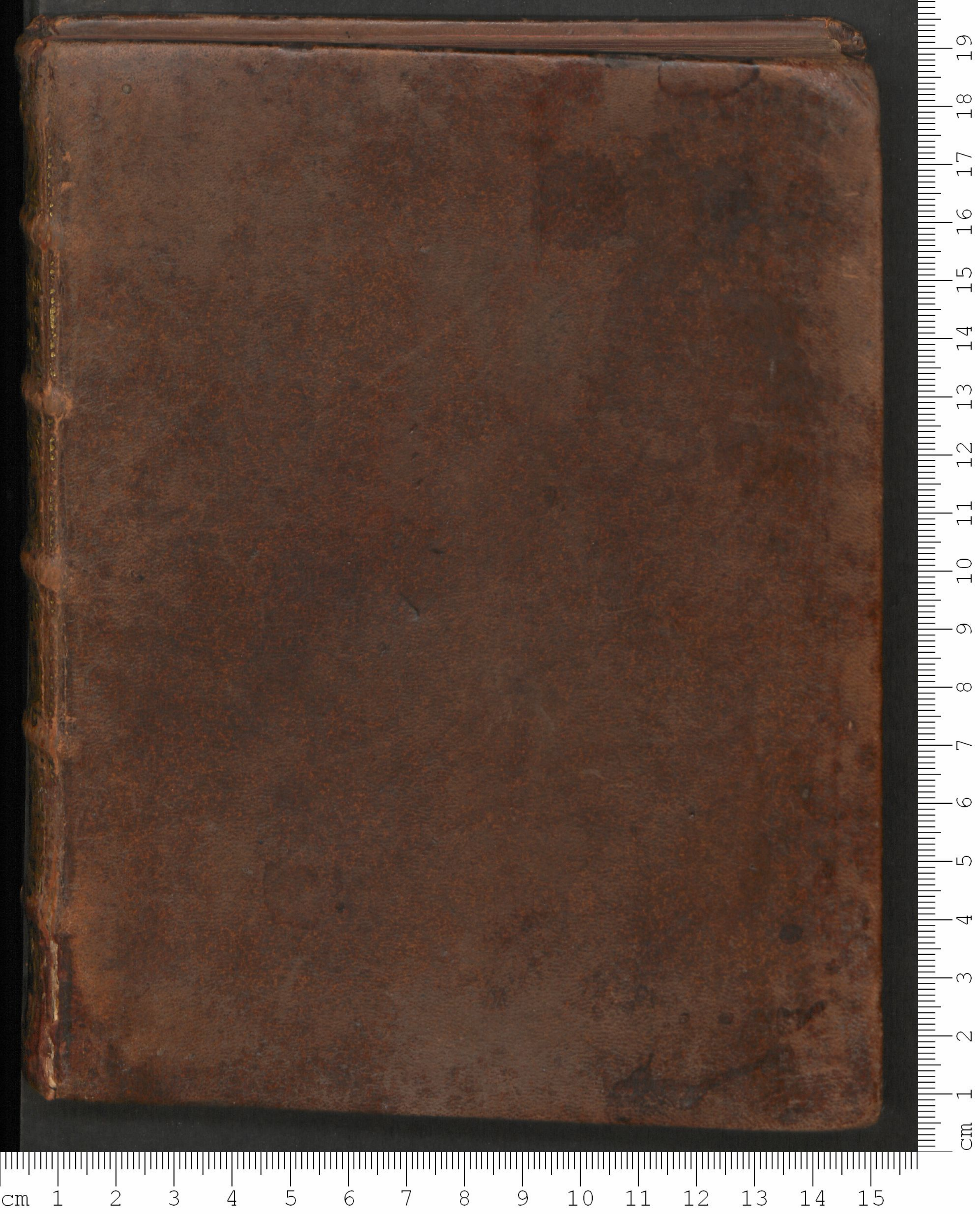
CLAUSSON
NORGES
BESKRIV

de la Roquette

20f.

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

Norriges
Oc
Omliggende Øers sandfærdige
Bescriffuelse/
Indholdendis huis vært er at vide/ baade om Landsens oc Indbyggernis Leilighed oc vilkor/ saa vel i fordum tid/ som nu i vore Dage;
Korteligen tilsammen fattit Aff
D. Peder Claussøn/ Sogneprææst i Vndal.

Cum Priv. *Regiæ M.*

Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Melchior Martzan/
Paa Jochim Moltken Bogførers bekostning.
M.DC.XXXII.

Erlig oc Velbyrdig Mand
CHRISTOPHER URNE til Aasmarck/
Danmarckis Rigis Raad/ Statholder udi Norge/
oc Kong. M. Befalningsmand paa Aggershus.
Sampt
Erlig oc Velbyrdig Mand
JENS BIELKE til Østerraad/ Norgis
Rigis Cantzler/ oc K. M. Befalningsmand
offuer Nunne Closter oc Onsøe Lehn.
Mine Gunstige Patroner oc Fordrer/
Naade/ Lycke oc Velsignelse.

Det skrifuis/ Gunstige Herrer/ ad en Fornemme Lærd Mand bleff en gang atspurt/ huad hand giorde met saa mange Bøgger/ som hand hafde/ oc hui hand icke kiøbte nogit andit nyttiger i det sted/ efterdi hand vel viste/ de kostede megit/ oc komme dog sielden Arfuingerne til gafn? Huor paa hand suarede/ sig for lang tid siden det at hafue ofuervejet/ oc hafuer dog aldrig kundet finde nogit bedre oc nyttiger Boskab i den gantske Verden/ huorudi et Menniske sig ædler/ bedre oc herligere kunde forlyste/ end Bøgger; oc under andre brugte disse Ord: O præclaram supellectilem librorum! O jucundam fa-

miliam! utiq; frugi & benè morigeram. Non enim obſtrepit, non inclamat, non eſt rapax, non vorax, non contumax. Juſsi loqvuntur, & iterum juſsi tacent, ſemperq; ad omne imperium præſto ſunt, à quibus nihil unquam niſi quod velis, & quantum velis, audias. Med huilcke Ord hand icke alleniſte vilde os affmale den ſtore lyſt ſom gode Bøgger/ oc deris jdelig læſning met ſig fører/ ſampt deris uſigelig fornødenhed / nytte oc gafn/ huor om megit var at tale: men end ocſaa deris daarlighed taxere/ ſom icke kunde ſkønne paa ſaadanne fornemme oc umiſtelige Guds Gafuer/ oc heller anvende deris formue paa anden forfengelighed/ſom enten kand tiene til denne Verdens yppighed at fremføre/ eller ocſaa komme dennem ſelf oc deris Fæderne land til ſtor ſkade oc affbreck i ſin tid.

Megit flitigen hafue Chriſtelige Konger/ Herrer oc Potentater/ofuervejet oc betenckt/huad for Barbariſke væſen der hafuer værit allevegne/ før mand fick gode Bøgger at læſe/ oc der aff at lære/ baade Guds villie/ oc Boglige Konſter/ſaa oc atſkillige Regimenters tilſtand/ hafue ſig derfor ſaare beflitet/at ingen mangel udi deris Lande ſkulde findis der paa. Icke alleniſte der med/ at de met

met herlige stipendiis hafue forsiunet lærde Mænd/ som nyttige Bøgger lade udgaa/ oc de udgangne/ til Vngdommens nytte oc Rigernis velstand daglige forklare: Men end ocsaa/ at de met synderlige Privilegier hafue begafuit dennem/ som met Bøgger handle/handtiere/oc dennem selge. Oc paa det de kunde være fanglig for en billig prijs/ hafue de Bøggerne frem for andre Kiøbmandskaber eximerit fra store Told oc Afgift/ gantske Lande til nytte oc gafn/ at de Fattige saa vel som de Rige her met kunde være hiulpen/ oc ved dette middel lære/ huis de i fremtiden kunde tiene deris Fæderne land oc mange Mennisker met til Salighed.

I synderlighed maa jeg billigen rose oc berømme voris Naadigste Herre oc Kongis/ **Konning Christians den Fierdis** (huis Majestet Gud lenge spare oc bevare) favor oc mildhed/ mod alle/ som udi hans Majest. Riger met Bøgger handtiere oc omgaais: huilcke jeg selfuer underdanigst i synderlighed hafuer befunden/ i det hans M. mig naadigst/ formedelst gode Venners intercesſion, met sit Kongelig Privilegio hafuer benaadet/ oc saa mildeligen sit Kongelig Academies Bibliopolium tilfortroit.

Huorfor saadant met Tacknemmelighed at erkiende/ jeg ocsaa min bestilling met største vindskibelighed i alle maader at forrette/ mig stedse hafuer beflitit/ icke alleniste

leniste met stor bekostning her ind at forskaffe fra atskillige fremmede Steder / huis aarligen aff de fornemste lærde Mænd der ude/ er blefuen til Trycken forfærdiget: Men end ocsaa paa min egen Bekostning forlagt/ baade Latinske oc Danske Bøgger / som aff de Hæderlige Professoribus her udi Universitet, saa vel som andre lærde Mend her i Rigerne ere elaboreret, oc menige mand til gaffn tilsammen skrefuit.

Iblant huilcke mig aff min synderlige Fordrer oc Patron ocsaa er til hænde kommen denne herlige oc med stor møje oc umag tilsammenskrefne Topographia Norvegiæ, om Norrigis Rige oc de hosliggende Øer oc Provincier, som hafue altid værit under Norrigis Krone/ deris tilstand oc leilighed. Huor udi os korteligen affmalis / baade all Landsens vilkor i sig sielff/ saa oc dets Haffner/ Viger/ Byer/ Stæder/ Slotte/ Fiskeri/ Diur oc andet mere/ saa vel den geistlige som verdslige Stand anlangendis / som vel værdt er at vide / oc nytteligt at læse.

Huilcken / efftersi jeg haffuer befundet at være skreffuen / icke alleeniste Norgis Rige oc dets Indbyggere til Loff oc Prijs/ men end ocsaa alle andre/ som noget begiere at vide om denne Nordiske Verden / til stor nytte oc gaffn/ hafuer jeg ocsaa den menige Mand til beste den til Trycken vilde bekoste/ efterdi den saa fliteligen oc korteligen os dette mectige Rige afmaler/ som aff ingen tilforn

(Det jeg veed) skeed er/ oc jeg vel eracter/ at mange hafue lenge ynsket sig at vide saadan kundskab der om/ som her fremstillis. Der tilmed siunis mig ubilligen/ at denne S. Mand/ H. Peder Clausson/ som met stor møje oc arbeid dette hafuer sancket/ skulde haft saa stor umag for en eller to alene/ som kunde/ kand skee/ hafue bekommit udskrift aff samme Bog/ der hand dog actet her med at tiene sit gantske Fæderne Land/ oc alle som lyst hafue/ Norrigis Rigis vilkor oc tilstand at ville vide/ huor paa hand hafuer lagt saa stor flijd oc vindskibelighed/ at det siunis stor skade at være om det lenger skulde blifue henlagt/ oc icke komme for dagen: som de nocksom met mig skulle bekiende som Bogen fliteligen igiennem læse/ oc met huad vanskelighed hand er kommen i kundskab om alt dette grandgifueligen betracter.

Denne nyttige til Norgis Rigis oc alle Indbyggernis synderlige berømmelse oc roes/ beskrefne Topographia, hafuer jeg Eder/ mine gode Venner oc Patroner i synderlighed vilt tilskrifue/ efterdi at Gud Allermectigste oc voris Naadigste Herre oc Konning E. E. V. V. hafuer tilfortroet samme Rige i hans Majest. fraværelse at gubernere, oc dets beste i alle maader at vide. Formodendis/ at lige som E. E. V. V. in politica administratione gierne see alt huis som kand komme til dette Rigis opbyggelse/ nytte/ gaffn/ berømmelse oc ære; saa i lige maade i den beste mening optage dette Verck/ som icke for anden

dett aarsage skyld er saa flitteligen tilsammenskrefuit oc nu huer mand til beste/nytte oc gafn/ kommen for dagen/oc til prenten aff mig bekostet/ end at dette vijtløfftige oc kostelige Riges herlighed/motte tilbørligen aff huer mand berømmis/oc dets leilighed kunde blifue alle som der efter tracte/ egentligere oc bedre bekiendt. Bedendis gierne/ E. E. V. V. vilde i den beste mening optage denne min dristighed/ oc lade sig denne korte delineation vel befalde/ hulcken hafde vel met tiden blefuet forbedret/ oc huis som nu kunde siunis at være forbi gangit/ vijtløffteligere udført/ der som Gud Allermectigste hafde lenger sparit voris Autori Liffuit oc helbreden. Forhaabendis E.E. V.V. blifue mig altid med Gunst bevogen/ oc lade sig/oc saa paa de steder/vel befalde dette mit forset/fornemme Autorum skrifter saa vel om Norrigis som Danmarckis herligheder (som mangesteds endnu ligger i duale) til Liuset at forhielpe/ menige Mand til beste/ oc disse Riger til berømmelse.

Gud Allermectigste lenge spare oc bevare E.E.V.V. sampt alt huis Eder kiert kand være/sit Naffn til ære/ oc disse Riger til Gaffn oc Velfart. Kiøbenhafn paa Christi Himmelfarts dag/ Anno 1632.

E.E. V.V.

Plictvillige Tienere
Joachim Moltke
Bogfører.

Norri-

Norrigis Beſcrifuelſe.

Det førſte Capitel.

Om Norrigis atſkillige Nafne.

DEtte Kongerige oc Land/ ſom vi nu kalde Norrige/ oc udi de gamle Norſke Chronicker/ Norge oc Norrige/ hete i begyndelſen Nordmannaland/ oc des Indbyggere Nordmænd. Huoraff det Land i Franckrige Nordmannia eller Nordmandien (huilcket Gange Rolf med Nordmænd/ det er/ Danſke oc Norſke Folck/ indtog oc beſætte) ocſaa hafuer ſit Naffn. Somme mene/ det ſkulle hafue bekommit dette Naffn aff den førſte Konge ſom der ſkal hafue regerit/ ved nafn Nor. Somme fordi/ at det ligger ſaa vijt i Norden/ at der findis intet Land ſom er bygt eller beſæt met Folck vijdere i Norden under denne Paralelo.

Somme hafue ocſaa kaldet Normænd Bagger/ huilcket er ſkeed aff en hendelſe. Thi den tid Kongerne her i Landet/ efter Kong Harald Gillis død/ blefue tuedractig med huer andre/ gafue de huer deris Krigsfolck adſkillige Nafne/ blant huilcke Konning Philippi Folck i Vigen/ blefue kallede Baglar/ huilcket nafn de hafde faait tilforn under Kong Ingi Magnuſøns oc Erling Steinvegs Regimente. Oc fordi at forneſnde Baglar/ gaffue ſig paa det ſidſte under den rette Arfuekongis Regimente; Da ere Normænd aff deris Fiender/ forhonlig alle kaldet Baglar/ oc ſiden Baggere eller Bagger. Huil-

cket naffn de Norske haffue den tid huldet for et forsmædeligt oc foractteligt naffn/ saa som aff Keng Hagen Hagensøns historie kand bevisis: Mens siden er det vedtagen oc kommen i brug/ saa det actis saa høyt som de andre nafne.

Paa Latinske Tungemaal hafue lærde Mænd adskilligen næffnt dette Rige. Somme kalder det Norvegiam, somme Norregiam, somme Norrigiam, somme Norvagiam, somme Norbegiam eller Norbagiam. De som det kalder Norvagiam, formener/ at i gammel dage haffuer Folcket her i Landet værit vagi, det er/ ustadig/ som foruden Huus oc Gaarde oc visse Bosteder vanckede omkring/ lige som Tattere/ Schyter/ oc Lappefinner endnu giøre. Somme haffuer ocsaa kaldet det Nortvegiam: Oc de som belyster sig met det Grædske Sprog Arctandriam. Oc her udi giøre oc dømme/ oc giette huer saa som hannem got siunis. Plinius siunis at kalde det Nerigon; Andre befatter det under Scandinaviam, som Ptolomeus kalder Scandiam, Jornandes Scanziam.

Det andet Capittel.

Om Norgis Rigis storhed oc Grendzer.

DEtte Land haffuer sin sted oc platz mod Norden/ saa at intet Land er bygt eller besat met Folck/ ret Norden for dette Rige/ under denne parallelo, før end mand kommer Nordledigen forbij/ oc bøjer paa den anden side op mod Sønden igien/ Oc er det saa beliggendis/ at den sønderste part aff Landit/ som strecker sig lengst ud i Hafuit mod Sønden/ oc kaldis Lindesnæs/ ligger under Nordledingens eller Nordstiernens høyhed 58 grad/ Men den Nordiste ende ved Vardøen ligger ved en pas under den 70 grad.

Dette Rige er et megit stoert oc vijt begrebit Land/ udi huilcket ere store øde Field oc Bierge/ met Moratzer oc Kiær/ oc øde Platzer oc store Skoufue oc udørcken/ oc lige saa store Siøer

oc ferske Vand / oc store oc lange Elffuer oc Aaer / oc utallige Becke/ store oc smaa / oc er her endnu megit mere ubygt oc ubevaanet i Landet end her bygt oc besæt er; Oc aldrig haffuer nogen værit til / som haffuer igiennemvandret dette Land udi alle bygde Orter.

Landemerckit eller Raden paa den Østre side/ som det er Landfast ved Suerrige/ begynder i Daneholmen/ som ligger mod Vester/ uden for de Øer oc Holmer / som ere Sudvest ud fra Gotelff eller Baihusreff udi de Danske oc Suenske Grentzer / paa huilcke Holme de tre Konger/ Kong Erick aff Danmarck / Kong Inge aff Suerig/ oc Kong Magnus Barfod aff Norrig/ sigis at haffue siddet alle tre/ ved en Skiffue eller Steen / oc giort maaltid/ oc huer sad i sit Rige. Den Holme kaldis i den gammel Norske Chronick Danmarck Litla: det er/ lille Danmarck/ oc ligger den Vester ud fra den Øe Brenøe/ oc strecker den sig siden mod Norden/ Landemerckit imellom Norrig oc Vester Gylland/ saa nord imellom Norrig oc Vermeland / oc de andre Suendske Smaalande/ indtil Jæmteland/ oc siden nord langs efter det store Field Kølen/ som Finnerne oc vilde Lapperne ere paa/ oc saa indtil Karelestranden.

Men paa den Søndre side/ som ligger til Vesterhaff/ imellem den Sydost ende ved Daneholmen/ oc den Sudvest hiørne som kaldis Lindesnæs/ (huilcke ligge Øster oc Vester heden ved 41 Vegger Siøs fra hin anden) bøjer Landet sig ind for Haffuit indtil Oslo Fiorden/ oc siden indtil Oslo Bye / huilcken indbøjelse oc store Vig Siøfarende Hollender kalde Die Sack van Norwegen; Oc en part aff den Egn/ som ligger hos samme Vig/ haffuer i fordum tid hafft sit naffn der aff / oc vaar kallet Vigen / huilcket naffn er siden forflyt til Baihus Lehn/ som nu kaldis Vigen.

Oc lige som Landet indbøjer sig paa den Østre side udi

Nordnordvest oc Nordvest fra Daneholmen / oc indtil den Kiøbstad Oslo heden ved 30 vegger Siøs / saa bøjer det siden ud igien fra fornæfnde by Oslo udi Sudvest / oc Vestsudvest heden ved 38 vegger Siøs / indtil Lindisnæs / som er den yderste odde oc Næs mod Sønden oc Sudvest i dette Rige.

Den Vestre side aff Norrig ligger oc til Vesterhaff / oc bøjer om igien fra Lindesnæs / oc forbij Jæderin / oc til Karmsund / udi Nordvest / oc siden til Bergen ret Nordnordvest / meere end 30 vegger Siøs / oc derfra indtil det Fiskeleje Nort Cape eller Koppen / lengst Nordvest i Findmarcken / heden ved halfandet hundrede vegger Siøs fra Bergen / Men siden bøjer Landet op i Østen igien til Vardhus Slot / oc derfra i Sudost op til Karelestranden igien.

All denne Landestreckning ved Siøkanten / alt fra det Slot Baihus / som ligger ved Gotleff / i den Sudost Landsende oc indtil Vaardhus; det Nordiste Slot i Landet paa Vaardøen / oc siden op til Karelstranden igien / er saa skickit / at der findis icke et sted ved Strandbacken en half fierding veys langt / som strecker sig ret frem (uden nogen faa steder / som er Liste / Jæderen / oc nogen faa andre) Men den ene Viig løber ind hos den anden / somme store / oc somme smaa / oc paa huer miel eller to / løbe store Fiorde ind / en miel fem eller sex / oc somme 10 eller 15 mile / eller længer ind i Landet / oc giøre siden mange utallige Fiorde / Viiger oc Sunde aff sig / Somme Fiorde ere en miel eller to offuer / der som de ere brediste; En part ere oc icke uden ½ fierding eller heel / eller ½ miel yderste i Gabet / oc strecker sig siden vijt oc bret ud ind i Landet.

Desligeste er oc den gandske Strandbredde beskyttet fra Haffuit met utallige mange Øer / Holme oc Skiær / saa vel i Fiordene / som anden steds under Landet / huilcke Øer oc Holme giøre utallige mange Sunde / store oc smaa / oc en part Øer ere saa store / at der ligger en Bondegaard 5 eller 6 paa / oc en

part

part heele Kirckeſogner 5 eller 6 paa / oc Holmer oc ſmaa Øer oc Skiær ere utallige.

Saa kand mand inden for ſamme Øer oc Holmer oc iblant dennem ſegle begge Lands endene imellem / giennem Sundene / inden Lands (ſom de kalde det) baade met ſmaa Skib oc ſtore / oc komme icke i aabenbare Haff / uden der ſom Langenæs (promontoria) ſtrecker ſig udi Hafuit / eller nogne obne ſteder ere / ſom ingen Øer eller Holmer haffuer til ſkytning (huilcke ſteder mand kalder Forland) eller paa ſtore obne Fiørder / for huilcke Næs oc Forland / der er megit farligere at ſeigle / end i obenbare Haff / Thi der er icke mangeſteds Haffne paa ſaadanne Forland / oc ey kand mand der ſøge Landet / for de høye Klipper oc ſtenige Strandbredde.

Men inden for Øerne oc Holmerne / ere utallige Haffne for Siøfarende Folck / ſaa at der ſom de ere ſaa megit kiende / eller Lycken hielper dem / at de komme inden for Skioerne / der faaer mand letteligen Hafn / huor mand vil / bag en Klippe.

Uden for alle Øerne oc Holmerne ligge Grunde / (det er / Klipper oc Bierge under Vandet / paa 30 eller 40 / oc en part 60 Faufne dybe) oc ſomme mere eller mindre / langs ald Norrigis ſiide / huilcke de kalde Skierdgaard / fordi de ſtrecke ſig ſom et Gierde / langs Landet. Paa de Grunde fanger mand adſkillige Fiſk met Kraage / ſom her efter ſkal blifue formeldet ; oc uden for ſaadanne Grunde (huilcke en part ligge 2 eller 3 veger Siøes eller lenger ude i aabenbare Haff) er det ſuellende Haffs dyb under Norrigis ſiide / ſom ingen kand maale / oc jo længer Nord / jo dybere ; Men naar mand kommer heden ved 6 eller 9 Veger Siøes fra Landet / her paa den Søndre ſide / ſaa er mand ofuer det ſtore Dyb / oc kommer paa Reffuit / der hafuer mand Sandgrund / oc icke dybe vand / indtil Friiſland / Holland oc Engelland / Men paa den Veſtre ſide paa Norrige / er det dybe Grønlands Haff / eller Jiſlands Haff / ſom ingen veed huor dybt det er.

Disse Vers oc Klippers (det er/ Vdklippers) nytte oc gaffn/ skal her effter beskriffuis.

Men Medelandet (det er Fastelandet) er saa skicket ved Siøekanten/ langs ved alt Stranden/ at den øsire part aff Landet/ som begynder ved Gotelff/ oc strecker sig indtil Oslo fiorden/ heden ved 40 mile langt fra Sønden/ oc mod Norden/ oc nu kaldis Vigen/ oc er icke bred paa den Østerste ende/ imellem Suerig oc Haffuit/ men siden bredere jo mere oc mere imod Oslo fiorden; dette er laufft oc slet Land/ oc mange slette oc tycke Granne skoufue udi/ oc laufue Klipper ved Strandebredden/ oc omkring Viger oc Fiorde/ lige saa er oc alt Landet skicket met slette Marcke oc Skoufue/ som ligger ind ved Oslo fiorden paa baade sider/ oc alt Landet offuer for Oslo/ alt op paa Hedemarcken/ indtil Gudbrandsdalen/ oc lige saa fra Oslo-fiorden indtil Agdesiden; synderlig udi Nedenøs Læn/ paa Agdesiden/ oc siden paa Liste oc Jæderen/ Vesten fra Lindesnæs/ som Landet bøjer om i Norden igien/ huilcke to Orter er nu ingen Skouff paa; men alle andre steder ere høje Klipper ved Siøkanten/ oc jo længer Nord/ jo højere oc forferdeligere Klipper/ baade ved Haffuet oc Fiordene.

Men midt op i Landet/ som vi kalde til Fields/ ere Klipperne oc Field megit høyere/ vijdere oc bredere/ sommesteds 12 eller 14 miel tuert offuer/ som ingen Folck paaboer/ oc længden er urandsagelig.

En bevandret Mand bemalede mig en gang dette Rige saaledis/ at alt Norrig er en heel Klippe/ offuerstrød med Jord her oc der/ huilcken Jord dog største parten for sin ufructbarhed er ugafnlig/ oc kand samme gandske Klippe eller Field lignes/ ved et stort Træ/ som kand være omfaldet fra Østen oc mod Vesten; huis Roed oc nederste Bull er det store vildnisse oc øde Field imellem Suerrig oc det middelste deel/ oc offuerste part i dette Land: Den første store green aff samme Bull/ er det ubegribelige store

Field/ſom ſtrecker ſig der nord fra imellem Trondelaufuen oc Verdalen/ oc ſiden imellem Trondelaufuẽ oc Jemteland/ oc ſiden alt nord til Lands enden; haffuendis Nordland oc Findmarcken paa den venſtre ſiide/ oc de Suenſke Lande paa den Øſtre ſiide/ oc kaldis det Kiøllen/ thi den ſtaaer op i Luften/ ſom en Kiøel ſtaaer op paa et huelt Skib/ ſom Lappefinderne vancker paa/ oc her effter ſkal beſkriffuis.

Den anden Green gifuer ſamme Klippe fra ſig imod Sønden/ imellem Hedmarcken oc Øſterdalen/ men den green er icke den tivende part/ mod det førſte at regne.

Veſten for diſſe to Greene er ſamme Field 12 mile offuer/ der ſom det er ſmaleſte/ ſom er imellom Guldbrandsdalen Sønden fore/ oc Opdalen Norden fore/ oc kaldis paa den ſted oc part/ Doffrefield/ aff en liden Bondegaard/ ſom ligger ſtrax paa den Søndre ſiide/ der ſom mand drager op paa Fieldet/ oc kaldis Doffra/ der aff haffuer ſamme Field ſit naffn.

Siden udſtrecker ſamme Doffrafield ſine ſtore Greene alt ned i Veſterhaff; En part imellem Trondheim oc Rumsdalen/ (det er det ſtore Agern eller Knop Rumsdals Horn/ ſom er lige ſom en beprydelſe paa den Green/ en himmelhøy tinde oc ſpidz Klippe) oc er 14 mile offuer paa de ſteder/ ſom ingen Folck boer/ der ſom det er ſmaleſt/ oc en part udſtrecker ſig mod Sønder/ imellem Rumsdal oc Guldbrandsdalen; oc ſiden imellem Guldbrandsdalen oc Valders/ Tillemarcken oc Settersdal/ oc endis i Haffuit paa Agdeſiden/ Men Toppen bøyer ſig Sønder fra Rumsdal/ imellem Veſterhaff oc Valders/ oc Valdingsdal/ oc ſiden imellem Veſterhaff oc Settersdal/ oc kommer i Haffuit/ en part i Fiordene norden ved Stavanger/ oc en part paa den Sønderſte odde i Norrig/ ved Liſte oc der omkring.

Hues ſmaa Quiſte/ ſom mand kand tæncke paa ſamme falden Træ at være/ det lignis ved alle andre ſmaa Field/ ſom udſtre-

udstrecker sig her oc der imellem Dalerne/ fra samme store Field.

Rommene imellem Greenene oc Quistene/ der ved kand forstaaes/ huis store slette Platze oc Dale eller store Vand oc Elffuer/ som ligge iblant oc imellem Klipperne.

Men ved Bladene kand forstaaes huer slet Platz som Folck paa boer/ oc Gaarder staa/ oc Ager oc Enger imellem Klipperne eller Vandene/ eller i Dalene.

Thi udi besynderlighed deelis alt Landet ved store Daler/ som strecke sig for ofuer i Landet/ oc ud til Hafuit/ igennem huilcke Dale/ store Aaer eller Elffuer udflyde/ som forsamle sig oc udløbe aff de utallige mange Siøer oc Vand/ store oc smaa/ som ere oppe i Landet/ oc en part offuer paa de store vijde Field/ huilcke met deris Becke oc Strømme indfalde i de hosliggende Dale/ oc komme siden tilsammen i nogen store ferske Siø/ oc udføre saa aff samme Siø en stor Aa igiennem Dalerne/ indtil de komme i Fiordene/ oc saa flyde i det salte Haff.

Saadanne Dale haffue meste parten store slette Platze paa begge sider ved Elffuene/ som Folck boer paa/ oc er der meste parten grund oc sandig Jord i Dalerne ved Elffuerne/ oc ligge disse Dale heden ved 1 miel/ 2 mile/ oc somme steds 3 mile fra hin anden/ langs ved ald Siøkanten/ udi Norrig/ oc er saa en stoer Saltfiord for huer Dal.

Imellem Dalerne ere høje oc onde Klipper/ som kaldis Heder/ (eller Heider paa Norske) sommesteds met Skoufue paa/ oc ligge mange Gaarde paa samme Heider imellem Klipperne/ her udi ved Haffsiden/ oc saa heden ved 5 eller 6 eller 8 mile op fra Sønder siden/ men oppe i Landet oc lige saa ved den vestre side/ ere alle saadanne store Field ubyggelige/ for den store kuld/ som forhindrer Jordens grøde.

Derfore lige som Folckene her ude ved Siøkanten boe paa Der/ oc ud i Viiger/ oc omkring Fiordene, oc langt op efter Dalene/

lene/ oc en part paa Fieldene imellem Dalene/ en part saa høyt oppe / at de kunde see mange mile ofuer Fieldene/ rund omkring deris Gaarde; saa boe de langt oppe i Landet / enten paa store slette Platze imellem de store Field eller udi Daler / oc ved Elffuer/ oc omkring hine store ferske Vand/ huilcke ere en part 4 eller 6 mile / en part 10 eller 20 mile omkring / saa som under huer steds beskrifuelse skal blifue formeldet.

Det tredie Capitel.

Naar oc aff huilcke Folck dette Land er først bygt oc besæt met Indbyggere.

LIge som ingen kand vist vide / naar dette Land er først begynt at byggis oc besiddis; Saa kand mand oc icke vide/ huad Folck/ oc hueden de ere komne/ som først hafue besæt dette Land / enten de ere komne hid til Landet lige fra Danmarck / huilcket Rige met sine Lande hafuer uden tuifl værit lang tid tilforn indtaget oc bygt / før end nogen hafuer begiffuet sig hid/ udi denne Vdørcken at boe : eller om de ere komne fra de Goter/ eller de Gauter/ som ocsaa først ere komne fra Judland i Danmarck. Mens (som det sigis) skal de Scyther være komne udi store hobe/ oc met stor mact udtrengt sig aff Scythien/ oc giort indfald i det Land som nu kaldis Suerrige/ oc indtaget det/ udi huilcket de blefue kaldet Suiar (deris rette naffn Scyther nogit forvendt) oc Landet Suiavelde eller Suiarige / oc siden der efter Suedericke/ oc Indbyggerne Sueder eller Suedske / oc paa det sidste Suenske : da hafue disse Goter (som før kaltis Juter/ oc vare komne fra Judland; som aff somme kaltis Gudland/ Gotland/ Vitland oc Jutland/ mens nu besade det Land/ oc hafde deris egen Kongerige for dem selff/ oc adskilde fra disse Suenske) viget noget for dennem/ oc ere blefuen besiddendis udi de yderste parter / som siden er besynderlige næfnit Øster Gotland/ oc Vester Gotland aff dennem / oc uden tuifl hafue da mange aff dennem søgt sig ny Boliger oc Værestes

der paa de beleiligste Platzer oc Orter udi dette Land/huilcket tilforn hafuer værit aldelis øde oc ubygt/oc ofuergroet met en gantske oc idel Skouff ofuer alt Landet/saa vijt som Skouff oc Træer kunde groe oc voxe / oc hafuer derfore icke uden stort arbeide staaet til at optage/rydde oc bygge udi begyndelsen/huorfore det er oc troligt/ at mand icke hafuer aff letferdighed / oc uden stor nød oc trang søgt hid iblant disse Klipper/ effter som de icke hafde Fiskeri oc Vild (det er Diur oc Fugle) at føde sig met / indtil de finge Skoufuen affhugne oc affbrende/ oc Aggre optagne.

Thi enddog at Danmarck oc Suerige/saa vel som andre Lande/kunde oc hafue værit ofuertacte oc begrodde met Skoufue / der de først begyntis at byggis/saa hafuer der dog i de slette Lande værit nogen beleilighed andet/end i dette klippige oc steenige / visne oc uslette Land/ huorfore det siunis troligt/at de som først hafue bygt oc besiddet dette Land/ hafue tilforn værit vaant i Skouffbygder oc Lande/saa som disse Juter eller Goter vaare.

Der til hafuer der udi fordum tid altid oc offteste udi lang alder værit en stor lighed oc enighed mellem dette Landsfolck oc de Vestre Goter/ icke alleeniste met god Naboskab oc Forbund oc god forligelse/ end ocsaa naar som der var icke ret god Fred imellem de Norske oc Suenske Konger/ men ocsaa met beggis deris Skick/ seder/ maael oc andet saadant. De hafue oc gierne giort Suogerskab met hin anden/ saa at det siunis icke utroligt / at de hafue udi begyndelsen værit et slags Folck.

Det er ocskeet lang tid effter/at Norrig er første gang bygt/ oc Juter ere for synderlig Sags skyld uddragne aff deris egen Lande / oc begifuit sig mod Østen udi den store Vildnis oc Vdørcken/ oc store Skouff imellem Suerrig oc Norrig/ oc der ruddet oc optaget sig Boliger oc Væresteder / som nu ere Værmeland/Soluøi/ oc flere saadanne Orter.

De andre Danske søgte ocsaa udi den tid platz oc rum/icke alleniste sønder ud/der som bedre Lande vare/mens ocsaa hid i denne

ne Vdørcken mod Norden/huorfore jeg tæncker/at dette Lands Folck ere ocsaa komne fra dennem eller deris metfølgendis Folck/ oc her aff hafue deris Slectis orsprung.

Dette er saaledis meent om de Midtlændiske Orter/oc oppe i Landet/ oc den Østerste part i Landet/ som ligger ned ved Suerrige: Men ved Siøkanten/ efterdi at under Norgis side ere utallige mange gode Haffner/ oc det er vist/ at Danmarck oc alle Vesterlandene haffue værit før bygde oc besætte met Folck/ end Norrig; Da hafuer dette Land længe værit Vikingabøle/ det er/ Siørøfuere bolig/ oc et almindelig Herberg for de Høffdinger som Krig førde til Siøes; saa som Jsland/Orckenøi/ Hialtland oc Færøi/ oc saae vore Vikingabøle oc Siørøffuere Boliger/ før end de blefue bygde/ oc der aff kunde vel Engelske oc Vesterlænder/ ja Danske oc Suenske/ oc alle andre som Siørøfueri vilde bruge/ (huilcket i fordum tid var actet for en ærlig Krig) tagit sig aarsage til/ at indtage de slettestе platzer/ som ligge næst ved Siøen/den ene Ort effter den anden/ oc fest deris Bolige paa/ huor aff dette er kommit/ at huer Ort oc Læn her i Landet hafuer siden beholdet sin besynderlig Herre oc Høffding/ huilcke siden blefue kaldet Nesse Konger/ for de bode paa Næs oc Odder/ der som de haffde nest til at komme i Siøen met deris Skibe.

Oc lige som disse hafde deris begyndelse aff atskillige Nationer oc Partier/ saa haffue de oc siden hafft ufred oc ont forligelse sammen/oc røfuit oc tagit fra hin anden/indtil K. Harald Haarfager lagde alt Landet under sig/ oc forbød alt saadant røffueri inden Lands imod hin anden/ huilcket Forbud fordi at Gangerolff offuertraadde/ bleff hand giort Landflyctig/ oc kom aff den aarsage til Franckrige/ oc bleff en Førstе i Nordmandien.

Men huorledis om alt det er/ da hafue dette Lands Indbyggere deris første orsprung oc affkomst aff et hart Folck/effter-

di de hafue altid værit et hart/ motvilligt/ ulydigt/ selffraadigt oc ofuerdadigt/ uroligt/ oprørisk oc blodgierigt Folck/ som jeg icke kand benecte/ at de endru ere/ synderlig paa de steder oc Orter/ som de endnu holde deris gamle seder oc skick ved mact (det er/ til Fields/ langt op fra Siøkanten/ der boer endnu ont oc vild Folck) om huilcket under huert Læns beskrifuelse skal vijdere formeldis; Oc er Landet saaledis først indtaget/ at de beste oc sletteste platzer ere først bygde oc besatte ved Siøkanten/ den ene efter den anden/ oc siden lang alder der efter/ ere de Herrit oc Læn oc Bygdelaff opsøgte/ opryddede oc bygde/ som ligge iblant Klipperne/ oc ere omgifne met store Fieldt oc Vildnisser/ huilcke ere bygde aff atskillige hendelser oc aarsager/ saa som aff Fredløse Folck/ eller de som Kongerne med vold oc tyranni fordreffuit haffde/ eller Skoufrøsuere/ eller for Folckens mangfoldighed oc forøgelse i Landet/ som paa huer steds beskrifuelse skal blifue formeldet.

Det fierde Capittel.

Om dette Rigis deelelse.

JEg vil her intet skrifue om de Olande/ som Norske Mend hafue i fordum tid først indtaget/ bygt/ oc med Folck besat/ som er/ Jsland/ Grønland/ Orckenøi/ Hieltland oc Farøi/ oc siden hafue værit under Norrigis Krone/ ey heller om de mange Oer oc Næs/ vesten for Skotland/ oc hen imod Irland/ som Norske Mænd hafue i gammel tid indtaget; Men først beskrifue dette Lands deelelse/ her inden Lands/ baade i fordum tid/ oc nu i vor tid.

Saa hafuer Norrig i fordum tid værit deelt oc skift udi disse efftersktrefne Fylcke oc Læne.

I. Først er Elfuar Fylcki/ Auster ved Elfui/ Austerst i Norrig/ oc er det hid nord til Suinasund/ oc begyndis ved en Holm eller Oe/ heder lille Danmarck (Danmarck litla) den ligger Vester ud fra Brenøi/ oc eye tre Konger den/ Dane Koning/ Suya Koning oc Norgis Koninger.

Dette Fylcki bleff oc i fordum tid kaldit Alffhoim / oc siden Granafylcki / oc kaldis nu den Søndre part der aff Baahuus Læn / oc den Nordre part Vigen.

II. Nord fra Suinasund er det Fylcke som begyndis ved Lugersag / (er en Saufuemølle som saa heder) oc strecker sig til Koandertunga / som er et Næs i Oslo Fiorden.

Dette Fylcke bleff i fordum tid kaldet Vingulmorck / oc siden Ostfold / Men er siden / lang tid der effter / kaldet Borgesyssel / aff den Kiøbstad Sarpsborg / som i det Læn var beliggendis / oc S. Olaff Konning der lod bygge.

III. Siden er Raumarickis Fylcke fra Fiorden hen op til den Aae Karlssund (op mod Hedmarcken) det kaldis nu Romme Rige / oc ligger det Slot Aggershuus oc den Kiøbstad Oslo der udi / nedre ved Fiorden.

Jmellem dette Fylcke oc Suerige ligge de Bygdelag oc Fougderi Marcker oc Soløi.

IV. Der efter er Dalvig Veriar udi 3 Fylcker.

Den Egen inderst omkring Oslo Fiorden / vaar i fordum tid retfelig oc eigentlig kaldet Vigen / oc Jndbyggerne Vigverier: Men fordi disse 3 Fylcker eller Læn ligge langt op fra Fiorden / blefue de den tid kaldet Dalvig / oc Jndbyggerne Dalvigveriar.

Oc ere disse 3 Læn.

I. Ringaricki / *II.* Heidmorck / det er / Hedmarcken / Oc *III.* Guldbrandsdalen.

V. Dernest er Hadelands Fylcke / holdendis under sig: 1. Hadeland / 2. Toten / 3. Valdors / Oc 4. Hallingdal.

VI. Saa er Vestfylda Fylcke / det er Vestfold / begribendis under sig

Tonsberg Læn / met Eger oc Lier / oc de Egner der hos.

Vdi gammel tid var Oslo Fiorden kaldet Folden / oc Fol-

desiorden / oc den næste Fylcke Østen for Fiorden / kalledis Østfolden / oc Vesten for Fiorden var kaldet Vestfold indtil Agesiden.

VII. Siden er Grenlande Fylcke / det er Bratzbierglæn / met Tellemarcken oc Sigdal / oc de Egner der omkring.

VIII. Der effter er Agdafylcke / oc kaldis Austar Egdafylcke fra Giornæs til Ottrunæs.

IX. Oc saa er Vester Egdafylcki til Aaen Siru.

X. Dernest er Rygiafylcki / strecker sig til det Skier Hornagle / udi Hartangerfiorden / imellem Rygiafylcke oc Sundhordland / oc er det udi to Læn.

1. Det første kaldis Jederen oc Dalerne / oc var i fordom tid kaldet Rogaland / oc Indbyggerne paa Jederen kalledis Rogar / oc siden Rygar / oc Lænit Rygia fylcki / oc der udi ligger den Kiøbstad Stavanger.

2. Det andet er Fiorden / som nu kaldis besynderlige Ryie fylcke / dog imod den gamle vaane.

XI. Siden er Sundhorda fylcke / til den Aa Miokier-Aae / det er stor Aae / eller megen Aae / det kaldis nu Sundhord Land.

XII. Der Østen fore er Hardengra Fylcki / det er Hardanger / det ligger inden for Sundhorda Land / oc strecker Nord til den Aae Opyniar.

XIII. Nordhaurdafylcki / det er Nordhordland / er fra Mioker Aae / oc nord til den Klippe Sognsæb; der udi ligger den naffnkundige Kiøbstad Bergen.

XIV. Saa er Sygna fylcki / det er Sogn / indtil den Fiord oc Bygdelag Lioster / som nu kaldis Lyster.

XV. Siden er Fialafylcki / det er Fialer / indtil Ruenvaaga strand.

XVI. Dernest er Firda eller Fierda fylcke / det er Sundfiord oc Nordfiord / alt Nord / til det Forland Stad.

XVII. Der efter er Sundmørafylcke/ til Lyngværs/ kaldis nu Sundmør Læn.

XVIII. Saa er Raumdøla fylcke/ nord til den Fiord Stim/ oc kaldis nu Rumsdalen.

XIX. Der efter er Nordmøra fylcke/ som strecker sig nord til Trondheims minde/ oc kaldis nu Nordmøers læn.

XX. Siden er Trondhiem/ der udi ere 8 Fylcker / inden mand kommer inderst i Fiorden/ den som kaldis Steinkier / oc hafuer der værit en liden Kiøbstad i gammel tid/ oc ligger nu øde.

Oc ere disse de otte Læn/ som ligge rundt omkring Trondhiems Fiorden.

1. Auna eller Oinafylcke / det er Oefylcke/ som er Inderø oc Yderø.
2. Sparbygda eller Sparbyggia fylcke/ er Sparrebo Læn.
3. Værdøla fylcke er Værdals Læn.
4. Skauna fylcke er Skoufuens læn.
5. Stiordals fylcke er Stiordals Læn.
6. Strindafylcke er Strinds Læn.
7. Gauldøla fylcke er Guledals Læn.
8. Orkdøla fylcke er Orkedalen eller Orkedals Læn.

Det 9 oc 10 Læn under Trondhiem/ er nu Jemteland oc Herdalen / huilcke ligge langt Østen fore iblant Klipperne oc store Field.

XXI. Nord fra Trondhiem er Naumdøla fylcke/ det er Nummedalen eller Nummedals Læn/ alt nord til Bandlangs Sund.

XXII. Siden er Haalogaland/ det er Hælielands Læn/ oc er to Fylcker/ Det ene Fylcke nord til Vaaga / det andet til Trondenæs.

Det Nordeste Læn indeholder nu Saltøens eller Saltens Læn/ oc Seniens Læn.

Der

Der uden fore ligge de Øer oc Læn i Hafuit / Lofoden oc Vesteraalen.

XXIII. Siden tager Findemarcken ved / oc indholder Siøfinder / Fieldfinder / Lappefinder / Kareler oc Gandfinder / Thi Findmarcken strecker sig ud i Norden oc Nordost / oc siden om igien Øster til Vardhuus / oc der effter op i Sudost til Karelstranden.

Dog ere disse Læn ved Siøkanten / her fore i Findmarcken / Trumsen læn / oc der uden fore i Hafuit / Langenæs oc Andenæs.

Der er endnu et andet Fylcketal / effter som Ara Einarsøn / Kong Eistens Hirdmand det hafuer opregnit / oc begyndis norden fra saaledis:

1. Findmarcken / indholder Siøfinder / Fieldfinder / Lappefinder / Kareler oc Gandfinder. 2. Haalæia fylcki / Hælielands fylcki / indeholdendis to Lehn. 3. Naumdøla fylcki. 4. Auna fylcki i Thrandhiem / det er Øefylcke / Ynderøe oc Ytterøe. 5 Sparbygia fylcki. 6. Værdøla fylcki. 7. Skauna fylcki / det er Skouvens Lehn. 8. Stiorndøla fylcki. 9. Strinda fylcki. 10. Gaudøla fylcki. 11. Orkdøla fylcki. 12. Nordmora fylcki. 13. Raumsdøla fylcki. 14. Sundmora fylcki. 15. Firda fylcki / det er Fiordefylcken / Nordfiorden oc Søndfiorden. 16. Signa fylcki / Sogn oc Fialar. 17. Horda fylcki / Nordhorland oc Sundhorland / Hardanger oc Vos. 18. Rygia fylcki / Fiordene / Jæderen oc Daleren. 19 Egda fylcki / Vester aagde oc Øster aagde. 20. Vestfold i Vick. 21. Vingulmorck. 22. Græna fylcki. 23. Raumaricki a Vplandum. 24. Hringariki. 25. Heidmorck. 26. Guldbrandsdaler.

Alle disse forskrefne Lehn / delis i denne tid udi to parter / som ere / 1. Søndenfields / oc 2. Nordenfields:

1. Søn-

1. Søndenfields er alt denne part som er Sønden fra Dofrafield / oc strecker sig ved Siøkanten / fra øfuerste Lands enden / nord til Rumsdalen / dog en part holde icke længer / end til Bergen / en part til Stavanger / dog urettelige / oc til Fields begriber den i sig / alle de Læn / som Sønden for Doffrafield beliggendis ere.

Ved Siøkanten ere disse Lehn.

1. Vigen eller Vigesiden fra Gotelff oc til Suinsund / heden ved 22 vgsiøs / langt mod norden / der udi ligger det Slot Baahus eller Baihus / oc tre Kiøbstæder Kongelle / Marstrand oc Oddevold / oc i gammel tid det Slot Vornborg / som nu er øde / oc nogle Kloster.

2. Borgesyssel fra Suinsund oc til Oslofiorden / oc saa ind ved Fiorden paa den Østre side / der udi er den By Sarpborg / som nu er flyt / oc kaldis Fridrichstad oc Vernaakloster.

3. Romerige inderst ved Fiorden / der ligger i inderste Fiorden den skøne Stad Opslo / som nu er flyt / oc kaldis Christiania / oc det Slot Aggershus oc nogle ødelagde Klostere.

4. Vestfold der ligger den Kiøbstad Tunsberg met sit forfalden Slot / oc den by Skyne met nogne Kloster / oc den synderlig velforsørget Kircke Gierpen.

5. Agde som nu kaldis Agdesiden / er heden ved 20 ugesiøs lang / oc ingen Slot / uden et forfaldit / kaldis Sejersvold / er oc ingen Kiøbstæd / oc ingen Kloster haffuer der værit / er den skarpiste Egn i Norge.

6. Rygefylcke er heden ved 12 ugsiøs langt / der udi ligger den Kiøbstæd Stavanger / met den skøne oc herlige Domkircke / oc den forfalden Biscopsgaard / huis skønere icke lettelig var at finde i disse Nordlande / den tid den var ved mact. Item den skøne Kircke paa Augvaldsnæs oc Vdsteens Kloster.

7. Sundhorland oc Hardanger / der er det rijge Kloster Halsnæs Kloster.

8. Nordhorland/ der udi ligger den rijge Kiøbsted Bergen/ met det ypperlig Kloster Munkeliff/ det Slot Bergenhus/ Item Lysoe kloster.

9. Sogn oc Fiælir. 10. Sundfiord oc Nordfiord. 11. Sundmor. 12. Romsdalen.

Til Fields oc oppe i Landet ere disse Læn.

1. Sollei. 2. Østerdal. 3. Gulbrandsdalen. 4. Hedmarcken. 5. Grenland. 6. Ringericke. 7. Haland oc Totten. 8. Sigdal/ Modum oc Laverdalen. 9. Tillemarken. 10. Halingdal. 11. Valders. 12. Raabygdelafuen.

II. Nordenfields er ald den Lande part til Fields oc til Fiære/ det er/ oppe i Midtlandet oc ved Siøkanten/ som ligger norden for Dofrafield/ oc begynder ved Siøen/ paa Nordmør/ oc strecker sig mod Norden/ oc siden mod Østen/ indtil Vardoien/ som ligger ved Nordeste Lands enden/ begriber i sig disse efterskrefne Læn ved Siøkanten.

1. Nordmøer. 2. Fockføe læn eller Foxenlæn. 3. Numedals læn. 4. Hælteland/ med Salten/ Senien/ Trondenes/ Andenes/ oc de Øer der Nordvest fra/ som er Røst/ Verøe/ Lofoden oc Vestræalen. 5. Findmarcken indtil Lands enden; siden bøjer Landet om igen i Sudost/ indtil Karelestranden ofuer Gandvigen/ der som Norgis ende menis at være.

Til Fields er/

1. Trondhiem met alle sine otte Lehn/ som tilforn ere opregnede. 2. Herdalen/ Nord fra Dofrafieldet/ ligger langt Øster blant Fielden. 3. Jamptelaand 11 Præstegield Øster fra Trondhiem. 4. Det store Fiæld Kiøllen/ som Lappefinnerne vancke paa/ oc strecker Nord til Haffuit.

Om dette Ord Fylcke.

I gammel tid er det Læn kaldet Fylcke/ aff huilcket mand kunde udgiore en bevebnet Krigshær/ oc den tid var en Konge i huert Fylcke her i Landet/ oc kaldis saaledis/ fordi at Fylke/ det er at sticke udi Slactorden. At Fylke lid sit/ er/ at sticke sit Krigsfolck i slactorden/ oc er Fylking en bevebned Stridshær/ som er i orden stickit/ oc er rede til at stride/ oc Fylkingaa Arm/ den hoyre

re eller den venstre/ er effter den gammel stick begge Hornene/ eller yderste Hiørner paa en Krigshær.

Det femte Capittel.

Om Vigen.

I. Det første Fylcke Øster i Norrig.

DEtte Lands Egen eller Læn begyndis i Daneholmen/ som ligger Vester ud fra Brenøe/ iblant de Holmer oc øer/ som der ligge imellem Norrig/ Suerrig oc Halland/ oc der inden fore løber den store Aa Gottelf/ i gam̃el tid Gautelff kaldet/ udaff det store vand i Vester Gylland/ Venner/ oc saa ud imellem Løsse i Suerige/ Liodhus i gammel tid kallet oc Baihuus/ oc skiller der begge Riger ad / oc den Øe Hising som ligger i sam̃e Elff/ imellem Elsborig i Suerig oc Baihus i Norrig/ hører begge Rigerne til/ dog de 3 Sogne der paa til Norrig/ oc de 2 Sogne til Suerig: oc skrifuis/ at S. Oluff Konge/ vant Kongen aff Suerig det halffue Sogn fra/ met Terninge kast/ Thi tilforn haffde de det Sogn tilsammen. Samme Øe sigis at være heden ved 3 mile lang/ oc 1 mile bred.

Denne Egn er nu udi lang tid kaldet Vigen/ dog icke rettelige/ thi udi fordum tid bleff den Egn alleniste kaldet Vigen/ som ligger inderst ved Oslo fiorden/ Men dette Fylcke bleff først kaldet Alfheim/ uden tuil aff den første Konge eller Høffding/ som der haffuer regiert/ oc siden bleff det længe kaldet Vrænafylke/ aff den Ran oc Rof/ som der stedze skede/ bode aff Goter/ oc aff Hallanderne/ oc andre Danske; huor udaff Indbyggerne bleffue oc paa det sidste saa haarde oc onde/ oc øfuede i saadan handel/ at de icke heller sparede deris Naboer / men grebe til met paa alle sider omkring sig/ til Lands oc til vands/ icke alleniste den tid de haffde deris egne Fylcke Konger / Men ocsaa siden de vaare tvungede under Norrigis Rigis enevolds Konge/ at de stundom sætte sig op imod deris rette Arff Konge i Norrig/ oc fulde stundum de Danske/ oc stundum de Suenske til/ oc stundum oprørske Konger her i Riget/ oc vaare altid redebon til/ ont at giøre/ om huilcke

mand kand megit læse i Norrigis Chronicker / oc besynderlig vaare de megit arrige oc onde / som boede nest ved Gotelffuen / oc mest haffde gemeenskab met Goterne / thi bleffue de til deris ondskabs betegnelse / oc til en foract / kallede Elffuargrimer / som mand kand læse udi K. Magnus Barfods historie.

Oc siden er der aff det gandske Fylcke kaldit Elffuarfylcke / for det ligger nest ved Gotelffuen / Men kaldis nu rettelig Baahuus Læn den Søndre part / oc den Nordre part beholder det naffn Vigen / som tilforn. Denne Landsegen er icke breed i den Sønderste ende / men blifuer siden bredere / mod Norden / thi Suerige grentzer alt Øster ud ved / alt Nord til den store Aa Glom Aae / som kommer ud aff Suerige / oc løber i den store Aa Sarpen / der viger Suerige aff imod Nordnordost / oc ere dog fleste steder enten store Skoufue eller Field / eller Elfuer eller ferske Siøer eller Moratzer / mellem Norrige oc Suerige.

Oc strecker dette Fylcke sig udi Nordnordvest til Suinsund / heden ved 20 veger Siøes fra Daneholmen.

De besynderligste Stæder i dette Fylcke.

Den store Elff / som løber ned aff Venner / huilcket er det største ferske Vand eller Siø som er i Suerige / som Gotland eller Vester Gylland ligger hos / met andre Suenske Lande oc Læn rund omkring / oc er meere end 24 Vegsiøes langt oc bredt / den løber ud i Elsborgfiord imellem Elsborg i Suerige / oc Baahuus i Norrig / oc skiller Landene fra hin anden / oc kaldis paa gammelt Sprock / Gautelf / der udi er en stor Fos oc Vandfald imellem to Klipper / huilcken Troldhette kaldis / oc ligger heden ved 6 mile op fra Haffuit: Offuer denne Fos kand et Træ offuerlange imellem Klipperne / at mand kand gaa der ofuer: der er oc et sted udi samme Fos / huor at Vandet skiuder sig ud ofuer en Klippe / som er under holl / oc er et stort rum imellem Vandet oc Klippen / der hafue Skoufrøfuere oc Mordere nogen tidlang

for-

forleden/ længe hafft deris tilhold / indtil de formedelſt Røgen aff Ilden / ſom de hafde der inde/ bleffue røbte.

Bahuus Slot.

Veſten for denne Elff/ tuert offuer fra den Øe Hiſſing/ paa Elfuebacken/ligger det faſte Slot Bahuus/eller Baihuus/ icke Baghuus/ eller Baggehuus/ bygt paa en Klippe/ er uden tuil førſt kaldet Baihuus/ det er/ et ſtort/ ſterckt oc ypperligt Huus/ thi dette Ord Bai bemercker ſtor oc ypperlig paa gammel Norſk Spraag.

Dette Slot hafuer Velbyrdige Mand Jens Holgerſøn/ udi forleden Feide imellem Danmarck oc Suerige/ mandeligen holdet for de Suenſke/ſom det hafde hordelige belagt/ oc effter mange Storm beſtigit: oc der de hafde indtagit det ſtore Torn Farshatten/ blefue de met løbende Krudt affdrefne igien/ ſom bleff ført under Tornet/ oc anſtucken/ ſaa at alle Lofft i ſamme Torn/met Taggit/ oc mange hundert Suenſke Krigsmænd fløje langt i Marcken/ Anno 1566. om Vinteren.

Vnder dette Slot ligger nu Viigen/ met ſine Parter/ oc kaldis derfor Baihuus Læn.

KongElle.

En Fierding fra Baihuus Slot ved Elfuen/ ligger den gamle Kiøbſtad Kongelle/ kaldet i fordum tid Kongehellit/ det er/ Konge bolig/ lige ſom Kongahald eller Kongehold/ det er Kongernis Saal eller Huus/ uden tuiſl ſaa kaldet/ enten for Kongerne udi det Fylcke hafue der holdet huus/ eller Møder eller Steffner / ſom Kongerne aff Danmarck / Norrige oc Suerige der hulde met huer andre/naar de hafde om Feidis handel eller andet ſaadant met hin anden at udrette oc forhandle/ efſterdi den by ligger ſaa i Landemercket/ oc nær ved Siøen.

Denne By vaar kommen til ſtor Riigdom oc herlighed/ udi K. Sigurd Jorſalefars tid/ ſom den ſynderlig elſkede oc for-

bedre lod/ Men bleff udi K. Harald Gillis tid/ aff Venderne saa ynckelig ødelagt oc forstyrret / at den siden aldrig kom til sin forige herlighed igien.

Mastrand.

Heden ved to veger Siøes Vesten til Norden ud fra Kong-Elle/ oc heden ved 4 uger Siøes/ nord fra Daneholmen/ ligger den Kiøbstad Mastrand / paa en Øe oc Vdklippe / oc hafuer uden tuifl sin begyndelse aff Kongellis forstørring/ er oc bygt saa nær ved Hafuet/ for det offuerflødige fiskend/ som der i gammel tid haffuer værit/ baade met Sildefiskend oc anden slags Fisk.

Den er kaldet Mastrand/ lige som Maasestrand/ for de mange Maaser eller Maager/ som der hafue værit udi Skærene for det Sildefiskens skyld; Eller Marstrand/ det er Hafns strand/ oc en part kalde den Malstrand; Jeg veed intet om denne Byes fundering, Men skiøne gamle Privilegier sigis den at haffue/ huilcke dennem nyligen blefue/ for det skiøne Sildefiskens skyld/ fornyet oc forbedret/ aff salige oc Høylofflige ihukommelse K. Frederich den Anden/ Men efterdi Gud Allmæctigste hafuer nu heden ved 20 Aar forleden borttaget denne sin velsignelse/ met samme Sildefisken/ fra dennem oc den gantske Viigen / da er det vel at befrycte/ at deris Privilegiers vanbrugelse/ saa vel som anden uskickelighed/ der allevegne brugedis/ vaar en stoer aarsag der til.

Denne By kom icke i de Suenskis hænder/ udi sidste Feide/ saa som Kongelle/ oc de andre Byer giorde/ endog Fienderne vaare engang/ Anno 1566. om Vinteren/ paa Koøen/ som ligger et Pileskud tuert offuer fra Byen/ Men Borgerne hafde vecket oc hugget Isen/ oc holt den aaben/ at Fienderne kunde icke ofuerkomme/ oc om natten kom der Storm oc Tøevær paa/ thi skyndede Fienderne sig tilbage igien/ Thi de fryctede at Isen skulde bryde op/ som vaar imellem dennem oc faste landet.

Oddevold.

Norden for Marstrand/ heden ved 5 mile / løber Suansund ind i Landet/ heden ved 5 mile/ der sønden fore ligger Indland/ som Bahuus oc Kongelle paastaae: oc Norden fore ligge iblant andre to skiøne Øer/ Tiorn oc Orost/ Tiorn er et Kirckesogn/ oc paa Orost ere 3 Kirckesogner.

Inderst ved fiorden ligger den gamle by Oddevald (Odensvold eller Odsvold) ved Suansunds inderste ende/ oc er icke uden 1 mijl derfra/ til de Suediske grentzer/ oc heden ved 4 mile til Bahuus/ oc imellem Bahuus oc Oddevald ocsaa 4 mile.

Hornborg oc Karlsborg.

Der hafuer oc i gammel tid staait et Slot i Viigen ved Hornborg sund/ som Hornborg hafuer værit kaldit/ oc er længe siden ødelagt: Deslígeste det Slot Karlsborg/ som K. Christiern Hanssøn forstørrede Anno 1532.

Denne Lands ort Viigen er et slet Land/ oc et got Kornland / oc der voxer besynderlig got Korn / uden at det stundum paa somme Agre blifuer forderfuit aff det ukrud/ som i Judland kaldis Dudder/ Latine Ægilops: Paa Norske Suimling/ thi huor den voxer iblant Korn/ oc mand der aff giør Malt/ oc brygger der Øel aff/ da blifuer det Øel saa Hofuitsterckt/ oc betager Menniskens Hierne saa/ at om nogen dricker en Potte der aff/ da kand hand huercken staa eller gaa: Det Øel kaldis Suiming eller Suimling. Mand kand oc æde sig drucken aff Grød / som er giort aff de Gryn der samme ukrud er udi.

Hafuer den Egn oc saa herlige Skoufue/ met ald den herlighed der met følger: met Olden til deris Suin/ met atskillig Vilt at slaa oc skiude/ baade Diur oc Fugle: Med Ladning/ som er Bielcker/ Spirer/ Master/ Bord/ Knapholt/ Baandstager/ etc. Huert Aar at selge dislígeste aff deris Queg/ Slactere/ Tallig/ Huder. Aff ferske Vand oc Siøer/ oc Elffuer/ Lax/ Giedder/ Aabore/ Kreder/ Aael. Aff Haffuit oc Fiordene/

Torsk/

Torsk/ Lange/ Helle-fisk/ Makrell/ Rocker/ Sey/ oc ofuerflødig Sild/ naar at den gaar der til Land. Aff Oerne oc udklipper stort gafn met deris Queg oc Fæ/ at holde der paa. Item/ met Fule-Eg at samle oc Fule at skiude/ Met Sæler eller Kobber at veide/ oc Otter. Der ere ocsaa skønne oc velbygde Huus/ Kircker oc Prestegaarde/ oc rijge Prestegield/ hafuer oc i gammel tid haft nogen Klostere/ oc ere der mange Herregaarde.

Om det Haafiskend/ som i fordum tid under Viigssiden hafuer værit.

Heden for 60 Aar forleden/ vaar der et merckelig fiskend under Viigssiden/ aff den Fisk som mand kalder Haa/ oc Tysken kalder Hundtfisk/ huicken der bleff ofuerflødeligen dragen paa Kroge/ oc siden heele Skuder fulde skibet oc føert til Nyløse udi Suerrig/ oc der kiøbt aff de Suenske/ oc siden der fra opført i Suerige/ oc vijd om Landet udsaalt/ Thi de Suenske holt denne Fisk saa værdig oc gieff/ at de kaldede hannem Haalax/ oc kiøbte den dyre/ oc Indbyggerne her i Landet hafde aff samme Fisk stor fordeel/ Thi Suensken betalde dennem met Sølff/ Kobber/ Jern/ Klæde/ Lærit/ oc anden saadan god Vaare. Paa det sidste komme de aff Suerrig oc Halland selfue der ud huert Aar/ at fiske udi mange Aaer/ Men fordi at denne Fisk hafuer denne Natur/ at den er ofuermaade gierig paa Menniske kiød at æde/ meere end nogen anden Fisk udi Hafuit/ da er det befundet/ at de hafue myrdt mange Mennisker/ synderlige de som hyldige oc fæde vaare/ oc fisket met deris Kiød. Disligeste hafue de icke sparet at udroo oc fiske paa Søndage oc andre hellige oc høytidelige Dage/ derfor hafuer Gud ladet den Fisk slet bortgaa der fra Landet.

Om det Sildefiskend under Norrig.

Her hafuer mesten altid værit nogensteds ofuerflødigt Sildefiskend under Norrigis siide/ enten paa den Søndre part/ eller nogen steds her Norden fore/ oc stundom baade Sønden oc Norden/

den/ oc paa den Vestre side lige saa. Saa hafuer der for vor tid været et megit herligt Sildefiskend i Karmsund/ oc i Fiorderne der omkring/ imellem Stavanger oc Bergen/ huilcket haffuer varit indtil Christi Aar 1560. oc er siden affgaait: Mand hafuer met store oc lange Vod oc Garn offte draget saa mange Sild paa Landet/ at de laae i store Dynger/ som høye/ oc rodnede/ fordi at mand kunde icke offuerkomme/ at forvare dennem/ oc torde derfore icke være deris egen Sild bekiend/ oc der vaar icke den tid saa stor tilsøgning oc tilsegling aff fremmede Kiøbmænd/ som siden hafuer værit. Siden gick Silden nogen Aar til omkring Bergen.

Men under Viigsiden/ sigis at haffue værit i fordum tid et megit offuerflødigt Sildefiskend/ huilcket skulle ved Troldom blefuit dem forvendt/ saa at onde Mennisker haffde met Troldoms konst nedsenckt en Kobber hest i Haffuit/ oc der met fordrefuit Silden fra Landet/ Men saadant er icke uden idel dict oc løs Fabel: Thi Menniskens store utacknemmelighed mod Gud oc hans gode Gaffuers mangfoldige vanbrug/ oc det ugudelige oc uskickelige Leffnit de førde der hos/ hafuer værit aarsagen dertil/ at samme fiskend/ saa vel som andre fiskerij/ ere affgangne. Saa som det oc er skeet/ met det sidste oc seniste Sildefiskend/ som ved Guds gode mildhed begynte atter igien at gaa til under Viigssiden/ heden ved Anno Christi 1556. huilcket gick saa rundelig oc offuerflødig til/ at nogne tusinde Skibe/ Skuder/ Jatter oc Baade/ saa vel aff Danmarck oc Lante Holsten/ som her Vesten oc Norden til aff Landet søgte Aarligen der heden at fiske/ foruden de som der bode i den Egn.

Dertilmet haffue nogne tusinde Mennisker aff disse næst beliggendes Lande draget der til/ oc bygt oc boet ved Vigerne/ Fiordene oc Strandsiden/ met Hustru oc Børn/ oc hafft deris Næring aff samme Fiskerij: Saa hafue ocsaa Adelsmænd/ saa vel som Borgere oc Bønder/ ladet bygge der allevegne skøne oc

store Boder oc Huus/ to eller tre Lofft høye/ til samme brug: oc vaare samme Boder saa store/ at mand paa en tid kunde udi et Huus indhenge oc tørcke heden ved 14 Lester Sild: Saa hafuer der paa 8 eller 9 vegger siøes langt at regne/ ved yderste Strandsiden/ værit mange tusinde Huus oc Vaaninger/ oc boede utalligt Folck ved alle Fiorder/ store oc smaa/ oc alle Viger oc Sunde paa Øer/ Holmer/ oc faste Lande/ saa vijt som samme Sildefiskend brugis kunde/ Huorfore der oc tilseglede huert Aar mange tusinde Skib aff Danmarck/ Tydskland/ Frijsland/ Holland/ Engeland/ Skotland oc Franckrige/ til at kiøbe oc udføre Sild/ oc finge alle offuerflødig nock: Oc førde den siden vijt udi langt bortliggendis Lande/ til Menniskens Føde oc underholdning.

Men fordi Menniskene icke hafue rettelig bekient oc brugt denne Guds store Gaffue oc Velgierning: Men Tolderne hafue met ubillig Tynge besueret baade Fiskere oc Kiøbmænd/ vijdere end som dem vaar befalet/ Oc Indbyggerne der i det Lands Ort/ hafue værit saa megit arge mod alle andre som did komme at fiske/ oc met hug oc slag/ skielden oc banden dem ofuerfaldet/ saa at det vaar icke nogen Indlændsk eller Vdlændsk trygt at fiske blant dennem/ uden de vaare saa stercke oc mange i hob/ at de kunde bestaae oc forsørge sig: Oc mange blefue Garnene met Fiskene frastolne: Icke sparde de heller/ at røcke saa vel andris som deris egne Garn/ paa hellige Dage/ naar de kunde stiele sig der til: Foruden det ugudelige Lefnit/ som besynderlige hine Strandsiddere som der boede/ førde/ met Druckenskab/ Horeri oc skiørleffnit/ Mord oc Manddrab oc andre Slagsmaal/ saa oc andre groffue Laster.

Da hafuer Gud Aldmæctigste atvaret dennem met en underlig Sild som der bleff fanget Anno 1587/ at hand vilde for deris ugudeligheds skyld/ tage de Velsignelser oc gode Gaffuer fra dennem/ Huilcket oc skeede de næste Aaringer der effter/ at

mange 100 Kiøbmænd oc Fiskere giorde stor bekostning forgefuis der paa / dem til alt som største skade oc affbreck. Huilcket skal i den tractat oc Fiskeri her under Landet / vijdere blifue formeldet.

Landestreckningen ved Siøkanten / skal findis effter Borgesyssels beskriffuelse.

Det siette Capitel.

II. Borgesyssel / det andet Fylcke i Norrig.

DEtte Lehn begyndis ved Suinsund / som er en liden smaal Fiord / løbendis noget ind i Landet / oc falder en Elff der udi: oc strecker det sig til Oslofiorden / oc haffuer sit naffn aff den Kiøbstad Saltzborg eller Sarpsborg / som ligger der udi.

Oc var dette Læn udi gammel tid kallet Østfold oc Vindgulmarck / oc hafde sin egen Konge.

Den by Saltzborg ligger 2 mile Nord fra Suinsund / oc bleff kaldet i gammel tid retteligen Sarpsborg / aff den store Fos Sarpen / som der er icke langt fra / oc er opbygt først aff S. Oluff Haraldsøn / Konning i Norrige / en miel op fra Salt Siø.

Anno 1567. bleff denne By affbrendt aff de Suendske / oc bleff opbygt igien en miel nærmere ud til Haffuit / oc kaldis nu Frederichsstad / fordi den er aff vor Allernaadigste Herre / Konning Frederich / oprettet igien / oc met Privilegier oc Friheder begaffuit.

Aff det store Vand Miøs / som ligger paa Hedmarcken / udløber en stor Aae / udi huilcken der kommer en anden Aae isflydendis / som løber ud aff Suerige / kaldis Glomaae / oc flyder siden lang vey ud / Østen for Oslofiorden / oc heden ved 1 miel offuen for Saltzborg eller Sarpsborg / falder denne store Elff ned for en høy Klippe / oc giør en suar forfærdelig Fos / huilcken

icken mand kand i stille Vær/ naar det er en Vandflom/ høre heden ved 4 mile der fra/ (somme mene 7 mile) oc samme Fos kaldis Sarpen.

Mand hafuer i fordum tid brugt denne Fos til en Pinested/ oc udkast der udi Misdedere/ besynderlige Landsraadmænd oc oprørske Landsforrædere/ der at omkomme.

Oslofiorden hafuer nu sit nafn aff den Kiøbstad Oslo/ som ligger inderst ved denne Fiord/ Men var i gammel tid kaldet Folden/ oc Foldefiord/ aff en Elff som løber i samme Fiord/ Østen for Oslo/ i det Læn Folden eller Foldesyssel/ som Foldungerne boede i formere tid/ oc derfor bleff Borgesyssel kaldet Østfold/ oc Tonsbergs Læn Vestfold/ huilcke hafue huer part værit besynderlige Kongesæder i fordum tid. Oc det er den største Fiord i den søndre part aff Norrige/ huilcken er heden ved 3 mile bred yderst i Gabet/ oc ligge 2 Klipper en halff miel fra det Østre land/ kaldis Søstrene/ oc en Øe mod det Vestre land/ kaldis Fiærdeøe eller Fielleröe/ der imellem er 2 Vgger siøes. Siden er samme Fiord smalere inden fore/ sommesteds en miel ofuer/ oc sommesteds en halff miel/ lengden er 10 Vger siøes/ alt nord ind: Noget til Østen er dybt Vand/ oc reent lob for skib/ oc icke mange Skiær eller blinde Klipper. Hollænderne kalde denne Fiord Sonewater.

Yderst i Oslofiorden ved den Østre side/ ligge mange øer/ blant huilcke den besynderligste er Onsøe/ et skønt Kirckesogn/ hos huilcken ligger en liden Øe/ kaldis Rugøen/ oc ligge ved en Vge siøs sønden for Mos.

Ind ved Fiorden/ heden ved 4 mile fra Systrene/ paa den østre side/ ligger den nafnkundige Ladstad Mos/ huilcken er en aff de tre besynderligste Ladstæder i Norrige/ som Fyrelast falder/ oc ladis huert Aar mange Skib der ud/ met Safuedeler/ Indbyggerne til stort gafn/ thi udi denne strøm eller Elf Mos/ aff huilcken Ladsteden hafuer sit nafn/ ere bygde mere end 50

Sauf-

Saufuemøller/oc boer megit Folck der hos/bode Handtvercks-folck oc andre/ lige som i en liden Kiøbstad. Der inden fore ved Fiorden ligger Folden eller Foldesyssel / oc strecker sig nær indtil Oslo/ oc dette Foldesyssel hørde i gammel dage til Øst-folds Læn.

Landestreckningen fra Daneholmen/ oc til Oslo/ met de fornemste Hafner/Næs/Øer oc Sund.

Gotelff/ som indflyder aff det store Vand Vænner/ der den kommer nord paa iefnen eller sletten/ udflyder den paa beg-ge siider ved den Øe Vising/ oc ved den østre Aae ligger Ny-løsse i Suerig: oc ved den vestre ligger Bahuus i Norrig / en half miel/ Nordost fra Bahuus/ er den inderste ende paa Vi-sing: oc der fra er heden ved en miel eller 1½ til Nylosse. Kong-elle ligger 1½ miel sudvest fra Bahuus/ ved samme Aae/ siden skier Vising hen ud mod sønden/ oc der uden fore mod Vesten oc Sudvest/ligge ved Hafuit de utallige mange Øer oc Holme/ som strecke sig fra Sildesund (det ligger en miel sudost fra Mastrand) oc indtil Valland/ heden ved 6 Vger siøs/ blant huilcke Øer Suerrig egnis nogne faa/ som ligge Vester ud fra Nylosse/ oc endis deris Landemercke paa den side udi Dane-holmen/ oc naaer icke i Vesterhaff / oc kaldis derfor de Suen-ske Skier/ oc strecker sig indtil Vallands side.

Fra Daneholmen til Marstrand er ungeferlig 6 Vger siøes; De nafnkundigste Hafner oc Sund/som der imellem ere/ formeldis i Siøkarten.

Fra Kongelle/ Vester til Sildesund/ er en Vge siøes/ siden Nordvest til Mastrand en Vge siøes.

Mellem Bahuus oc Oddevold er heden ved 4 mile Nordvest paa offuer land eller Landveyes.

Fra Mastrand til Tiornshofuit en halff miel.

Der fra til Kierckesund 1½ miel/ saa til Kragesund en miel; Der fra til Mollesund en miel / der fra til Verman-

 sund/

sund / ligger det Forland Wermans hofuit / en halff miel Vesten for Sundet / Fra Wermanshofuit til Gaasøe en halff miel: Der inden fore løber Guldmarcks fiorden ind: strax Vester for Wermans hofuit er Islands bierg oc Guldholmen; Fra Gaasøe til Saltøe en miel/ der fra til Malmø en miel: der fra til Boueskiøer en miel; der inden fore ligger en god Hafn / kaldis Kongens Wafn/ Sodehafuit ligger en fierding nord fra Boueskiær: fra Boueskiær til Brevig en halff miel/ Der inden fore ligger Bodmefiorden: der uden fore ligger Sudervedholm / der er en god Hafn/ fra Breuig til Wornborgsund en miel/ der hos hafuer det Slot Wornborg staaet i gammel tid: Der fra til Dynge en miel/ der uden fore ligger Nordervedholm/ er en god Hafn under/ oc er en Kirckegaard eller Begrafuel sted paa denne Øe/ for Fiskere oc Skibsfolck/ lige saa oc er paa Syndervedholm: fra Dynge til Otterklofuen en halff miel: der fra til Wasteensund en miel/ siden er Sundet ½ miel igiennem / oc saa to mile til Koster/ der paa ligge 8 Gaarde/ oc er skiblob inden fore / uden for Øen ligge de [illegible]lipper Wualerne; Der fra Nordost ind i Landet/ ligger Suinsund/ oc der endis Vigen.

Ofuen for Suinsund mod Nordost/ ligge Marcker oc Mosedal/ heden ved 4 mile/ oc grentze met Suerig/ fra Koster til Agersund to Vge siøes: der fra indtil Rogøen i Osloforden 2 Vge siøes/ der fra indtil Oslo 8 Vge siøes.

Denne forskrefne Leed oc lengd er imellem fornæfnte Hafner/ huilcke findis utallige flere paa det Forvand.

Men det gienniste oc snareste lob oc kaas fra Marstrand er til Wermansund 4 mile eller Vge siøes/ der fra til Boueskiær 4 Vge siøes/ siden til Wasteensund 4 Vge siøes/ der fra til Agersund 4 Vge siøes/ alt sammen i Nordnordvest oc siden til Rogøen mod Norden 2 Vge siøes/ oc indtil Oslo 8 Vge siøes/

ſiøes/Nordnordoſt ind/Men fra Agerſunden til Tonsberg ere 4 Vge ſiøes mod Nordveſt.

Det ſiuende Capittel.

Agershuus Læn.

Alle de Læn oc Bygdelaff/ ſom nu ligge under oc omkring Agers huus Slot/kaldis nu gemenligen Agershuus Læn/ under huilcket er oc ſaa Borgeſyſſel/ ſom nu er omſkrefuit/ oc

1. Rome Rige.
2. Hedmarcken.
3. Guldbrandsdalen.
4. Oſterdalen.
5. Soløi.
6. Ringerige.
7. Hadeland oc Toten.
8. Sigdal oc Modum / met Eger oc Liier/ Tillemarcken/ oc huis meere Bygdelag udi Bragenæs læn beliggendis ere.

Item Valders oc Hallingdal.

Diſſe Læn blefue i gammel tid ſaaledis delede/ at Oſlo oc alt den Egen ved begge ſider inderſt i Fiorden/ met Romerige/ Ringerige/ Hadeland oc Toten kalledis Vigen/ oc Hedemarcken/ Guldbrandsdalen/ oc de Lænder næſt hos/ blefue kaldet Opland/ ſaa ſom det endnu oc kaldis.

Romerige/ Aggershuus oc Opſlo.

Dette Slot Aggershus/ ligger inderſt i Opſlo fiorden/ ved den Veſtre ſide/ i en liden Viig/ imellem Byen/ſom ligger ret Øſter fra Slottet/ oc Agers Kircke ligger ſtrax norden fore/ aff huilcken Kircke oc Sogn Slottet hafuer ſit nafn / Paa det Slot holder Kongens Stadtholder Huus/ ofuer dette Rige.

Huo

Huo dette Slot hafuer først bygt/ hafuer jeg intet vist om kunde forfare/ thi løs safn kand mand føye rette sig efter/ som er/ at tre Søstre skulde i fordum tid hafue ladet bygge/ den ene Aggers Kircke/ den anden Aggerhuus Slot/ oc den tredie/ det skøne oc velbygte Kloster paa Hofuit øen/ som er en lystig Oeliggendis en fierding sønden for Byen / paa huilcken endnu de gamle forfaldne Klostermure kunde sees.

Anno 1567 var dette Slot hart belagt aff de Suenske/ men det bleff mandelig holdet/ indtil Fienderne blefue afdrefne igen.

Opslo.

Øster fra Slottet ligger Oslo/ den skiønste Kiøbstad / som er paa denne Søndre side i Norrig/ oc hafuer sit nafn aff den Aae/ som løber igiennem den Østre part i Byen/ huilcken kaldis Loen: Oc der som en Aae/ Elff / Beck eller Strøm udfalder/ enten i Saltvand eller i ferske Siøer / oc sacter sin Strøm oc blifuer dyb/ kaldis den paa Norske: Oos / saa sigis Oslo lige som Loaroos/ordet forvendt/lige som Nidaroos/ det er Nidsoos.

Udi denne Kiøbstad residerer dette Stiftis Biscop/ oc kaldis derfore Oslo stict/ oc strecker sig ved Siøkanten fra Kongelle / oc indtil Giernæs paa Agdesiden / heden ved to mile langt oc vijd op i Landet/ Desligeste hafuer i fordum tid værit et Biscops Stift i Oplanden/ det er paa Hedmarcken / i den Kiøbstad Hammar/ kaldis Hammers Stict/ huilcket nu oc ligger under Oslo stict.

Saa ligge nu disse Læn oc Bygdelaug under dette Stict: 1. Vigen met alt Bahuus læn. 2. Borgesyssel met Marcker oc Mosdal. 3. Romerige. 4. Hedmarck. 5. Gudbrandsdalen. 6. Østerdal. 7. Soloi. 8. Ringerige. 9. Hadeland oc Toten. 10. Tonsberglæn. 11. Bratzbergs læn. 12. Tillemarcken. 13. Bragenæs. Oc disse Biscoper hafue værit i Oslo/ fra Christendommen begyntis i Norrig/ oc altid fremdelis til vor tid:

1. As-

1. Asgoutr/ det er/ Asgond eller Aſgund. Aſgautus.
2. Thorolfr/ Torolf. Thorolphus.
3. Aslakr/ Aslag. Aslagus.
4. Gieraldr/ Gieradl. Giraldus.
5. Kallr/ Kald. Carolus.
6. Peter/ Peder. Petrus.
7. Vilhialmer/ Vilhelm eller Villem. Vilhelmus:
8. Thorſtein/ Toſteen. Torſtanus.
9. Halgi/ Helge. Helgo.
10. Nicolaus/ Niclaus eller Niels. Nicolaus.
11. Ottar/ Otter eller Otte. Octarus.
12. Thorkel/ Torkild. Thorchillus.
13. Hakon/ Hogen. Haco vel Haquinus.
14. Andres/ Anders. Andreas.
15. Evindr/ Evind. Evindus.
16. Helgi/ Helge. Helgo.
17. Salomon/ Anno 1348.
18. Sigfridr/ Sigfrid. Sigfridus.
19. Halvadr/ Halvard. Halvardus.
20. Jon/ Anno 1378 Jonas.
21. Oſtein/ Oſteen. Oſtenus.
22. Jacob. Jacobus.
23. Sueri. Svero.
24. Jon/ Jonas.
25. Gunnar/ Holkr. Gunnarus.
26. Niclaus. Nicolaus.
27. Herlogr/ Herloff. Herlovius.
28. Anders Muus/ Anno 1514. Andreas.
29. M. Hans Mule/ druckneде under Jatland/ met to Riddere. Anno 1524. oc kom da fra Trondhiem/ oc var vijet oc ordinerit til Oſlo Stifft.

30. M. Jens Reff vor Biscop Anno 1544. den første Evangeliske Superintendens udi Oslo oc Hammers Stifter.
31. M. Frantz Bierrig.
32. M. Jens Nielssøn.
33. M. Anders Dal.
34. M. Niels Claussøn.
35. M. Niels Glostrop.

Vdi denne By Oslo hafuer staaet den skøne Kircke Mariæ-kircke / til huilcken hafuer værit et Prøvisteri / som Rigens Cantzler hafuer værit forlent met / Men nu er Kircken øde / des-ligest det rijge Nunnekloster / som nu er øde / oc Godtzet oc tilleg-gelsen er nu en Verdslig forlæning.

S. Halvards Kircke er Domkircken / oc vel ved mact / end-dog den bleff brent i den Suenske Feide / den tid Byen brende Anno 1567. thi Christiern Munck / som da var Slotzherre / lod samme tid selff anstícke oc affbrende denne By / at den skulle icke komme i de Suenskes Hænder / hues Borgerne icke kunde føre aff Byen / udi 24 timer / det bleff brend. Desligeste lod hand alle skib opbrende / som der laae for Byen / enddog de tilbød sig / som aatte dem / at ville hugge dem ud igiennem Jsen / oc lade dem andensteds henføre / oc Fienderne komme dog icke / før end paa tredie dag der efter / der ned som Byen hafde staaet / Men Slottet holt det gode Krigsfolck mandeligen ; Om huilcken bestaldning en anden steds skal blifue formeldet.

Vdi Oslo er den høyeste Rettergang i Norrige / som ingen maa forskiude sig fra / uden for Kong. Mayest. sielff / oc der for-samlis trende gange huert Aar / som er 1. S. Hans dag Midt-sommer / 2. Om Vinternatten / som er Calixti dag / 3. Om S. Pauli Omvendelsis dag / Rigens Cantzler / oc de Herremend som der nest boe / met nogne Laugmænd / huilcke met Stadtholderen oc Borgemestre oc Raad oc Laugrettismændene / affsige de hø-yeste Domme her i Riget.

J dem-

J denne By bleff K. Chriſtiern Hanſøn til fange tagen aff Danmarcks Adel/ Anno 1532.

Der er en god indſeigling til Oſlo / oc vancker megen Kiøbmandſkab/ oc ligger et rijgt oc feed Kornland omkring. Det ſkriffuis udi Norſke Chronice af K. Harald Haardraade hafuer først ladet fundere oc bygge denne Kiøbſtad / heden ved Anno Chriſti 1049. Nu er Byen forflyt ſiden den affbrende/ oc kaldis Chriſtiania/ aff Kong Chriſtian den Fierde, Gud hannem længe ſpare oc bevare.

Om Romerige oc de hosliggendis Læn.

Diſſe Læn / ſom ligge inderſt ved Oſlofiorden/ paa begge ſider/ ere i gammel tid kaldet Vigen/ ſom før er ſagt: Oc de ſom ligge langt Nord op fra Fiorden/ kalledis Dalvigen/ſom ſiden bleff kaldet Opland/ ſaa ſom det endnu kaldis.

I. Foldeſyſſel ligger Øſten ud/ ved Fiordens inderſte ende/ huor aff Fiorden i gammel tid kalledis Foldefiorden/ oc der Øſten fore ligger Marcker. II. Men det Læn kaldis nu Aggersherrit/ ſom Oſlo By oc Slot ligge udi. III. Oc 2 mile Nordoſt oc Nord op fra Oſlo ligger den Skouff Giellerraaſen/ er en miel offuer: der er Romerige/ kalledis i fordum tid Raumarcker/ oc ſtrecker ſig op til den Preſtegaard Eidsvold/ ſom ligger otte mile Nordoſt fra Oſlo/ der endis det ſtore Vand Miøs/ oc løber Elffuen der ud aff ſamme Vand/ (oc kaldis Vormeſund der ſom Færieſteden er ofuer) udi huilcken/ noget uden for Eidsvold/ kommer den ſtore Elff Glum Aae udaff Suerige ifaldendis/ oc løber ſiden ud ved Sarpsborg/ ſom før er ſagt.

Miøs.

Dette Vand Miøs er 14 mile langt fra Eidsvold op omkring lille Hammer mod Norden / oc er mange hundrede fafne dybt paa ſomme ſteder; Der udi ligger en ſtor Øe/ paa huilcken

haffuer i fordum tid været en Befestning oc Kongelig Sæde/ oc bleff Jngi Bagle Konning slagen paa den Øe/ udi Kong Hagen Suerrissøns tid. Der ere oc mangeslags Fiske i samme Vand/ som til atskillige tider om Aaret/ huer effter sin art oc Natur/ indgaa paa Viiger oc op i Elffuer oc Strømme/ oc fangis: som ere 1. Gledder/ en part 5 eller 6 Fod lange. 2. Aabor. 3. Rørfisk. 4. Ører. 5. Neigenogen. 6. En Fisk kaldis Siil eller Sig/ etc. oc ere mig opregnede 14 slags Fisk/ som ere i det vand.

Der findis oc Christalstene i samme Vand/ aff huilcke jeg haffuer hafft den som vejede 8 Cølniske Lod/ oc mange findis der saa store som Hasselnøder.

Det er skrefuit aff en gammel Scribent/ at skulle være en Orm i samme Vand 50 alne lang/ som lader sig til siune/ naar nogen merckelig forandring skal skee udi Land oc Riger: Men der aff vide Jndbyggerne intet: dog haffue de den superstition oc mistancke om samme Vand/ at naar de drage der ofuer/ ville de icke næffne det ved sit naffn Miøs/ men kalde det Fiorden.

Det er et suigfuld oc ulyckfaligt Vand/ oc tager mange Folck bort/ oc er grumt oc forfærdeligt til at see/ oc farligere at seile udi end Haffuit/ for den suare Huirelvind oc Fieldkast der falder: oc fersk Vand røris altid lettere oc snarere end Salt Siøe.

Det ottende Capittel.

Hedmarcken/ Søløi/ Østerdalen/ Hammer Stict.

Østen op ved Miøs ligger Hedmarcken/ et besynnerlig got Kornland/ strecker sig fra Eidsvold oc op til Gudbrandsdalen/ heden ved 14 mile langt/ der fra komme Slacter oc Fævare om Høsten/ oc Korn/ Meel oc Malt om Vinteren/ offuerflødig ud til Oslo.

Hammer oc Hammerstict.

Hammer sigis at være den eldste Kiøbstad i Norrig/ oc at haffue hafft 16 hundert Borgere: der haffuer oc værit Biscops

Sæde oc Capittel/ oc haffuer hafft en skiøn Domkircke/ bygt met 3 Torne/ oc kaldis den hellig Trefoldigheds Kircke/ huilcken endnu stoed ved mact/ indtil de Suenske brende den aff Anno 1567. oc holt de Canicker paa Hedmarcken deris commun nogenlund ved mact hos samme Kircke indtil den tid.

Dette Stict er først lagt under eller til Oslo Stict/ udi K. Christian den Tredies tid/ oc den tid Stictet er bleffuit undryct/ er Kiøbstaden Hammer jo mere forringet oc forarmet/ huor aff Oslo er dagligen opvoxet oc forbedrit/ fordi at alle Biscoplige Byer/ som Bisper oc Canicker haffde eller haffue deris Sæder oc Residentzer/ vaare i gammel tid/ for den Geistlige ordens/ rijgdoms oc myndigheds skyld/ de fornemmeste Byer/ oc best ved mact holdne: Men nu ere de samme i disse Lande/ saa got som øde/ uden de som ligge ved Siøkanten/ oc ved Kiøbmands handel kunde oppeholdis.

Disse efterskreffne Bisper haffue værit i Hammer.

1. Arnhallr eller Arnold.
2. Ormer/ Orm.
3. Ragner / Reigner.
4. Thorir/ Tore.
5. Ivar/ Ifuer.
6. Dalvardr/ Dalvard.
7. Paal/ Povel.
8. Peter/ Peder.
9. Gillebert/ Gilbert.
10. Thorfinir/ Torfind.
11. Jorundr/ Jørgen.
12. Thorstiin/ Tosteen.
13. Ingialdr/ Ingeld.
14. Botolffr/ Botulff.
15. Dalvardr/ Dalvar.
16. Magnus/ Magens.
17. Sigvardr 1373. Sigvar eller Sigverd.
18. Arnbiørn.
19. Peter.
20. Gunnar.
21. Kald Sigvardson/ Carolus.
22. Dermund.
23. Kald Jæmpt.
24. Magnus 1513.

Oc haffuer Nicolaus Cardinalis, som var i Norrig Anno

 Chri-

Christi 1152 vijet den første Biscop til Hammers Stifft Arnhallr/ som var kommen fra Grønland / oc der hafde værit Biscop / oc vaar kommen til Norrig / oc vilde icke til Grønland igien / huilcket skeede længe efter / at de andre Sticter vaare beskickede oc stifftede i Norrig.

Soløi oc Østerdalen.

Vesten fra Hedmarcken ligger Soløi / oc kaldis rettelige Solueid/ aff Kong Solue/ som der først bygde / oc aff et eid (Istmo) som der ligger imellem to store Vand. Men Nordost fra Hedmarcken ligger den lange Dal Østerdalen/ streckendis sig Nord ud ved Suerrig / oc skille det store Field Dofrafield fra Suerige. Mand hafuer store Skoufue at drage offuer/ ind i dette Læn/ som oc ligger megit afskilt iblant store Skoufue/ huilcket der aff kand fornemmis/ at en Præst hafuer vel 24 store mile mellem sine tre Kircker/ oc kand mand drage igiennem denne dal/ oc ned i Trondelafuen/ Øster omkring Doffrafield/ eller nord i Herdalen.

Det niende Capittel.

Guldbrandsdalen. Dofra etc.

MEn ret norden for Miøs ligger Gudbrandsdalen eller Guldbrandsdalen/ som hafuer sit nafn aff den Høfding/ som først bygde oc besætte oc raadde ofuer denne dal: Efter huilcken siden de andre Høfdinger ofuer denne Dal lade sig meste parten næfne Guldbrand/ saa hed S. Oluffs Moderfader / oc lige saa hans Frende Dale Guldbrand / som siden raadde for samme Dal/ oc reiste en Krigshær mod S. Oluf/ for den Christne Tro at affverie.

Denne Dal strecker sig alt Nord op under Doffrafieldet/ de falder en merckelig stor Aae aff Fieldet / som løber igiennem denne Dal ned i Miøs/ ofuer huilcken Elff er blant andre en Broe/ som er 18 stocke lang/ oc 18 Steenkar under / oc blifuer

dog

dog stundum udtagen aff Snevand oc stort Vandløb / oc en Mand reed en gang ofuer samme Broe / oc Broen gick ud efter hannem / thi rende hand met Hesten alt det hand kunde / oc der hand var kommen paa Landet / var der icke en stock igien aff broen : oppe under Fieldet ledsage de vandet udi Render / ned aff klippen / oc ud paa deris Agre / at dygge oc vande / naar tørre Sommere ere.

Doffra.

Ofuerst i denne Dal under Fieldet ligger en Gaard / oc en Kircke der hos / kaldis Doffra / aff huilcken Fieldet hafuer sit nafn / oc er en miel der fra / op for Bierget / før at mand kommer paa Fieldet / oc siden to mile til den første Stufue paa Fieldet / kaldet Fogstofuen. Siden til den Gaard Hiartkind paa Fieldet tre mile / oc siden tre mile til Drifuestofuen. Drifuen er en stor Elff / norden paa Fieldet : Saa til Opdalen / næst Norden under Fieldet / tre mile alt mod Norden.

Fra Lesie Præstegield / ofuerst i Guldbrandsdalen / drage de Aarligen Vester ofuer et stort Field / oc saa langs Sønder ud / ved Dofrafield / ned i Rumsdal til Marcket / oc kiøbe Fiske oc andet huis de behøfue / oc føre det hiem paa Heste / saa at mand ofte kand kiøbe Bergerfisk letter i denne Dal / end ude ved Søkanten.

Vesten for Guldbrandsdalen ligge forferdelige høye Field oc Klipper : men Øster ud ere store Skoufue / mellem Østerdalen oc den : Vden for Guldbrandsdalen ved den Vestre side / ved Miøs / ligger det Bygdelag / som i gammel tid kalledis Grænedland / der var S. Oluffs Fader Harald Gudrødsøn opfostret / oc kalledis derfor Harald Grænske / oc Tillemarcken hørde til det Fylcke Grænlands Fylcke i fordum tid / som tilforne er omtalt.

Lengre ud / Vester fra Miøs / ligger Toten / et skønt Præstegield.

Der-

Der fra mod Sudvest ligger Hadeland/ oc der imellem ligger den 5 mile Skouff/ som K. Suerre lod drage sine Skib offuer/ oc kaldis derfore endnu Kiselveyen.

Paa Hadeland ligger det skøne Præstgield Gran/ der staae to skiøne murede Kircker paa en Kirckegaard/ huilcke sigis at to Systre haffue ladet bygge/ oc holdis endnu ved mact/ oc giøris Tieniste i begge.

Sudvest fra Haland eller Hadeland/ ligger Ringericke/ som haffuer sit naffn aff Kong Ring/ som der var første Kong offuer.

Vesten fore/ langs ud ved Ringericke oc Hadeland/ ligger det store Vand Raund/ udi huilcket Vand Kong Haldan Suarte drucknede/ som i Norrigis Chronicke formeldis.

Paa Ringericke boede S. Oluffs Stiffader Sigurd Syr.

Sudvest ud fra Ringericke ligger det Præstegield Modum/ der løber Elffuen ud aff Raund: Oc der Vesten føre ligger Nomedael oc Sigdael/ ved den Elff som kommer ud aff Hallingdael/ oc løber i Ringerickis Elff ved Modum/ oc siden igiennem Eger Præstegield/ der som de rigiste oc prætigste Bønder boe/ som her i Landet ere/ oc saa ned i Drammen/ som er en aff de tre fornemmiste Ladstæder i Norge/ met Spirer/ Deler/ Master/ Latter eller Lætter oc alt Fyrelast.

Her udi ligger den Viig Koppervick/ som oc er en Ladstad/ oc Bragenæs Fougdegaarden/ aff huilcken dette Læn kaldis Bragenæs læn/ oc dette Prestegield kaldis Eyer.

Der falder oc en anden Aae ned i Drammen/ som kommer aff Østen/ oc ere offuermaade mange Saffuemøller i samme Elffuer/ saa vel langt oppe i dem/ som neden ved Fiorden/ oc løber Dramsfiorden ind 4 mile Sudvest fra Oslo/ oc mod nordvest heden ved ½ Vge siøes/ indtil Bragenæs/ udi den Nordvest hiørne/ mod det inderste i Oslo fiorden.

Vester fra Nomedal oc Sigdal ligger Hallingdal/ imel-

ſmellem Klipperne / er 2 Præſtegield / oc ligger til Stavanger Stict / met Valders / ſom ligger nord fra Hallingdal / offuer ſtore Field at drage / oc ere 3 Præſtegield / aff huilcke det fornemſte heder Slidere eller Sliri / der hafuer i gammel tid værit et Proviſterii / oc lige ſom en half Dom / huilcket beviſes endnu met den ſkiøne Kircke oc hendis bygning / Klocker oc andre ornamenter, oc hafue værit til ſamme Kircke 11 annexer eller Sognekircker.

Der fra løber oc en Elff / ſom kommer i Hallingdals Elff mod Sudoſt.

Diſſe fornæfnte Læn til Fields / ere i gammel tid kaldet Oplanden / ſaa ſom de endnu kaldis / oc ere rige Læn paa Korn / Quæg / Slacter oc andet ſaadant / ſom der gierne metfølger.

Vdi Lier oc Eger ere blant andre beleilligheder ocſaa ſkiøne Laxefiſkend.

Oc ligge diſſe Læn ſaaledis fra hin anden /

Fra Oſlo oc til Romerige ofuer Giellerags / mod nordoſt / tre mile.

Der fra til Eidsvold 5 mile mod Nordoſt.

Der begyndis Miøs oc Hedmarcken / oc følgis Øſten op ved / alt op under Gudbrandsdalen / 14 mile mod Norden.

Fra Miøs op under Doffrafield / heden ved 9 mile / Veſten for Miøs ved den Søndre ende / ere ſtore Klipper. Men længer oppe ved ligger Toten / heden ved 8 mile op fra Eidsvold.

Derfra 5 mile mod Sudveſt er Hadeland.

Siden fra Gran paa Hadeland oc til Ringericke 3 mile.

Der fra Sudveſt ud til Modum / heden ved 2 mile.

Der fra igiennem Modums gield 3 mile / oc ſiden to mile til Eger / Saa ud til Lier i Drammen 2 mile / alt mod ſudveſt / Fra Oſlo oc til Lier 4 mile mod Veſtſudveſt.

Det tiende Capitel.

Vestfold/ Tonsberglehn/ Brunlavlehn/ Skiesyssel.

Ald den Egen nest Vesten ud ved Foldefiorden (det er Oslo fiorden) bleff i gammel tid kaldet Vest fold/ indtil Agdesiden/ oc deelis nu udi tre Læn. 1. Tonsberg Læn. 2. Brunlauf læn/ Oc 3. Skiesyssel eller Bradsberg læn. Vnder huilcket nu ligger ocsaa Tillemarcken.

I. Tonsberg oc Tonsbergs Læn.

Tonsbergs Læn begynder ved Drammen/ oc strecker sig Sønder ud ved Fiorden til de yderste Øer mod Hafuit/ oc kaldis saa aff Kiøbstaden Tonsberg/ som ligger inderst ved Fiorden/ paa faste Landet/ heden ved 9 Vge siøes Sudsudvest ud fra Oslo/ oc er den eldste Kiøbstad i Norrig/ huilcken vaar bygt for K. Harald Haarfafuers tid/ oc vaar udi de efterkommendis Kongers tid stoer/ rijg oc mæctig/ indtil S. Oluff Konge lod fundere oc bygge Sarpsborg/ oc hans Broder K. Harald Haardraade lod bygge Oslo/ oc K. Sigurd Jorsalafar/ lang tid der effter/ lod forbedre oc forøge Kongelle/ huilcket kunde vel giffuet aarsage til/ at denne By bleff nogit forringet/ oc effter den tid haffuer megit tilfaldet her i Riget/ huor ved at denne By/ saa vel som andre/ ere megit komne fra deris gamle herlighed.

Hos denne By vaar bygt et Slot paa en paslig høj oc skæer Klippe/ som icke er uden to Opgange til Sønden oc Norden/ oc staar offuen ofuer Byen paa den Nordre side/ (enddog Byen ocsaa streckede sig Nord omkring Slottet i fordum tid) oc kalledis i gammel tid Tunsberg (det er Stadens bierg): thi Tun eller Tuun bemercker en Stad eller By paa gammelt Maal/ som det endnu bemercker paa Engelsk oc Skottisk/ oc bleff dette Slot i K. Christiern Hanssøns Feide nedskut oc ødelagt/ den tid

tid hand kom i Norrig Anno 1532. Albertus Krantz kalder det urettelig Kongsberg.

Vden for Tonsberg mod Sudost/ligger Nøtterøen oc Tiømø et Præstegield/ som strecker sig to Vge siøes Sønder fra Tonsberg i Hafuit/ oc der begyndis Oslo fiorden / som før er sagt. Jmellem de to Øer løber Grinholmsund/ er et langt smalt Sund igiennem Jarlsøiø/ ligger i Oslo fiorden/ ½ Vge siøes Sudost fra Tonsberg.

En Fierding Vesten fra Tonsberg / ligger Fougdegaarden Sæm (kalledis i gammel tid Sæheim) oc vaar den tid Konge sæde deris som raadde offuer Vestfold / før end Slottet bleff bygt: der ligger Biørn Farmand eller Biørn Kiøbmand / som vaar K. Harald Haarfagers Søn / oc S. Oluffs Oldoldefader begrafuen/ i en Høy kaldis Farmands Høy/ oc Ageren som Høyen ligger hos/ kaldis Farmands Agger paa denne Dag; om huis Fald skrifuis ud i K. Harald Haarfagers oc hans Søns Erick Blodøxis historii.

2. Brunlauff læn.

Vesten for Tonsberg læn ligger Brunlauf læn/ oc Fougdegaarden Brunlaug ligger paa et langt Næs/ som skiuder sig ud mod Hafuit/ oc heder Brunlaufnæs.

Østen for det Næs er Laffuervigen (Larvig) en berømt Haffn / oc Ladstad met Sagedeler oc Fyrelast: oc haffue disse Orter deris naffn aff den store Elff Laufuen/ som kommer offuen aff Landet fra Sandsverd (som ligger Vesten for Eger) oc løber ud igiennem Laufuerdalen / 6 mile Sudvest fra Dramman/ oc falder her ned i Laufuervigen.

Ved Larvigen ligger den Herregaard Fredsiøe/ som Velbyrdige Mand Peder Jffuerssøn nu reger oc besidder. Strax Vesten for Brunlaufflæns Næs/ som er Brunlauffnæs/ løber Skielfiorden ind. Jmellem Brunlauffnæs oc Jomfru-

land ere to mile offuer Fiorden yderst i gabet / oc heden ved en Vge siøes ind i Fiorden / er den merckeligste oc naffnkundigste Ladstad i Norrig / kaldis Langsund / huilcken huert Aar ladis nogen hundrede Skibe met Master / Spirer / Sparer / Deler / som udføris fra Skiiene / oc andre Stæder / langt offuen aff Landet / oc der sellis i Haffnen.

3. Skyesyssel eller Bradtzbierg Læn.
Skine eller Skien.

Halffanden Vge siøes Nord ind fra Langesund / oc 3 mile ind fra Haffuit / kommer Skiiene Elff udi den Fiord / oc kaldis det sted Porsgrund: en halff miel der offuen fore ligger den Kiøbstad Skine (aff huilcken Skielæn næffnis) paa den Østre side ved Elffuen / der som den ved en Fos falder neder for en Klippe / huilcken Klippe er mangesteds igiennem huggen / saa at Vandet løber der igiennem / som igiennem lange Render / oc neder paa deris Sagequerner / huilcke de hafue en gandske hob staaendis der for Byen: oc kommer denne Elff langt offuen til aff Tillemarcken.

Denne By er icke stor / dog vel bygt / oc hafuer velbehiulpne Borger.

Kircken er bygt paa en Steenklippe / oc kand ingen der begrafuis / de hafue deris Begrafuelsested uden for Byen.

Sønden for Byen ligger et gammelt øde Kloster / som i fordum tid vaar et rijgt Nunnekloster / strax offuen for Byen / ved ½ miel / ere Iærnhytter / udi huilcke Vandet / som der løber forbi / met stoer Konst oc behendighed driffuer deris Instrumenter oc Redskab. Kongens Gaard Bratzbierg / ligger strax Østen for Byen paa Bierget / aff huilcken dette Læn kaldis Bratzbierglæn.

Østen for Skiine 2 mile / er Laffuerdalen / der som den Elff Laufuen flyder ud til Laurvig / som før er sagt; Oc en fier-

fierding Nordoſt fra Byen/ ligger Gierpenkircke / i huilcket Sogen ligge 18 Deger Huder i Landſkyld til Sognepræſten/ foruden Tiende oc anden Rettighed: Oc ſamme Landſkyld blifuer forlænt Skrifuere / oc andre Verdſlige Mænd / men Sognepræſten følger Tienden oc anden uvis Rente.

Ved den Veſtre ſide i Skinefiord ligger Bamble Preſtegield/ ere mange Øer/ oc en part faſte Landet/ Oc ald yderſt i Skinefiord/ ved den Veſtre ſide mod Haffuit/ligger den naffnkundige Øe Jomfruland/ ſtaar en Gaard paa/ oc hører Kongen til; Den Bonde ſom der paa boer oc bruger den/ oc de andre ſmaa Øer/ ſom der under ligge/ hafuer merckelig gaffn oc beleilighed/ met Fiſkerij oc met Sælveide (det er Sæle unger oc Sæler / at ſlae oc ſkiude) met Otter at fange/ met Vrag ſom der inddriffuer paa Landet/ ſom hand altid faaer ſin part oc biergeløn aff / foruden Ager oc Eng: Saa at det lille Land er holdet for en aff de beſte Øer i Norrige lige ſtoer/ den er icke uden 1½ miel omkring oc ſlet Land: Norſke Skibsfolck / aff nogen superſtitz oc vantro / ville icke næffne det Land Jomfruland/ naar de ere under Segel/ før end de hafue ſeiglet der forbi / men kalde det Landet gode/ huilcken ſuperſtitz de oc obſervere met flere Orter.

Det ſigis oc/ at ingen Ederquickend/ ſom Orme oc andre ſaadanne forgifftige Diur/ oc ey heller Rotter eller Muus ere eller kunde være paa den Øe / huilcket ocſaa er mange andre ſteder i dette Land naturligen metgiffuet.

Thi udi alt Nordland/ Norden for Trondhiem oc udi alt Island oc de Veſter Øer/ findis icke en Orm udi / eller nogit ſaadant forgifftigt Creatur / oc ey hellor Rotter / oc meſte parten aff alle Øer oc Næs udi Norrig / kand icke Rotter længe lefue paa/ Om det volder grunden eller Græs urter ſom der voxe/ eller lucten eller anden Sag / ſkal en anden ſted noget omrøris.

Tillemarcken.

Tillemarcken er et Fougderi udi Skielæn eller Bradtzbiergslæn / begyndis 2 mile ofuen for Byen / oc strecker sig Suden 18 mile hen op mod Nordvest / er et langt oc vijt begreben Læn / haffuer megit Folck / hart oc ont / er 7 Prestegield / hafuer tuende Bierg eller store Field vel 16 mile op fra Skijne / som de tage Hvedstene aff / oc udføre om Vinteren paa Sleder / langs paa Jissen / efter Elffuen oc de ferske Vand / som der aff udløbe / oc ud til Skiine / der selies de til Barlast at legge i bonden paa de store Skib / som der lade met Fyrretimmer / oc ville segle til Spanien / oc blifue siden i Spanien dyre solde.

Ofuerst i Tillemarcken ligger et saare høyt Field / op ofuer alle andre høye Klipper / kaldis Guste. Item / et kaldis Tind / huilcke Field hafue en forfærlig oc utrolig høyhed offuer de andre Field / udi denne Ort hafue de i gammel tid veldet Jærn / oc hafe Jærnhytter / huilcke nu ere øde / haffue nu deris meste næring aff deris Queg / oc aff skiøne store Jorder oc aff vild Vare oc skiøtteri aff Tiere oc Tømmer / huilcket de udslaade langt vey igiennem ferske Vand / som ere nogne mile lange / oc ud til Skiene / oc andet saadant. De sla mange Elsdiur oc Rensdiur / skiude vilde Fugle / fange Los oc Maard / Vlffue / Biørne / Reffue / Felefrodz / Otter / Befuer / Egern / Hermelin / oc hafue oc gode Fiskevand / met Ørreder oc anden saadan Fisk: Huilcke belelligheder de andre Læn oc Orter vel ocsaa hafue / som tilforne beskrefne ere / dog icke saa rundelige / som i dette Læn Tillemarcken / Men Indbyggerne ere onde / ugudelige / haarde / vilde oc oprøriske Folck / offuer alle som her i Landet boe / haffde deris største lyst i gammel tid / at dræbe Bisper oc Prester / Fougder oc Befalningsmænd / som oc paakiender / at til en Kircke i det Læn ere 7 Prester ihielslagne / oc sommesteds en eller to / oc sommesteds flere.

Jeg hafuer kiendt en der vaar fød / huis Fader hafde ihielslaget 3 Prester / oc naar denne vaar drucken / bad hand Gud / at hand icke maatte døe før end hand oc finge slaget saa mange Prester ihiel.

Dette Læn er paa alle sider omgifuit met store øde Field / uden den part / som vender mod Siøkanten ud til Skiene / et vijt Læn oc Folckrijgt / oc boe rijge Folck i det Læn / oc de kunde være rijgere / der som de met deris suare umaadelig Drick oc Giestebud / oc som der gierne metfølger / store Brødepenninge for hug oc slag / mord oc manddrab / hoer / oc andre synder som de bedrifue / det selfuer icke forspilde / Oc der findis ligevel de Bønder / som haffue Sølff oc Penninge for mange hundrede Daler / huilcke mand skal icke lettelige finde mange andre steds her i Riget.

Oc er dette saa kortelig om Oslo oc Hammerssticter foregiffuit.

Det ellevffte Capittel.

Om Stavangers Stict.

OSlo Stict oc Hammers Stict ere beskreffne / Nu følger Stavangers Stict / udi huilckit disse efterskrefne Fylcker oc Læn begribes:

1. Agdesiden / 2. Rogaland / 3. Valders oc Vallingdal.

Agdesiden.

Agdesiden er 3 Læn / 1. Nidenæs Læn / 2. Mandals Læn / oc 3 Liste Læn / oc kaldis Agde: oc (for den strecker sig langs ved Haffuit) Agdeside derfore / at naar mand kommer Norden til aff Landet / da bøyer denne Ort affvet eller tilbage om igien mod Nordost / oc naar mand kommer Øster til aff Landet / da bøyer Landet sig Vesten for denne Ort om igien / mod Nordvest oc Norden / oc hafuer denne Læns part hafft sin egen Konge i fordum tid.

Den

Den deelis oc udi 1. Øster Agden fra Giærnæs til Otternæs/ Oc 2. Vester Agden fra Otternæs/ oc til Aaen Syre.

I. Nidenæslæn.

Dette Læn haffuer sit naffn aff Fougdegaarden/ som kaldis Nidenæs/ aff den store Elff Nid som der løber forbi/ oc er det største Læn paa Agdesiden/ streckendis ved Siøkanten fra Giernæs indtil Rannøsund/ heden ved 12 mile langt/ oc siden viid til Fields vel 24 mile fra Haffuet/ oc begriber 31 Kirckesogne under 9 Hoffuit Kircker oc Prestegield/ som ere:

1. Gierestad Hoffuit Kircke oc Prestegaard/ ligger 2 mile mod Vesten udi Landet fra Giernæs/ der holt K. Oluff i fordum tid Huus/ som bleff kaldet Gierestads Alff eller Oluff/ huis hukommelse varede længe i Norrig/ for hans lyckssalighed oc fredsommelige Regimente/ oc den gode tid som vaar her i Landet udi hans Dage/ effter huilcken Konge S. Oluff lang tid der effter bleff opkaldet.

2. Holtegield ligger 5 mile fra Gierestad/ der uden fore ved en miel ved Siøkanten ligger en Øe oc Kirckesogen/ kallis Trumme/ en miel lang/ staaer en skiøn Steen Kircke paa/ aff huilcken Skibsfolck hafue en merckelig Landkiending.

Der offuen fore/ heden ved 6 mile op i Landet/ ligge tre offuermaade høye oc humplede Klipper/ kaldis Trumlinger/ aff huilcke Skibsfolck oc haffue Landekiending/ naar de faa Landet i sicte.

3. Oyestad Kircke ligger 4 mile Sudvest fra Holte/ en miel fra Haffuet.

Strax Vesten for Prestegaarden falder den Elff Nid ud imellem to Klipper/ met en forfærdelig Fos oc Vandløb under en Broe/ som der er offuerlagt/ fra den ene Klippe oc til den anden/ aff lange Master/ kaldis Strugebroe: Oc endog de... heden ved 20 Alne fra Broen oc ned til Vandet/ naar det er tørcke oc liden Vandløb/ Saa haffuer dog samme Elff aff Regn oc

Snes-

Snevand stundum opvoxt saa høyt/ at den hafuer taget Broen ud met Hest oc Mand/ som der vilde faret ofuer.

Udi denne Elff ere skiøne Laxefiskend / oc den løber ud i Arnedal/ som er Ladsteden/ en miel Øster fra Øjestad.

4. Dommedals Kircke oc Prestegaard 1 miel Sudvest fra Øjestad/ ½ miel ind fra Hafuet/ der ligger den Herregaard Landvig/ ind fra Damborg Øe 1 miel/ oc den Herregaard Norholm 1 miel der Vesten fore.

5. Molands Prestegaard oc Kircke ligger 2 mile sudvest fra Dommedal.

Disse 5 Prestegield ligge langs ved Siøkanten/ oc er slet Land/ oc meste parten Leerjord / oc got Kornland / uden naar formegen tørcke er om Vaaren / da bindis Jorden til/ oc groer lidet.

Her ere oc de skiøniste Egeskoufue/ som i denne Egn findis/ met atskillige beleilighed aff Skouff oc Marck/ aff Hafuit oc ferske Siøer/ saadanne som dette Land metgifuer. De hafue oc skiøne Fiskerii met Lax oc Makrel. Item/ i dette Læn ere to smaa Bøgeskoufue / oc siden findis ingen Bøgetræer der Vesten eller Norden fore i dette Land / men Østen fore findis Bøgetræer nock allevegne.

J dette Læn ere oc velbygte Steenkircker/ved Siøsiden/oc skiøne huus/ oc her boer got oc fromt Folck.

Om Raabygdelag.

Omblii Kircke oc Prestegaard ligger 5 mile Nordvest fra Giereſtad/ en halff miel der Vesten fore løber den store Elff Nid ud/ som kommer der langt ofuen til aff Landet.

Efuie gield ligger 6 mile Vestsudvest fra Omblii/ ved den store Elff Aatter Aaen.

Byglands Kircke oc Prestegaard ligger 3 mile Nord fra Elfuie/ hos en stor Søe/ som Aatter Aaen der giør/ saa at mand kand staa paa et sted oc see 16 eller 18 Gaarde omkring hine fer-

ske Vand. Byckle field ligger der Østen fore / imellem Bygland oc Tillemarcken.

Settersdals Prestegaard Valde ligger 7 mile op fra Bygland / oc saa ved det store vand Aatter Aaen / Norden oc vesten for Settersdal oc Bygland / ere suare store oc øde Field / 6. 7. eller 8 mile oc somme steds 12 mile ofuer.

Disse 4 Prestegield ligge til Fields / det er / op i Landet / fra Hafuet / oc kaldis Raabygdelaget / oc er et got Kornland / uden naar formegit Frost forderfuer deris Korn oc Agre / de hafue oc stor hielp aff Vildt / som de skiude / saa som Elgsdiur / oc Rinsdiur / Hiorte oc Hinde / oc atskillige slags Skougfugle / til deris Føde oc underholdning.

Item / de holde oc megit Fæ oc Queg / aff huilcket de hafue Slatter / Huder / Skind / Smør / Tælle / oc andet saadant nytte; de hafue oc stor gafn aff Biørnis oc Vlfuis / Los oc Maards / Refuers / Felefrodz / Otters / Befuers / Egerns oc Hermelinds skind / som de skiude oc veide / oc selge ved Siøkanten.

Saa giøre de oc megen Tiere der oppe i Landet / hafue gode Fiskevand met Oredt oc Aabor / oc hente de oc kiøbe ved Siøkanten / hues dennem feil oc behøfuer.

Det tolffte Capittel.

II. Mandals Læn.

DEtte Læn kaldis Mandals læn / aff det fornemste Prestegield / som der udi beliggendis er / oc kaldis Midsyssel / fordi at det ligger midt imellem de to andre Læn / paa Agdesiden / dette er icke et stoert Læn / men hafuer dog formuendis Indbyggere / oc fromme / oc maa actis for den beste Ort pa Agdesiden / oc begriber 12 Kirckesogner / blant huilcke disse ere d fornemmeste.

Topdals Hofuitkircke oc Prestegaard / ligger fra Molani som før er beskrefuit / 3 mile mod Vestsudvest. Igiennem denne

Dal

Dal løber en stoer Aa/ oc ere mange skiøne Laxefiskend der udi/ dog et besynderligt Fiskeri/ som kaldis Bufisken eller Bofisken/ oc hører nu Kronen til/ men vaar i gammel tid Bondegods met Gaarden/ som kaldis Boen.

Vdi dette Fiskend hafuer mand for 30 Aar siden faaet aarligen heden ved 20/ oc stundum 24 Læster Lax/ oc gaff mand der aff udi Aarlig Landgield/ 6 Læster salt Lax/ oc to hundrede tørre Lax (som vi kalde Spegelaxe.)

Otternes Kircke oc Prestegaard ligger paa det skiøne slette Næs Otternes/ imellem 4 andre Gaarde/ 1. Mochlstufue/ 2. Ellessi/ 3. Odde/ oc 4. Soedal/ en miel sudvest ud fra Topdals Kircke/ oc kaldis saa aff den store Aae/ som løber ud/ Vesten ved samme Næs/ oc heder OtterAae.

Oc haffue de begge deris nafn/ aff en høy/ lang Klippe/ som ligger nogne mile op i Landet/ nemlig 10 eller 11 mile/ oc er høyre end de andre Field/ oc kaldis Otteren/ fordi der er en høy humpel mit paa samme Field/ thi naar en Otter vil løbe/ da skiuder hand sin Røg op/ oc giør en skruld der paa.

Denne Klippe sees langt i Hafuit/ oc Skibsfolckene der aff hafue Landkiendingen.

Denne OtterAae kommer vel 30 mile offuen aff Landet/ oc er den største Flod eller Elff/ som paa Agdesiden er/ oc løber igiennem 1. Settersdalen/ 2. Biugland/ 3. Elfuie oc Otternæs Prestegield.

Oc fangis i denne Aae de største Laxe/ som paa Agdesiden fangis/ huilcke gaa seent ind/ sidst udi Julio/ for Snevands koldheds skyld/ oc kunde icke komme ofuer en miel op i denne Aae for en ofuermaade høy Fos oc Vandfald/ som der er/ oc er denne Aae/ et grumt oc forferdeligt Vand/ baade dyb oc stort/ oc druckne ofte Folck der udi.

Om Fleckerøe Hafn oc Slot.

Fleckerøen er en Oe heden ved 1½ miel omkring/ ligger en

miel Sønden ud fra Otternæs/ yderst i Fiorden/ oc mellem samme Øe oc faste Landet/ paa den vestre side/ er den nafnkundige Hafn/ Fleckerøe/ huilcken er den almindeligste Hafn/ i denne Søndre part udi Norrige/ for alle Skib som i Vestersiøen feigle/ huad heller de ville Øster eller Vester.

Heden ved 40 Aar/ vaare her mange Franske Orlogsskib oc Siørøfuere udi Vestersiø oc under Norrigis side/ oc giorde stoer skade her i Landet/ oc søgte de megit denne Hafn/ for sin beleilighedsskyld/ (thi mand kand løbe ind/ paa en side paa Øen/ oc ud paa den anden side igien/ met den samme Vind) huorfor K. May. høyloflig ihukommelse K. Christian den Tredie/ sende sin Skibsflod her op under Landet/ Anno 1555. offuer huilcken H. Mogens Gyldenstiern vaar Admiral, oc bleff hand meste parten beliggendis met Floden i samme Fleckerøe Hafn/ den gandske Sommer ofuer. Efter hans raad/ som hand (siden der hand kom hiem igien til Kiøbenhafn met Floden) foregaff K. May. bleff et Slot eller fast Huus aff stercke Egebielcker bygt/ paa en liden beslaaden Klippe i samme Hafn/ huilcket Slot Peter Huitfeld lod efter Kongens Befalning opbygge/ Anno 1556. Kongen oc Riget til stor besuæring/ oc ingen gafn/ fordi at Fribytterne oc Siørøfuere hafde andre Hafne nock/ her under Landet/ at søge til/ den foruden/ etc.

Anno 1564. den 14 Octob. hafuer Christiern Munck/ som bleff Slotsherre paa Agershuus/ efter Peter Huitfelt/ ladet samme Huus igien afbryde/ oc henføre.

Sognedal oc Heliesund.

Imellem Otternæs oc Mandal/ 2 mile Vester for Otternæs/ ligger Sognedal/ der løber en Elff ud/ oc ligge der 4 Kircker i denne Dal.

Ret ud for Sognedal/ ½ miel fra Landet/ imellem Øerne/ ligger den Hafn Heliesund/ en miel Vester for Fleckerøe/ huilcken Hafn er oc saare berømt/ for sin beleilighedsskyld/ der hos

paa

paa den Søndre side/ ere opmurede 2 de største Steenvaarder som i Norrige findis/ oc sigis at S. Oluff Haraldsøn hafuer ladet dennem bygge/ der hos staar oc et Compas/ udhuggen i den haarde Klippe/ oc er huer aff samme Vaarder heden ved 12 Alne høye.

Mandal er en nafnkundig Dal/ (liggendis 2 mile fra Sognedal/ mod Vestsudvest) i huilcken ere 5 Kirckesogner/ op ved Elfuen/ som der løber ud /oc kaldis Manaa/ eller Manner Aa/ aff huilcken Dalen hafuer sit naffn / oc kommer den ofuen aff Landet/ aff en stor fersk Siøe/ kaldis Ore / som er mere end en miel lang/ oc ligger 9 mile op fra Hafuit mod Norden/udi huilcken Siø mange oc store Aaer indfalde / som komme lange ofuen til aff det store oc øde Field som ligger Vesten ud/ved Setersdalen/ oc er derfore en megit stoer Aae/ oc voxer aff Sneevand/ somme Aar/ indtil S. Hans dag/ Midsommer.

Denne Aae er ocsaa den Fiskrijgiste Aae met Lax at fange/ som udi dette gandske Rige er/ huilcken Lax ocsaa holdis oc actis for den nydeligste oc beste/ oc enddog her ere utallige Fiskedretter oc Laxefang/ oc brugis adskillige redskab oc maader/ at fange Laxen met i samme Aae/ fra først i Majo/ oc til sidst udi Junio/ saa blifue dog mange Lax frj oc ufangne udi dyber holler/ oc i store Fosser/ som der monne gifue deris Ragn oc Grød fra sig/ oc derfor blifuer dette Laxefiskerij ved mact/ oc forødis icke saa snart/ som det giør i de smaa Elfuer.

De Borger udi Landskrone hafue udi lang tid haft synderlige Privilegier/ at komme Aarligen til fornæfnte Mandal/ oc der kiøbe oc salte Lax/ oc udføre til Lybeck/ met huis anden Vare der hos kunde falde/ oc at indføre her i Egnen/ Sølff/ Kobber/ Klæde/ Lærit/ Staael/ Jern/ Tin/ Korn/ Meel/ Malt/ Brød/ Humle/ Hamp/ Høer/ Øel oc anden Drick/ met huis andet som Indbyggerne behøfue.

Oc kand jeg vel mindis/ at for 60 Aar 1553 siden/ bleff vel

udført huert Aar aff Mandal heden ved hundrede Læster Lax/ salt oc tør/ foruden det som bleff saltet aff Indbyggerne/ til deris egen Kost/ oc huis Lax som bleff fortærit fersk aff mange hundrede Mennisker/den gandske Sommer igennem/ huilcket skulde siunis mange utroligt om jeg der til fulds vilde omskrifue: Men nu fangis der icke tredie parten eller fierde parten saa megit/ oc somme Aaer mindre/ thi alt Fiskeri forødis oc forminskis jo længer jo mere.

Ofuen fore Mandals Kircke/ 5 mile fra Hafuit/ ligger den Hofuitkircke Bielland/ ved Mandals Aae/ oc der er en skiøn Bro ofuer samme Aa/ lagt met Konst oc stort Arbeid/ aff lange Master/ imellem to Klipper/ vel 18 alne op fra Vandet/ som der løber stride under: oc voxer Vandet dog stundum op under Broen aff Snevand oc Regn.

Heden ved en halff miel/ Norden for samme Bro/ hos en Bondegaard kaldis Fos/ er et underligt Laxefiskend/ udi huilcket Fiskeren maa begifue sig i Vandet ved siden paa en forfærlig Fos/ oc skiude sig hastelig mod Strømmen/ nogne fafne langt/ hen ind under en Klippe/ under Vandet/ Oc naar hand der ind kommer/ er Klippen hul oc høy/ som en Huelning/ saa at hand kand der faa sin Aande/ oc i den dybe hule jager hand omkring blant Laxene/ oc drifuer dem saa ud for sig/ stundum 10/ stundum 20 tilsammen/ oc begifuer sig saa under Klippen igen/ oc lader Strømmen drifue sig ud met Laxene/ paa en Rijsflege/ som der til er giort: Somme begifue sig der hen ind/ som icke ere bevande der met/ oc komme halff døde uddrifuende paa Flagen igien.

Oc fiskis der samme steds met stoer Lifs fare/ Thi der som en Bielcke gaar løs/ som Flagen holdis aff/ saa ere de alle udi Fossen/ oc fra deris liff. Vdi gammel tid hafuer mand fa[illegible] mange Læster Lax aarlig udi det Fiskend/ saa at der gafs [illegible] Tønder saltet Lax aff i Landskyld/ Men nu fanger mand der nep-

neppelig halffanden Tønde Lax Aarligen/ oc stundum mindre.

Mandals læn begynder ved Siøkanten udi Randø sund/ oc strecker sig til det skier Kragen/ 5 Vge siøes.

Oc kand dette Læn berømmis aff ald den leilighed/ som sagt er om Nedenæs læn/ oc der ofuer aff den megen Lax som der udi tagis/ baade i Topdal/ Torvedal/ Sognedal oc Mandal.

Det trettende Capitel.

III. Liste Læn.

DEt tredie oc Vesterste Læn paa Agdesiden / er Liste-Læn/ udi huilcket ere 21 Kirckesogner/ oc dog icke uden 5 Præstegield/ som ere:

Vndal/ i huilcket ere 4 Kirckesogner under en Sognepreſt/ oc løber en maadelig stor Elff der igiennem.

En half Fierding vesten for Prestegaarden Valle/ er et ferske Vand/ en miel lang/ kaldis Tarvanger/ huis dybhed er sommesteds urandsagelig: J dette Vand/ sigis i former tid at være drucknet en Bisp oc 6 Prester.

En miel / Sudvest fra Vndal/ ligger Spangereid/ en slet plats/ oc staar en skiøn Steenkircke paa / oc er dette et Eid (id est Istmus) oc hafuer i fordum tid faaet sit nafn aff en Kiempe/ ved nafn Spang/ som der boede / oc met mange andre ligger der i store Kiempegrafue eller Kiempehøye begrafuen.

Dette Eid / imellem Hafuit oc Lenefiorden / hafue Indbyggerne i fordum tid begynt at grafue igiennem / for Seiglats skyld/ oc vilde hafue sæt der en Kiøbstad/ Men der vaar Field oc heelklippe under / som forhindrede oc forstørede det arbeid oc an... oc hafuer der værit stort arbeid paalagt/ som nock endnu siunis/ oc gick dog icke for sig.

Paa dette sted hafuer Konning Oluff Tryggeſſøn holdet mode i sin tid/ oc staae endnu store Steene opreiste/ der som hans Mænd hafue skiødt i kamp met huer andre: Der hafuer

uer oc den stercke Skyttere Einar Tambeskielfuer skiøt en Piel en halff fierding langt met sin bue Tamb/ om vi skulle troe Røctet/ oc Stenene/ som der om opreiste ere.

Fra dette Eid udstrecker sig det Næs Lindesnæs (kaldis rettelige i gammel tid Ledandisnæs / for den leder oc viger Landet om igiennem) oc strecker sig 1 miel Sudvest ud i Hafuit/ oc er ½ miel bredt/ høyt Land oc klippigt/ oc ligge der 12 Bøndergaarde paa / der er ingen Skouff paa / thi stormer oc det salte Haffs fuct oc sylt / legger den øde paa alle saadanne udliggendis Orter mod Hafuit i Norrig.

Dette Næs vide alle Siøfarendis Folck i dette Vesterhaff at sige aff/ thi aff det hafue de Landekiending her under Landet/ oc der fra oc der efter vide de at sætte deris Koes til andre Lande/ oc er dette Næs den allersønderste ort i Norrig/ thi Landet bøyer der fra Østen fore i Ostnordost/ oc siden Nordvest oc Vesten fore/ i Vestnordvest/ oc saa i Nordvest/ oc siden Norden oc nordost/ oc Øster/ oc paa det sidste i sudost.

En fierding Vester fra Næsset / ligger den berømte Hafn Seløi eller Seløe.

Imellem Seløe oc Liste ere mange Øer oc Fiorder/ oc brødet Land/ oc inden fore ligger Lyngdal.

Norden til Østen fem mile op i Landet fra Vndals Fiord/ ligger den Prestegaard Bielland/ som hafuer 4 Kirckesogner.

Liste/ som dette Læn hafuer sit nafn aff/ er et stort Kirckesogn/ oc staar en skiøn Steenkircke der paa / den største i dette Stict er paa Landsbyen: det Land er ved 5 fierdinge langt/ oc lige saa bred/ meste parten slet Land oc et got Kornland/ oc de hafue god beleilighed met fiskeri aff Hafuit.

Det er et farligt Forland for Skibsfolck/ oc bryde ofte Skibe der paa / som om nattene land løbe / oc er ingen Hafn ret for Landet/ men obenbare Strand/ oc udrulzer oc grunde/ oc blinde Klipper.

Oc paa dette Forland brøde en stoer hob / aff den uddrefne Kong Christierns den Andens Orlogsskibe / som hand kom aff Holland met Anno 1530 / oc drucknede megit aff hans Krigsfolck / huis Hofuitpander i mange Aar der efter drefue i Landet.

Norden fore iblant Klipperne ligger et ferskt Vand / kaldis Framvaarde / som er saa dybt / at sommesteds kand ingen finde bond der udi.

Oc paa en skaar Klippe / som staar offuer Vandet i samme Siø / staa disse Runebogstafue skrefne udi en rad:

ᚢᚴᛁᛅᛁᛁᚱᛁᚦᛁᛘᛋᛁᚴ

Huilcke bemercke disse vore Bogstafue:

VKIAIIRITHILTSIN.

Oc siunis saa ny som de kunde være nyligen strøgen der paa / der de dog hafue staaet for nogne hundrede Aar / oc ere icke hugne i Klippen / men lige som de vaare strøgne eller gniet der paa met en Steen / huilcket er at forundre.

Paa Listeland kand ingen Rotter leffue offuer 14 dags tid effter de ere kommen der paa Landet / Men Muus er der nock.

Quinisdal.

Paa den Vestre side ved Liste løber Quinis Fiorden ind i Landet / mod Nordnordost / imellem Liste oc Wittersø (som er en Øe / paa den vestre side Fiorden / oc et Kirckesogn) inden for denne Fiord / 2 mile fra obenbar Haff / ligger Quinisdal / som strecker sig langt op i Landet.

Oc løber en stor Aa langst giennem udi denne Dal / kaldis Quinen / aff huilcken samme Dal hafuer sit naffn / oc er i samme Aae paa et sted / en forfærlig Fos oc Vandfald / kaldis Raefos / der skiuder vandet ud igiennem Klipperne / lige som aff en Rende / saa at mand haffuer stundum liggit under samme Fos / imellem Klippen oc Fossen / met en Pram / oc naar Laxen haff-

uer sprungen op i samme Fos/ er hand falden ned i Pramen/ men det er et farligt oc voffueligt Fiskeri. Det er hendt en gang/ at en Mand forfulde sin Broders bane til denne Fos/ oc der hand icke kunde anderledis undkomme met liffuit/ sprang hand offuer Strøben paa denne Fos/ heden ved 12 Alne/ oc kom offuer paa det andet Land: Den som forfulde hannem/ sprang hastelig efter/ oc falt i Vandet/ men den anden drog hannem op igien/ oc reddede hans Liff/ huorfore hand oc strax gaff hannem sin Broders død til.

Quinisheden.

Imellem Lyngdal oc Quinisdal er det store Field Quinisheden/ oc ere 3 mile offuer/ oc strecker sig ud mod Liste.

Denne Heed er den største Arm eller part/ som strecker sig her ud mod Siøen/ aff det store Field som ligger oppe i Landet/ oc haffuer atskillige naffn paa atskillige steder.

Thi offuen for Quinesdal/ imellem Aaserald oc Syredal/ kaldis det Heckfield/ imellem Lifnie bygd oc Jæderen/ heder det Langfield/ imellem Biugland oc Stavanger kaldis det Bycklefield/ imellem Settersdal oc Fiordene inden for Stavanger/ heder det Joglefield/ der norden fore heder det Houklefield/ imellem Settersdal oc Hallingdal oc Vesten for Valders/ kaldis det Filiefield/ oc er allesteds 10 eller 12 mile offuer.

Aaen Syre.

En stor halff Vgesiøes vester fra Hitterøe/ falder Aaen Syre i obenbare Haff/ imellem høye Klipper/ et grumt oc forfærdeligt Vand/ oc saadan Strøm løber her ud/ at Skibsfolck kunde finde/ den Siø som samme Strøm opvecker/ nogne uge siøes fra Landet/ oc naar Vinden noget hart blæs aff Haffuet er der saadan Stromsiøe/ at ingen kand fare met Baade forbi denne Aae/ oc holdis for en mirackel oc underlighed/ at her gaaer

icke

icke Lax ind i denne Aae / oc kommer denne forfærlige oc grumme Aae mellem høye Klipper udfaldendis / aff et stort ferske Vand / heder Lundevand / som er en stoer miel langt / udi huilcket det store Vand Syredals Aae ifalder / som kommer langt offuen til aff Langefieldet / igiennem Syredalen.

Oc 4 mile der offuen fore / paa det vilde oc øde Field oc udørcken / hafue i gammel tid værit 5 bygde Bondegaarde / oc fordi at de icke formaatte at holde en Prest / eller bygge Kircke / fordi der er icke Tømmer / da haffue de udvald en stor Hule i et Field / til deris Kircke / at de der kunde sammen komme / oc bede oc der uden fore begrafue deris Døde: Huilcken Hule eller Helder / Bispen haffuer vijet dennem til en Kircke / for 12 Kiøer / som de gafue hannem derfor / thi kaldis den Hule paa denne Dag Tolff-kiøers Helder / oc er saa stoer / at der maa stande hundrede Mennisker under: Men det Bygdelaug bleff øde i den store Pestilentz / oc kand icke byggis igien / thi det ligger paa vilden Field / oc er der Snee saa vel Sommer som vinter udi Dalene / oc norden under de høye Klipper.

Udi forskreffne Lundevand sigis at være en stor Siøorm / huilcken haffuer ladet sig nogne gange til siune udi disse nest forleden Aar / lige som der oc er i det store vand Miøs paa Hedmarcken / huilcke store Hafforme / jeg tæncker at være kommen i disse ferske Siøer ved Regn / at Skyer opdraget Siøormesæd eller unger / oc er saa met Regnen nedfalden i disse ferske Vand igien. Om huilcket mere her effter skal tilkiende giffuis.

Landestreckningen til Lands oc Vand / fra Giernæs / der som Agdesiden begyndis / oc indtil Aaen Syre.

Til Siøs.

Fra Giernæs oc til Rijsøen / som Sandsfiorden løber ind / Uge siøes.

Fra Rijs oc til Fidiesund 1. Vgesiøes.

Siden til Askerøe 1 Vgesiøes.

Saa til Lyngøe 1 Vgesiøes.

Til Trummesund 1 Vgesiøes. Øster paa Trumøe ligger den Haffn Trundling.

Trummesund er en stoer miel igiennem / inden for Trumøe oc til Mardnøe.

Der strax Vesten fore / ved Arnedalen / lod Peder Huitfeld paa Kongens vegne bygge det skøne Skib Hannibal / Anno 1564. som brød siden paa Gulland.

Fra Mardnøe oc til Westnæs 1 Vge siøes.

Der Vesten fore 1 fierding / ligger Holmengraa / huilcken ligger ret Vester fra Hermanshofuit under Vigsiden / Thi siger mand /

Hermanshofuit oc Holmengraa /
Siger mangen aff / som aldrig saa.

Fra Westnæs til Hamborsund 1 uge siøes.

Fra Hamborsund til Josterøe 1 ugesiøes.

Siden til Kloffholm 1 ugesiøes.

Fra Klofholmen til Vlfuesund ½ ugesiøes.

Siden til Randøsund ½ ugesiøes / der imellem ligger den Haffn oc Ladstad Ripervick.

Igiennem Randøsund oc ind for Fleckerøe oc i det vestre Fleckerøegab 1½ ugesiøes.

Der imellem løber den store Fiord / indtil Topdal oc Otternæs.

Fra Fleckerøe til Heliesund 1 ugesiøes.

Der fra til Taanes 1 ugesiøes.

Der imellem løber Trysfiorden ind / udi huilcken Fiord det skiønne Skib S. Oluff bleff bygt / Anno 70. 71. oc 72. thi der bygdis paa den udi 3 Aar / oc vaar det paa Kiølen 70 alne langt.

I denne Fiord lod Peder Huitfeld oc bygge et stort Skib/ Anno 1554.

Strax Vesten for Taanes/ligger den merckelige Ladstad Marckmarckis Fiord/ ½ miel ind i Landet.

Fra Taanes til Skierensund 1 ugesiøes.

Strax Vester ind fra Skierensund / ligge de to naffnkundige Klipper/ Koo oc Kalff/ hos den Haffn Kloffuen: Oc strax Vesten fore løber Mandals fiord ind / i huilcken Manddals Aae udfalder: Oc staar en Steenkircke der hos Aaen/ kaldis Dals Aa Kircke.

Fra Skierensund oc til Vndalsfiord 1½ ugesiøes.

Der fra til Lindisnæs 1 ugesiøes.

Fra Næssit til Elgvaag en god Hafn Østen paa Listeland 1½ ugesiøes.

Siden Liste forbi til Værsteein/ Vester paa Listeland 1 ugesiøes.

Fra Liste oc til Mitterøe 1 ugesiøes Nordnordvest.

Siden til Aaen Syre ½ ugesiøes Vesten til Norden.

Alt denne Koos oc streckning er fra Giernes indtil Vlffnesund/ Sudvest.

Fra Vlffnesund til Lindisnæs Vestsudvest fra Nessit oc Liste/ Vesten til Norden / oc fra Liste til Aaen Syre Nordvest/ oc ere utallige Fiorder / Sund/ Viiger/ Haffner/ Øer oc Holmer oc Ladsteder paa dette strøg.

Summa fra Tonsberg til Mardøe 12 ugesiøes.

Fra Mardøe oc til Næssit 12 ugesiøes/ oc maa mand regne huer aff disse ugesiøes for 5 fierdinger i Danske mile.

Til Lands.

Fra Gierestad Prestegaard/ liggendis 1 miel oppe i Landet nordvest ind fra Giernæs oc til Molte Prestegaard 5 mile.

Molte ligger nord ind fra Trummøe 1½ miel op i Landet.

Fra Volte oc til Oyestad Prestegaard 4 mile/ oc ligger det ret ind i Landet fra Vestenæs.

Fra Ojestad til Dummedals Prestegaard/ liggendis inden for Stromsfiorden 1 miel.

Fra Dummedal til Molands Prestegaard 2 mile.

Fra Moland til Topdals Prestegaard 2½ miel.

Derfra ud til Otternæs Prestegard mod sudsudvest 1 miel.

Fra Otternæs til Sognedal 2 mile.

Oc siden 3 mile til Mandal.

Fra Mandal til Vndals Prestegaard 1 miel.

Der fra til Lyngdal 2 mile.

Fra Lyngdal til Quines 3 mile.

Fra Quinesdal til Lundevandet 2 mile mod Vesten/ oc der aff løber Aaen Syre udi Haffuit.

Streckningen Midlands eller langt oppe i Landet.

Fra Giernes oc op til Gierestad Prestegaard 3 mile mod Nordvest.

Fra Gierestad til Ombli 5 mile Nordvest an.

Fra Ombly til Bygland 8 mile Vestnordvest an.

Fra Bygland op til Settersdal 6 mile mod Nordnordost.

Fra Bygland til Effuie 3 mile Sudsudvest an.

Imellem Ombli oc Efuie 5 mile Øster oc Vester omkring.

Fra Efuie oc til Bieland 5 mile Sudsudvest an.

Agdesiden er trekantig fra Giernæs til Aaen Syre mod Sudvest oc Vesten 21 mile til Siøes.

Fra Aaen Syre til Settersdal mod Nordost 21 mile.

Der fra imod Sudost til Giernæs 21 mile.

Konger paa Agdesiden.

Heden ved 800 Aar forleden for K. Harald Haarfagers tid/ den tid her vaare mange Konger i Landet/ da haffue her oc boet

boet Konger paa Agdesiden/ oc somme hafue boet paa Giereſtad/ som før er omtalet/ oc somme paa Liste/ oc sees endnu Stene oc forfalden Mure paa et høyt Field inderst paa Liste/ der som et Slot haffuer staaet/ offuen paa en Klippe/ oc kaldis Seiers-vold/ aff Kong Siger eller Sigurd: dog haffue her icke vœrit mange Herregaarde paa Agdesiden i fordum tid/ oc ey heller endnu ere/ oc aldelis ingen Kloster/ oc det fordi/ at ingen Lands-ort i Norrige haffuer vœrit saa plaget aff Siørøffuere oc Fri-byttere i gammel tid/ som denne part/ baade fordi den ligger saa nœr ved haanden/ oc for de beleilige Haffner her under Landet ere: Der til met er dette en mafuer Egen/ imod de andre at reg-ne her i Riget.

Det fiortende Capitel.

Rygerfylcke.

VEd Aaen Syre tager Rygefylcke ved/ udi huilcket ere to Lœn/ 1. Jœderen oc Dalerne et Lœn/ 2. Fiordene det andet Lœn/ som strecker Nord til Hardangers Fiord/ he-den ved 15 mile langt ved Siøkanten.

Indbyggerne i dette Fylcke blefue i fordum tid kallede Ro-gar/ oc Fylcket Rogaland/ oc besynderlig Jœderen.

Oc siden bleff det Fylcke kallet Rygarfylcke/ det er/ Rygernis Fylcke/ Thi Indbyggerne kalledis Ryger/ men nu er det naffn blefuit hos det Lœn/ udi Fiordene/ saa at det kaldis nu Ryefylke oc Jœderen/ oc Dalerne er nu et Lœn for sig selff: men baa-de Lœnene tilsammen/ kaldis Stavangers Lœn/ aff den Kiøbstad Stavanger/ som ligger midt i dette Fylcke/ oc haf-uer Sønden for sig det Lœn Jœderen oc Dalerne/ oc Norden for sig det Lœn Fiordene eller Rygefylcke.

Om Jœderen oc Dalerne.

Jœderne oc Dalerne ere tilsammen et Fogedi/ oc kaldis de Prestegield Dalerne/ som ligge østen for Jœderen mellem Fiel-dene/ oc ere disse 4.

1. Sog-

1. Sognedal ligger ved Siøkanten ½ Vgesiøs Vestnordvest fra Aaen Syre.

2. Lunde Prestegield ligger 1½ miel op fra Aaen Syre/mod Norden/ hos det store Vand Lundevand.

3 Hellelands gield ligger 3 mile fra Sognedal mod nordvest/ til Fields.

4. Eikersund gield ligger 3 mile fra Sognedal/ Vestnordvest ved Siøkanten/ imellem Eikersund oc Helleland er hen ved 1½ miel.

Jmellem Sognedal oc Eikersund ligger den store Heed Suadeheden.

Eikersund er et langt Sund/ imellem en stoer Oe/ kallet Eigerøen oc Landet: Den ligger Vesten for Sundet/ oc er Sundet 1 miel langt/ Nordvest an/ oc en almindelig Skibshaffn/ at ligge udi for sin Vind.

Vdi dette Sund løbe tre store Aaer offuen aff Landet/ udi huilcke fangis megen Lax Aarligen.

Jæderen.

Jæderen kaldis saa/ for den ligger ud ved Hafuit/ oc er slet Land/ heden ved 1 miel op fra Haffuit.

En Jæder paa Norske bemercker eggen eller listen paa Klæde/ eller Lærit eller saadant.

Oc begynder Jæderen ved Ognekircke/ 3 Fierdinge/ ret Nord fra Eikersund/ ved den Haffn Sirevaag: oc er 7 mile lang/ oc haffuer disse Prestegield.

1. Haaff/ liggendis midt paa Jæderen/ der hos er en liden Haffn til Jacter/ oc løber en Aae ud/ udi huilcken er et skiønt Laxefiskend.

2. Lye ligger op fra Siøen 1 miel.

3. Klep ligger 4 mile nord fra Ogne/ ½ miel op fra Hafuit/ ved den store Aae Figgien/ i huilcken er oc et skiønt Laxefiskend.

4. Haa=

4. Vaaland ligger ved Siøen ½ miel Vesten fra Klep.

5. Gand ligger hen op under Fieldet 5 mile nord fra Ogne/ 1 miel op fra Hafuit imod Østen.

En miel nordvest fra Gand ligger den Kiøbstad Stavanger.

En miel Nordvest fra Stavanger er Tungenæs/ oc er det enden paa Jæderen.

Om den Kiøbstad Stavanger.

Stavanger ligger ved en Vig som løber op imod Sudost/ aff den store Fiord Tungefiorden eller Bucknefiorden/ oc kaldis rettelig Stødveanger/ fordi udi gammel tid/ den tid Kongerne bode paa Augvaldsnæs/ oc paa den Øe Stoerøen/ som bleff siden ved en forkortelse kaldet Storden/ oc nu kaldis Stolen/ da vaar saa stor Dyrtid i den Egn/ inden for samme Øe/ at det Læn bleff der aff kaldet Vardanger; Men fordi at aff Jæderen/ det Kornrige Land/ førdis dem megit Korn til/ synderlig fra denne Kiøbstad/ da bleff den kaldet Stodvanger/ for den stod ved/ oc stilte deris hunger/ oc siden naffnit nogit forvend/som gemenlig skeer/bleff den kaldet Stavanger.

Enddog en part meene den at hafue en Tysk Etimologij / oc kaldis Stadander/ for det skulde være den anden Stad som bygdis i Norrig/ huilcket intet hafuer paa sig/ Men huorledis der om er/da beviser den herlige Domkircke/ (huis lige er icke at finde i Norrig/ undertagen Trondhiems Kircke) oc den skiøne Bispegaard/ at denne By hafuer i fordum dage værit megit støre oc ypperligere/ end den nu er/ oc kand mand endnu see Grundvoller ½ fierding fra Byen/ huor hüus oc Gader hafue værit/ oc sigis at skulle hafue boet 700 Borgere der udi/ somme mene 1800.

Biscoper udi Stavanger.

1. Reinhaller/ *Reinaldus*: hannem lod K. Harald Gilde ophenge/ dog uskyldig/ oc var hand fød udi Engeland.
2. Jon/ *Jonas*, hand bleff den første Erckebisp i Nidros eller Trondheim.
3. Peter/ *Petrus.*
4. Amundr/ *Amundus.*
5. Eirickr/ *Ericus. elect. 1185.*
6. Niall/ *Nicolaus. elect. 1185.*
7. Heinrekr. *Henric9. ele. 1207*
8. Askield/ *Eschillus.*
9. Torgils/ *Torgillus 1266.*
10. Arni/ *Arno 1284.*
11. Kietil/ *Ketillus. elect. 1303.*
12. Eirickr/ *Ericus. elect. 1321.*
13. Guttormr/ *Guttormus 1338*
14. Arni/ *Arno, vel Arnoldus.*
15. Olaff/ *1330.*
16. Botulf/ *Botolphus. el. 1379.* som lod først sammenskrifue Stictens Register paa alt Geistligt Gods.
17. Hakon/ *Haquinus 1400.*
18. M. Auden Evindsøn/ *An. 1426. Audunnus.* hand var tilforn K. Ericks af Pomern hans Predicant/ oc forbedrede hand Kirckerne i dette ganske Stict merckeligen vel i sin tid/ hans Vaaben var et Vædre Hofuit. (1448.
19. Gunnar/ *Gunnarus, vixit*
20. Sigurd/ *Sigvardus, vixit 1461.*
21. M. Alff/ *Alpheus, sive Adolphus. elect. 1463.*
22. M. Eilif/ *Elephus, obiit 1512*
23. M. Hoskold Hoskoldsøn *Hoscholdus, an. 1514.* hand bleff siden fangen met de andre Bisper *an. 1536.* oc døde i Bergen.

Superintendenter.

1. Her Jon Gutormsøn/ den 1. Evangeliske *Superintendens* udi Stavanger/ *ordinerit 1537* Opsagde sit *Superintendentis* Embede *Anno 1557.*
2. Her Jens Riber *Ann. 1557. obiit an. 1571.* hand var en gammel mand/ oc hafde tilforn lenge verit Biscop paa Færøe/ oc motte rømme derfra for ufred/ som Franske Siørøfuere det giorde.
3. M. Jørgen Erichsøn *anno 1571. obiit 5 Jun. An. 1604.*
4. Mest. Lauritz Claussøn Skabo *An. 1605.* døde 1627.
5. M. Thomas Cortzsøn Wegner/ *Anno 1627.*

Det

Det femtende Capittel.

Om Fiordene eller Ryefylcke.

DEt andet Læn eller Fogderi udi Stavangers Stict/ kaldis Fiordene eller Ryefylcke/ udi huilcket ere 12 Preste gield/ beliggendis alle runt omkring den store Fiord/ som løber ind aff Hafuit imellem Tungenæs paa den Søndre side/ oc Bucken (som er en Klippe ved Bucknesund) paa den Norder side/ oc er 2 store mile ofuer: Men siden ind i Fiorden/ breder den sig vijt ud / oc hafuer atskillige nafne i sine Parter/ Sunde / Fiorder oc Viiger/ met huilcke hand langt oc vijt strecker sig ind i Landet/ huilcke met et naffn kaldis J Fiordene.

Om den Øe Karmen oc Karmsund.

Nordvest fra Tungenæs/ heden ved 3 mile/ ligger den store Øe Karmen/ heden ved 9 mile omkring/ paa huilcken ere disse Prestegield:

1. Afuelsnæs kaldis fordum Augvaldnæs/ aff Agvald Konning/ som der først bode/ oc ligger der begrafuen/ oc var en Koe hans Gud / huilcken oc bleff lagt i Højen oc begrafuit met hannem. Siden bode Harald den Haarfagre/ oc flere Konger effter hannem/ paa samme Agvaldsnæs. Dette Prestegield ligger midt paa Karmen/ oc Prestegaarden paa den Østre side ved Karmsund.

Der hos staar en liden Kircke/ kaldis Kongens Capel/ oc er en aff de 4 første Kircker som K. Olaff Trøggesøn lod bygge her i Norrige: oc hafde Kongerne Jus patronatus til samme Kircker / indtil Konning Erick aff Pomeren/ som opgaff Bispen oc Kircken den Frihed igien.

Det samme Kongens Capell vaar rijgelig forsørged met Rente/baade til Presten oc Kircken/ oc staar dette Capel nu øde/ oc forfalden/men strax her hos/ er bygt en skiøn oc stor Stenkircke/paa huilcken Choret er allene ved mact/oc holdis tieniste udi.

2. Skutenæs Præstegield ligger paa den Syndre ende paa Karmen.

3. Torvestad Præstegield ligger Norden paa Karmen ½ miel / Norden for Augvaldsnæs: Oc der Vester ud fra i obenbare Haff / ved 3 Vgesiøes / ligger den Oe oc Kirckesogn Vdsire / oc hører til Torvestad / der boe 10 eller 12 Bønder paa / oc er megit farligt for Sognepresten / at fare der ud til den Kircke.

Karmsund løber inden for Karmen mod Norden / oc er 3 mile igiennem.

Der begynder Bergerled / thi her løber Bergerfiord ind aff Haffuit / oc løber siden inden Skiers til Biergen.

De Prestegield i Fiordene.

1. Skiold Prestegield / paa den Nordvest side inden for Fiorden.

2. Vinderaa Prestegield / der Nordost fra.

3. Vigedals Prestegield / mod Østen der fra / alt ind ved Fiorden.

4. Suledals Prestegield / Øster imod de store Fielde / haffuer et Sogn til Fields heder Ordal / Der fra er vey offuer Fieldet i Settersdal.

5. Jelse Prestegield / mod Sønden der fra.

6. Hielmelands gield / mod Sudost.

7. Strand eller Strandsgield siden mod Sønden oc Sudost.

8. Findøe gield }
9. Rendesøe gield } ligge i Fiorden met deris Øer.

Disse Gield met deris Kircker ligge runt omkring.

10. Synderst ved Fiorden ligger Gands Prestegield / paa Jæderen mod Sudvest ligger Stavangers by / oc der fra mod Nordvest ligger Rannebags Kircke udi mod Tungenæs / som Fiorden indløber.

Vesten for Rennesøe ligger Vdsteen Kloster 1½ miel Nordvest fra Stavanger/ oc er nu Forlening.

De Øer/ Fiorder/ Viger oc Holmer/ som ere i denne forskrefne Stavangers Fiord/ kunde icke tellis eller beskrifuis/ oc løbe mange Fiorde langt ind i Landet mellem Fieldene/ oc ere mangesteds skøne Laxefiskend/ synderlig i Digredal/ Vielmeland oc Fraefiord.

Item udi Suledal hafuer mand i formere tid fangit saa store Laxe/ at 6 Laxe kunde fylde en Tønde/ oc somme større.

Streckningen omkring Jæderen oc Ryefylcke/ ved Siøkanten.

Fra Aaen Syre til Sognedal ½ ugesiøes mod Nordnordvest eller Vesten til Norden.

Fra Sognedal til Eigiersund 2 ugesiøes Vestnordvest.

Egernsund er en miel igiennem Nordvest paa.

Siden 1 ugesiøes til Syrevaag/ Nordvest paa som Jæderen begyndis.

Fra Syrevaag til Vaavaag 3 ugesiøes Nordvest paa/ der Norden fore strecker et Steenreff ud/ 1 miel Nordvest udi Hafuit/ hvilcket Skibene maa fly oc løbe omkring.

Nordnordvest fra Vaavaag 2½ ugesiøes ligger den Øe Rott/ oc der Vesten fore i Hafuit de Øer/ Tior oc Vaasteen/ oc flere Øer/ som vilde Øxen gaa paa Vinter oc Sommer.

Fra Rott til Tungenæs 1½ ugesiøes ret nord paa/ der endis Jæderen: siden ere 2 mile op mod Sudost til Stavanger.

Tuert ind paa Landet/ Øster fra Rott/ ligger den Hafn Tannanger.

Vnder den Øe Vaasteen bleff et aff Kongens Skib Anno 1558. som hafde 5. Klocker inde/ der bleff udtagen aff Stavangers Domkircke.

Jæderen er obenbar for Land/ oc bryder der offte Skib

fore om Natten: Oc besynderlig ere der 3 store Skibe brudne paa udi min tid.

Dette ene *Anno* 1558. huilcket var et ofuermaade rijgt Skib/ oc var kommen aff Hispanien.

Det Andet brød der paa *Anno* 1567. oc var kommen aff Indien/ oc hafde Sucker oc Peber/ oc anden saadan speceri inde: Alle Folckene drucknede/ oc bleff megit Sucker oc Peber oc saadant Gods reddet.

Det Tredie brød nogne Aar der efter/ oc vaar ocsaa et ofuermaade rijgt Skib/ foruden andre store oc smaa/ som Aarligen blifue der paa.

Nordvest fra den Øe Rott/ heden ved 2 store ugesiøes/ ligger den Øe Vuidingsøe/ er et Kirckesogn.

Der fra er en stoer ugesiøes Nordvest paa til Skuttenæs/ oc der begynder Karmsund/ oc er 4 ugesiøes/ siger mere nordvest paa til Vofuesund: Der fra segler mand det Forland Sletten forbij oc til Vornnagle/ 3 ugesiøes Nordnordvest paa: Oc der endis Ryefylcke oc Stavangers Læn oc Stict.

Det sextende Capitel.

Bergen Stícts beskrifuelse.

DEtte fierde Biscops Stict i Norrig/ er Bergens stict/ oc begynder ved Vardanger Fiord/ oc strecker sig nord imod Sundmør/ oc ere disse Fylcke der udi:

1. Sundhordland/ 2. Nordhordland/ 3. Vardanger/ 4. Sogn/ 5. Fiæler/ 6. Sundfiord/ oc Nordfiord.

Sundhordland oc Nordhordland.

Norden fra Karmsund 2 ugesiøes/ ved den Hafn Vornnagle/ kaldis nu Tiørnagle/ løber Hardangerfiord ind/ 12 ugesiøes/ Ostnordost ind i Landet/ oc norden for den vestre part aff samme Fiord/ ligger Sundhordland/ baade Øer oc faste Landet/ Men ved den Østre part/ paa begge sider ved Fiorden/ ligger Vardanger.

Nord-

Nordvest fra Wordnagle en uge siøes norden for Fiorden ud imod Haffuit/ ligger den store Øe Bemmelen: Der Østen fore ligger den høje Øe Siggen: Østen for Siggen ligger den Øe Monster eller Moster / oc den Hafn Monsterhafn/ oc ere alle store Øer/ oc nogne Kirckesogner paa / oc menis Monsterkircke at være den første Kircke/ som bleff bygt i Norrig / aff Kong Olaff Tryggesøn / heden ved *Anno* 997.

Vden for Kirckegaards muren/ sees underlig Siun / met Fodspor aff Menniskens Hænder oc Fødder/met Finger oc Teer/ Knøcker oc Albuer/ oc andre Lemmer / lige som Menni-sken hafde gaaet/ sprunget oc faldet i bløt Leer/ oc er dog hart Field.

Nordvest fra Monster ligger den nafnkundige Øe Stolen / bleff i gammel tid kaldet Storden / oc strecker sig Nord ved Landet/ heden ved tre mile lang / paa huilcken Konger boede i fordum tid/ oc synderlig Harald Haarfager/ oc effter hannem Kong Hagen Adelstein Haraldsøn/ oc stod paa denne Øe den Slactning/ som Saxo oc Crantzius nogit røre om/ imellem forne. K. Hagen oc hans Brodersønner Harald Graafeld/ oc sine Brødre. Paa denne Øe ligge endnu Herregaarde/ oc er en besynderlig Platz met all beleilighed.

Østen for Stolen/ heden ved 3 Vgesiøes Østnordost ind fra Monsterhafn /ligger den øe Halsnøe/paa huilcken staar det Kloster Halsnøekloster/oc der kaldis Fiorden Halsnøefiorden/men siden der inden fore indtil endẽ/kaldis den Hardanger fiord/ oc strecker 12 mile øster ind i Landet mod Ostnordost/oc nordost oc der inde ligger den Egn Hardanger/paa begge sider ved Fiorden/oc fick dette naffn/ den tid Kongerne/Harald Graafeld oc hans Brødre/holte hus paa Stolen/ thi der var dyr tid i denne Egn/ for det megne Krigsfolck som de holte.

I Hardanger er Querneberg oc Helleberg / oc huggis her mange utallige Quernesteene/ eller Møllesteene/ som siden føris vijde om Landet / oc Hellerne / det er tynd-

huggen Steene/ bruger mand til at bage det tynde Brød Flad-brød paa/ oc somme aff samme Heller blifue hugne 2 Alne lange/ oc 1½ alne brede/ til at tørre Korn oc Haffre paa.

De hafue oc Saltkiedle i denne Fiord/ dog er det Salt graat/ lige som oc det er som veldis eller siugis ved Oslo.

Om Fladbrød.

Disse Heller som jeg skreff at huggis i Hardanger/ til at bage Brød paa/ her i Landet/ ere tynde Stene/ en Finger bred tycke hugne / ret Circkelrunde/ som en Tønde bond/ oc noget vijdere/ oc ere aff Quernegrud udhugne aff bierget/ dem legge de op paa andre stene / som paa en muer/ saa at de kunde giøre Ild der under/ oc bage saa deris Dey paa slette Bord/ der til giorde udi Tønde vilde oc runde Kager/ met trinde Trœer giorde der til/ at samme Kager icke ere tyckere/ end et Kaalsblad (oc jo tyndere baget jo bedre Brød) met underlig manere / at samme Kager henge dog saa sammen/ at de met et tynd trœ/ som et Trœsuerd/ (huilcke de sticke midt under samme Kage) kunde løfte den hen paa samme steen/ som da brender stedze Ild under/ oc saa smider dem met Vand/ vender dem om oc om/ indtil de ere bagede nock/ oc det gaar snart for sig/ siden sœtte de det hen op i reene Boder/ (som ere somme opbygde paa Stolper/ saa at Røtter oc Muus icke kunde der komme op) høye sœtninger / 3 eller 4 Alne høye/ den ene Kage paa den anden.

Mange spotte dette Land/ for dette slags Brød/ saa vel som for andet/ oc betœncke icke / at ingen kand gifue noget Land vildere Herlighed oc yppere Gafuer / end Gud hafuer huert Landskab tillagt/ oc naadelig metdeelt/ oc at vi hafue andre gode Gafuer oc beleiligheder imod denne Brøst igien / dog er dette Brød ingenlunde at foracte / icke er heller denne maade oc form at bage samme Brød met/ uden stor nødtørfftig Aarsage/ oc umistendis gafn / optœnckt oc paafunden / aff huilcke jeg nogle vil opregne.

Først

Først skal mand vide / at her i Landet er icke mangesteds Rugsæd / oc Biuget er icke heller reent / men i fleste steder halffparten Haffre eller meere (thi Biug oc Rug forvandlis til Haffre her i Landet / for kuld skyld) saa smager oc atter saadant Biugmeel oc Haffremeel megit bedre i Fladbrød / end i anden slags Brød / oc synderlig om der blandis noget lidet Rugmeel iblant.

Dernest er dette Fladbrød megit drugere oc forslaer oc føder bedre / end om de bagede deris Brød i andre maade / oc Meel i anderlunde Brød / oc er en stoer oc merckelig forskel der paa.

Icke skimler eller mulner heller Fladbrød / som en part andet Brød giør / Men jo længer det giemmis / jo bedre det smager / oc duer at forvare udi 15 eller 20 Aar / ja udi 40 Aar / dog naar det bliffuer saa gammelt / at der kommer Mider i / bliffuer det beeskt.

Oc fordi at Norrige er icke rijgt Land paa Korn / uden paa nogne besynderlige Orter / oc kand dog offte tilslaa en dyr tid / enten for Kornet kand fryse hen om Vaaren / eller oc at det brender hen aff suaar hede / om Sommeren (som falder suarligen ind iblant disse høje Klipper) eller oc at Kornit forfryser om Høsten / oc blifuer icke moet / oc duer derfore icke at saae igien / eller oc offuerflødig Regn hendruckner det om Vaaren / da haffue Indbyggerne saa berammit det met dette Fladbrød / at de altid hafue et Aars Brødkost i Forraad i deris Huse / aff samme Fladbrød / opsat i høye Stabler / oc tæt sammen perssit / en Tønde Meel eller 1½ i huer Stabel / oc saadanne sætninger finder mand 10 eller 20 (efter huers Formue oc effne) i deris Boder staaendis / en part vel 20 Aar gammelt Brød udi / oc end mere flijd lagde de der paa i gammel tid / paa det / at der som en Feide kom paa Landet / at de icke finge tilføring / oc der da tilsloge en dyr tid / at de da haffde Brød nock i Forraad paa et Aars tid eller to.

Der som Tilførningen kommer aff andre Lande ved Siøkanten her i Landet / der tæris saa got Brød aff Huedemeel / oc

L Tyd-

Tydske Rugmeel/ oc fremmed Brød der tilføris/ som nogen an-
densteds giør paa Landsbygden/ oc ydermere end i andre vel rijge
Lande. De Fattige lide allesteds Nød/ dog icke mangesteds
mindre end i Norrig/ Om huilcket en anden sted meere skriff-
uis skal.

Om Quindhærrit oc Fuglefang.

Ind ved Hardangerfiord/ ligge 3 Prestegield/ som høre til Bergen Stict; Det øfuerste aff dem ligger længst ind ved Fiorden/ blant Klipperne/ heder Quindhærrit/ der hos paa den Sudost side ere saare høye Field/ oc blant andre/ et offuermaade høyt Field/ paa huilcket ligger en evig Sneefand (huor som Sneen blæs sammen i en stor hob/ det kaldis paa Norske/ En Fand/ eller Sneefand) oc kaldis Fuglefang/ thi der er i de huler oc store Frostrefuer eller sprecker/ oppe i forne. Sneefand/ utallige mange smaa Fugle met atskillige Farfuer/ huide/ sorte/ grøne/ gule/ røde/ etc. huilcke mand kand see flue der oppe i store hobe tal/ oc kand dog ingen faa dem/ ey heller komme der op/ for de forborgene dybe huler oc refner i Sneen/ oc for høyheden. Vnder Pafuedommit meente mand daarligen/ at det vaare nogen fordømte Siele/ som der vanckede omkring oc lod sig see udi Fugle lige/ Men det er troligt/ at det er et besynderligt slags Sneefugle/ som der hafue altid deris tilhold/ føde oc forøgelse.

Dette Field Fuglefang er et aff de 3 høyeste Field her i dette Land/ Sønden for Dofrefield. Det andet er Guste/ øfuerst i Tillemarcken. Det Tredie er Jockle field.

Inderst i Hardanger fiord ligger et lidet Prestegield/ heder Eidsfiord/ oc ligger til Stavangers Stict/ oc er skifft der til i fordum tid fra Bergen Stict/ i en Sogn/ kaldis Suedesogn/ ligger Norden for Karmsund/ paa det at Bispen i Stavanger kunde dis bedre faa forderskab offuer Fieldet/ naar hand drager til Hallingdal at visitere; oc er det fra Stavanger oc indtil Eidsfiords gield 18 store mile/ de 6 i Nordnordost

til

til Sandeid/ oc siden de 12 mod Ostnordost/ siden hafuer hand 14 mile offuer Valnefield eller Vardangers field til Hallingdal (om huilcket er skrefuit under Aggershuus læn) oc ere der Boder paa Fieldet/ som Folck kand blifue i om Natten/ aff huilcke den ene kaldis Biscopsboe/ thi der er ingen Gaard paa Fieldet/ oc det er forbødet/ at ingen skal drage offuer dette Field effter Bartholomei tid/ oc inden Korsmes om Vaaren/ paa det de skulde icke offuerfaldis aff Snee/ eller forvildis oc blifue borte.

Item/ mand kommer oc offuer dette Field/ neder i Vardanger/ naar mand drager Osten fra Sigdal/ oc drager øfuerst giennem Tillemarcken/ oc saa Sønden for Hallingdal.

Vdi Vardanger oc nogne andre saadanne fraskilde Bygdelaug/ er det skeet udi suaar dyr Tid/ at de toge Almebarck/ eller det inderste aff Birckebarck oc Fyrrebarck/ oc maalede det blant Korn/ oc bagede det i Brød/ oc biergede Liffuit der met: Hafde saa Melck/ Ost/ vilde Fugle oc andet Vild/ som de æde der til/ etc. oc er aldrig hørt/ at nogen er døet aff hunger her i Landet/ huilcket dog stundum hender i fructbare Lande.

Ald denne Egn fra denne Fiord/ som nu er beskrefuen/ oc indtil 4 mile norden for Bergen/ er kaldet i fordum tid Nordaland/ oc Indbyggerne Vaarder/ oc kaldis nu den Søndre part Sundhordland/ oc ere 2 Læn eller Fogedier.

Oc ere 3 fornemme Kloster i disse Læn.

1. Halsnøe Kloster (om huilckit før er sagt.) Oc 2. Lysse Kloster/ nord mod Bergen. 3. Oc det skiøne Kloster Munckeliff i Bergen/ huilcket nu er nedslaget/ foruden andre smaa Kloster der hafue værit i gammel tid.

Det syttende Capitel.

Bergerlidt/ Bergen etc.

VEsten for Monsterhaffn ligge de Øer Bemmelen oc Siggen/ oc siden der norden fore langst Lande/ mange

utallige Øer / imellem huilcke store Fiorde løbe sommesteds ind i Landet / som ere Korsfiord / Biørnefiord / oc andre flere store Fiorde / som udstrecke sig vijd oc bred i Landet. Jmellem disse Øer er Bergerlidt / det er Skibelob / igiennem fra Karmsund oc til Bergen / oc ere udi Holmerne oc Klipperne / Sund oc Hafner / faste / store oc stercke Jærnringe / istøbte met Bly / udi huilcke Skibsfolckene met en hast kunde giøre et lang Tog fast naar de komme seglendis / oc behøfue at tage Haffn / oc kand 2 eller 3 Skib eller flere / belegge i huer Ring; Somme Ringe ere saa vijde / som en Giord aff en groff Tønde / oc saa tyck oc stor / at en sterck Karl neppelig kand opreise dem paa kanten.

En Fierding Sønden for Bergen / ligger en liden Viig kaldis Kiøckelviig / for huilcken alle Skibe mue stryge / eller sætte paa deris Segel som der segle forbi / om Vinden blæser aff Landet / for den suare Huirilvind / oc Fieldkast / som der falder ud aff de høye Klipper giennem samme Viig / enddog det er saa got som stille Vær. (Der aff er det Ordsprock) Stryg for Kiøckelviig.

Bergen Kiøbstad.

Denne By hafuer sit naffn aff det høye Bierg der ligger hos / er bygt heden for 400 Aar siden / oc er nu den rijgeste Kiøbstad i Norrige / for det Contor eller Stabel som Hænsestæderne der oppeholde.

Der ligger oc et Slot Norden ved Byen / der som hafue staaet Kircker i gammel tid / huor aff mand kand fornemme / at denne By hafuer i formere tid værit støre end den nu er / (lige som oc andre Kiøbstæder i Norrig) dog er den nu merckelig udbygt paa vandet / mere end tilforn.

Vdi denne Stad er Bispens Residentz offuer Bergens Stict: Oc hafuer jeg disse Biscopers naffne fundet antegnit i en gammel Jslandsk Bog / indtil den store eller sorte Død Anno 1350. oc de andre naffne hafuer jeg aff andre Skrifter udtagit.

1. Biarnhardr/ *Bernardus Anglus.*
2. Suein/ *Sueno.*
3. Magne/ *Magnus.*
4. Otthar/ *Ottharus.*
5. Sigurd/ *Sigvardus.*
6. Nicholas/ *Nicolaus.*
7. Paal/ *Paulus.*
8. Marteni/ *Martinus.*
9. Havardr/ *Havardus.*
10. Arne/ *Arno.*
11. Peter/ *Petrus.*
12. Askatin/ *Ascatinus Anglus consecratus* 1271.
13. Narffe/ *Narvo vel Narva consecratus* 1278.
14. Arne/ *Arno.*
15. Anfinner/ *Andfinnus.* 1313. *obiit* 1329.
16. Hakon/ *Hako vel Haquinus, obiit* 1341.
17. Torstein/ *Torstenus vel Tostanus, consecratus* 1342.
18. Gisbert/ *Gisbertus.*
19. Benedict/ *Benedictus.*
20. Jacob/ *Jacobus, vixit anno* 1378.
21. Aslakr/ *Aslacus.*
22. Arnold/ *Arnoldus.*
23. Olaff/ *Olaus.*
24. Torleif/ *Torlavus* 1450.
25. Anders/ *Andreas* 1455.
26. Olaff/ *Olaus.*
27. Find/ *Fintogus vel Finno.*
28. Hans Teiste/ *Johannes Teistius* 1474.
29. Andord/ *Andorus* 1506.

Olaff/ *Olaus*, 1522.

Hand bleff icke fangen met de andre Bisper *Anno* 1335. Men undvigede Øster fra Bergen/ til et Prestegield/ heder Vos/ oc Almuen holt hannem der udi Forsuar/ oc døde der/ oc ligger der begrafuen.

Superintendenter.

Mester Gebel Pederson/ *Gabelus Petreus*, første Evangeliske *Superintendens.*

D. Jens Skielderup.

Mester Anders Foes.

M. Anders Kolding/ *obiit* 1615.

D. Niels Paaske.

Om Bryggen i Bergen.

Bergen By er bygt omkring en Vig eller Vaag/ som løber Østen ind aff en stor Fiord/ imellem to Næs eller Odder/ Det Næs paa den søndre side kaldis Nordnæs: Oc der Østen fore paa den søndre side paa Vaagen/ oc indtil den Østre ende/ er Byen bygt: Oc ret ud i enden paa samme Viig er Bryggen bygt/ der som de Tydske boe/ som Contoret oppeholde: dog en part aff Byen gaar ocsaa Øster oc Norden omkring Bryggen imod Slottet/ huilcket er bygt paa den anden Odde eller Næs/ som er norden for Bergen Vaag.

Men Bryggen er bygt langt ud paa Vandet/ oc strecker sig mod norden langs ud ved Vandet frem for alle deris Gaarde/ derfore kaldis den part Bryggen eller Garpebryggen (Thi alle Tydske kaldis Garper paa gammel Norske) oc er icke uden 21 Gaarde/ huilcke strecke sig met lange huse Øster op fra Bryggen/ saa at udi huer Gaard ere heden ved 18 oc somme 24 Stuffuer i/ oc meere end et hundrit Mand i huer Gaard/ met Kiøbmænd oc Drenge/ oc ere alle ugiffte/ (thi ingen maa der hafue Hustru) oc gaa dog alle aff huer Gaard til et Bord i et Huus/ i deris Skytning stufue.

Denne Brygge oc dette Contor oppeholde Hænsestæderne/ besynderlig Lybeck/ Hamborg/ Rostock / Bremen oc Deventer/ oc føre der til Lærit oc Klæde/ Meel/ Malt/ Øl oc anden Drick / Kobber oc Sølff / oc andet saadant tienligt Gods oc Landsens nødtørfft / oc der met oppeholde alle dem / som i det gandske Nordland boe/ oc anden steds der omkring/ oc tage igien aff dem Lax / Smør/ Tørfisk/ Lysse eller Traan/ oc alt andet slags Vare/ oc de borge altid Nordfarene huis de behøfue/ til et andet Aar / at de da kunde betale; om huilcket vijdere skal skrifuis under Nordland.

Garperne maae kiøbe oc selge met alle som tilkomme/ men de maae icke ligge paa Landsbygden oc drifue nogen handel/ men

Bor-

Borgerne i Byen tage offte megit Gods ud paa borgen aff Garperne / oc selie siden paa Landsbygden til deris underholdning.

Der maa oc icke huer som vil / være Kiøbmand paa Bryggen / men huo i deris Laug vil være / skal tilforn spille 9 Spil / oc huer spil er icke megit bedre end døden / saa handle de met hannem / i Jld / i Røg / i Vand / met hudstrygelse oc andre atskillige plafuer / saa at somme sætte Liffuit til / naar de icke hafue gode Venner i Legen / oc ere de to sidste Spil eller Leg de verste oc farligste / saa at mange / naar de hafue spillet de 7 Leege / forfærdis de for de to sidste Leeg / oc gifue det slet ofuer oc blifue der fra: Dog ere de 9 spill nu affsættet til 6 spil / oc handlis icke nu saa strenge der met. De hafue en Oldermand offuer dem paa Bryggen / oc en Secretarium (som offteste oc er Magister artium) oc beseigle met røt Vox / oc hafue egne Kircker oc Tydske Prædicanter der i Byen / de holde deris egen Vact om natten / oc deris Rustning / oc kunde de udgiøre aff Bryggen 100 berystet mand / oc endda holde Bryggen ve● mact met dem som igien ere; de hafue oc statlige Kobberskut paa Bryggen / Cartoufuer / hele oc halfue / oc anden Skyt. De hafue store Engelske Hunde paa Bryggen / de ligge om dagen stille / oc lade sig træde paa aff Fremmede / Men om natten ere de grumme som Løwer / saa at ingen ukient kand gaa der frem.

Naar Jld kommer løs i Byen / saa bryde Garperne strax en part aff den ene Gaard neder som staar næst Byen / oc kaste Tømmerit i Vandet / saa kand icke Jld komme offuer til dem.

Det megit Gods oc Kiøbmands Vaare / som huert Aar føris til denne Brygge / met store oc mange Skibe fra Hensestæderne / oc der siden udselgis oc forhandlis / er at ligne ved en Kongelig Rijgdom / thi udi disse 3 Kongeriger findis icke et andet saadant Emporium eller Kiøbmands handel oc bedrifft.

Disse Kiøbmænd paa Bryggen / hafue oc paa et hundret

Aars tid vel udborget saa megit til Nordland / som de aldrig bekomme noget igien fore / thi mange Nordfaare blifue borte met Skib oc Gods / Hustru oc Børn / eller i andre maade omkomme / saa miste Kiøbmændene deris betalning.

Sønden udi Byen stod det merckelige skiøne Kloster Munckeliff / hues Gods oc tilleggelse er nu en forlening.

Strax Sudost fra Byen / ved et Pileskud / ligger den Herregaard Lungegaarden.

Heklefield.

Østen for Bergen / ret offuer Byen / ligger et ofuermaade høyt Field / paa huilcket Skyerne bryde / der aff kommer det / at naar anden steds er tørt Vær om Sommeren / da regner det stundum halfue eller hele Maaneder igiennem udi Byen / oc er kommit et Ordsprog / saa at 8 eller 14 dages Regn skatter mand Bergendog.

Vos.

Østen for Bergen / heden ved 4 mile blant Klipperne oc høye Field / ligger det skiøne store Prestegield Vos.

Kilestrøm.

Vesten for Bergen ligge mange Øer / store oc smaa / langs Lande / Nord paa / lige som allesteds under Norrigis side / som giøre mange Sund oc Fiorder / huilcke Fiorder løbe somme 15 eller 16 mile ind i Landet.

Men 4 Vge siøes / nord fra Bergen / er et smalt Sund / som alle Nordfare Skib maa løbe igiennem / kaldis Kilestrøm / der udi falder en ofuermaade sterck Strøm / oc er det meget underligt / at naar Strømmen falder andensteds ind / da falder den i dette Sund ud / oc falder Strømmen anden steds ud fra Landet / da falder den ind i dette Sund / oc altid imod den anden strøm / oc er derfore saa strid oc sterck / lige som der vare en half Haff suelg / thi drifuer der offte Skib oc Jacter paa Landet eller paa et skier / som

ſom ligger midt i Sundet/ oc faae ſkade eller omkomme/ saa at der hafuer paa en halff Times tid en gang omkommet 7 Nordfar Skibe/ oc derfor maa de ſom ville uden ſkade komme der igiennem/ ligge udi næſte Hafn/ oc forbie indtil Vandet er voxet paa det høyeſte/ oc er ret mellem Flod oc Fald/ oc Strømen da er ſtilleſte.

Det attende Capitel.

Om Sogn eller Sognfylcke/ i fordum tid kaldet Sygnefylcke/ oc om Fiælir.

NOrd for Kileſtrøm er Sognfiorden/ ſom løber 16 mile Øſter ind i Landet/ oc er ſommeſteds 1 miel ofuer/ oc ſommeſteds mere/ oc Folck boe paa begge ſider/ oc er en god Egn/ met atſkillig beleilighed/ baade met Korn oc Queg/ oc Fiſkeri/ oc Skoufue/ met andet ſaadant.

Der ere i Sognfylcke 5 Preſtegield/ 1. Viigs Preſtegield/ 2. Leckangers Preſtegield/ 3. Sogendals Preſtegield/ 4. Fylckisbygs Preſtegield/ oc 5. Vææņds Preſtegield.

Inderſt i Fiorden ligge 2 Preſtegield/ Lyſter oc Loerdæl/ der drager mand offuer Fiellierfield/ oc op i Valders/ oc ere 12 mile offuer/ oc kommer mand da offuer de farlige Klipper/ ſom kaldis Galdre/ oc er der fra den gieniſte Vey offuer til Oſlo.

Der hos paa Norder ſide er oc det Læn Fiæler.

Kaupanger.

Noget nær inderſt i denne Fiord/ hafuer i gammel tid værit en Kiøbſtad/ huilcken da bleff kaldet Kaupanger i Sokn/ det er Kiøbſtaden i Sogn/ fordi dette gamle Norſke ord Kaupa/ det er at kiøbe/ oc Anger/ det er en ager eller en plats/ ſom mand hafuer ſin handel oc væreſted/ oc næring oc biering paa/ der aff hafue oc de Læn deris nafn: Hardanger/ Levanger/ Eidanger/ Item/ den Kiøbſtad Stavanger/ oc ſaaledis ere alle

Kiøbstæder i Norrig udi almindelighed kaldit Kaupanger/ oc det Danske Tungemaal hafuer oc i fordum tid her udi icke haft stor skilsmis/ saa som mand kand mercke paa de Kiøbstæder i Danmarck: Nykiøping/ Saxkiøping/ Ringkiøping/ Stubbekiøping: oc i Suerige Nykiøping oc Lingkiøping/ med flere saadanne/ thi paa gammelt Maal ere de kallede Nykaupanger/ Saxkaupanger/ oc saaledis met de andre.

Fiorde Læn.

Der Norden fore er Sundfiord oc Nordfiord/ som fremstrecker sig ved Siøkanten nord til Sundmør/ oc vijde hen op til Fields oc i Dalerne.

Fra inderst i Nordfiorden reyser mand Øster ofuer Fieldet til Guldbrandsdalen/ oc er icke 10 eller 12 mile der imellem.

Kaassen oc lengden ved Siøkanten fra Sletten som Bergens Stict begynder/ oc indtil Nordmøer.

Fra det Forland Sletten/ som begynder strax norden for Karmsund oc ofuer Fiorden inden for Monsterhafn/ oc saa den rette Skibeleed til Bergen/ ofuer Fiorde oc imellem Øerne/ er Kaassen Nordnordvest an/ heden ved 10 store Vgesiøes.

Siden til Kilestrøm 4 Vgesiøes ret nord paa/ derfra ofuer Sognfiorden oc til den Hafn Viginsvaag/ sønderst i Mielmersund en ugesiøes.

Siden Sundet igiennem en Vgesiøes.

Der fra til Steensund 1 miel/ oc Sundet igiennem 1 miel.

Siden til Drifføe 1 miel oc til Olden 1 miel.

Siden til Wolver 1 miel oc saa til Rind en miel.

Der fra løber mand til Hafs uden for alle Skier til Flaavert paa Sundmøer 12 store ugesiøes/ det kalder mand Stadshaf/ oc Landet Stad/ som mand da seigler forbi.

Mand kand oc seigle fra Drifoe eller Drøføe oc til Smolver 2 mile/ oc saa til Vindøen 1 miel/ oc til Furesund 1 miel/

siden

siden til Dorn 3 mile/altsammen inden Lands/ oc siden til Vl-vaag 1 miel/ oc der fra en miel til mand kommer uden Skieers igen/siden hafuer mand icke uden 8 ugesiøes omkring Stad/oc til den første Hafn paa Sundmøer/ som Flaaver kaldis.

Hos den Hafn Dorn staar en forfærdelig høy oc spitz Klip-pe/som en Spir op i Værit/huilcken ingen kand komme op paa/ eller vide hendis høyhed / oc Skyerne bryde der paa / den kaldis Dorntinde/ fordi Tinde bemercker en høy spitz Klippe/oc lige saa er Vandet urandsagelig dybt hos samme Klippe: Hos den-ne Klippe endis Bergens Stict.

Det nittende Capitel.

Trondheims Stict/ Sundmør/ Nordmør/ Rumsdal/ etc.

DEtte femte Stict i Norrig er Trondheims Stict/under huilcket begribis alt den part aff Norrig/ som er Norden for Nordfiorden;udi huilcken ere disse efterskrefne læn:

Sundmør eller Sundmørs Læn.

Norden for disse Fiorde tager Sundmørs læn ved/ hos den Hafn Dorn eller Vlfvaag/ oc er vist begrebit met store Øer/ oc sommesteds flet Land / oc er et Folckrijgt Læn/ oc met mange beleilige vilkor begafuit/ der bygger mand de skiøne Sundmøers Baade/ fordi der ere skiøne Fyreskoufue/ oc gode Træ.

Der skrifuis udi en gammel Bog/kaldis speculum regale, at paa Sundmøer ligger et moratz eller myrkier / kaldis Biorke-dals myr/udi huilcken om mand nedsticker en Heslekep/da blif-uer den til en Huedsteen inden 3 Aar / saa megit som i Jorden staar/oc det andet blifuer Træ som staar ofuer Jorden/oc der vo-xer Elletræ nock i samme Kier/som icke forvandlis om det stickis i Jorden.

Nordmøer eller Nordmøers læn.

Der norden fore er Nordmøers læn/udi huilcket ocsaa ere mange store øer;disse to Læn hafue i fordum tid værit et Grefue-

dom / ofuer huilcket Gange Rolffs Fader Rangvald radde udi K. Harald Haarfagers tid / oc bleff der aff kaldet Ragnvald More Jarl.

Dette Læn strecker sig ved Siøkanten fra Rødholm / oc nord til den Haffn oc Næs Kirhofuit / heden ved 10 mile / oc siden vijt oc bret op i Landet.

Rumsdal.

Imellem Sundmør oc Nordmør løber en Fiord langt ind i Landet / der hos ligger det Læn Rumsdal / som strecker sig vijd oc bret op i Landet.

Der er den naffnkundige Klippe Rumsdalshorn / som met sin skarpe spitz recker højt op i Værit / oc der endis en Green aff det store Midlandiske Field / Doffrafield; Der fra drager mand Øster offuer Fieldet til Guldbrandsdalen / giennem et Bygdelag / kaldis Lessie / huilcken vey S. Olaff Haraldsøn Konge her i Landet / drog den sidste gang / der hand rømde Riget / som mand kand læse i den Norske Chronica.

De som boe i Guldbrandsdalen / komme huert Aar neder i Rumsdalen til marcket / oc kiøbe Fisk oc Salt / oc andet saadant / stundum drage de ocsaa ud til Sundmør oc Nordmør til marcket / oc de Rumsdaler drage ocsaa op paa Fieldet imod Guldbrandsdalen / met Fisk oc anden Kiøbmandskab / til visse tider om Aaret / saa at mand der oppe i Landet kand kiøbe Bergerfisk bedre kiøb / end som i Bergen.

Fochsen Læn.

Dernest Norden fore er det store oc vijt begrebne Læn Fochsen / streckendis sig ved Siøkanten heden ved 12 mile mod Norden / alt nord omkring Trondheims fiorden / oc er der blant andre Øer i samme Læn / en stoer Øe / kaldis Hittren / som begynder strax ud fra Kirhofuit / oc siden strecker sig 9 mile angs Lande / paa huilcken Øe / lige som der er offuerflødige

Skouf

Skouff oc Kier met Bierge oc Dale/ saa hafuer der oc for nogen tid været de fleste Hiorte oc Hinde/ som kunde findis nogen steds her i Riget paa et sted/ men nu ere de der/ saa vel som andensteds/ megit forødde/ oc strecker dette Læn sig ind i Fiorden nogit nær indtil Trondheim.

Agdenæs.

Fra det Næs Kyrhofuit oc til den Haffn Kragevaag/ er heden ved 10 uge siøes mod norden / der fra tuert Østen indtil Landet/ heden ved 2 uge siøes / ligger Agdenæs / Nordnordost fra Kyrhofuit / Thi Landet bøjer sig ind i Nordost mod Trondheims fiorden/ huilcken der løber ind ved Agdenæs/ oc er icke uden en miel ofuer imellem Agdenæs oc det Norderland; Men siden strecker den langt/ oc vijd oc bredt ind i Landet/ saa at der ligge 8 Læn rund omkring i samme Fiord/ Som er 1. Orkedalslehn/ 2. Strindenslehn/ 3. Guledalslehn/ 4. Verdal/ 5. Stiordal/ 6. Verdal/ 7. Inderøe/ 8. Sparebolehn.

Det XX. Capittel.

Trondelaffuit oc Trondhiems by.

TRondhiems fiorden løber ind ved Agdenæs/ som sagt er/ oc siden udbreder sig vijd oc bredt i Landet/ saa at der ligge omkring 8 Læn/ oc hafue der boet 8 Konger/ for K. Harald Harfagers tid / huilcke Læn dog en part strecke sig met den ene ende langt op til Fields iblant Klipperne/ oc met den anden ende ud mod Fiorden/ oc ere disse Læn:

1. Orkedal. 2. Strindslæn. 3. Guledals læn. 4. Stiørdals læn. 5. Skoufuens læn. 6. Værdals læn. 7. Øjefylcke/ Inderøe oc Ytterøe. 8. Sparrebolæn. Det 9 oc 10 Læn under Trondhiem/ er nu Iæmteland oc Hærdalen/ dog Hærdalen er lagt under Guledals læn.

Huilcke Læn tilsammen met et naffn blefue kald[illegible] sam-

 mel

mel tid Trondheim eller Trondelaufuen/ oc er den beste Egn i Norrig/ oc den Folckrijgiste Ort/ som den meste Landsens styrcke hafuer værit i gammel tid/ huorfore Kongerne gierne boede der/ eller hafde deris tilflucht der til/ naar nogen Feide eller Fare var for haanden.

I. Orckedals Læn.

Inden for Agdenæs/ heden ved 2 ugesiøes/ løber Orckedals fiord mod Sudost ind i Landet/ oc der hos ligger Orkedals læn/ huilcket strecker sig vijt hen op til Fields udi Orkedal/ Opdal/ Rennebo oc Meeldal.

II. Strinds Læn.

Der Østen fore ved Trondheims fiorden ligger Strindslæn met sine Prestegield/ Strind/ Kledebo/ Læneſtrand oc Næs/ udi huilckit Læn Trondheims Bye er beliggendis.

Nidros eller Trondheim.

Fra Agdenæs 4 mile Øster ind i Fiorden/ paa det Søndre Land/ er bygt den gamle oc naffnkundige Kiøbstad Trondheim/ huilcken den mectige oc fromme Konge udi Norrig/ Oluf Tryggesøn/ lod først fundere oc bygge hos den store Aa Nid/ ved den vestre Side paa Oossen/ op fra Fiorden/ der som før stod den Bondegaard Nidaarnes/ det er Nid-aais Næs/ oc bleff derfore kaldet Nidaaer Oos (det er Nidaais Oos/ oc siden Nidaros aff samme Aae Nid oc Osen; thi en Oos paa gammel Norske Maal/ bemercker den part aff en Aae eller Beck/ der som den først udflyder aff en Siø eller fersk Vand/ eller der som en Aae eller Beck er dyb/ oc hafuer stille Vand ofuen for Aaemunden/ det er ofuen/ som den falder i Saltfiord.

Trondheims Kircke.

Udi denne By hafue i gammel tid værit mange Kircker oc Closter/ efterdi det var Erckebispens sæde/ men Domkircken ofuergick alle de andre/ met sin herlige oc kostelige bygning/ huilcken jeg kand icke met kortere ord beskrifue/ end at hendis lige udi

byg-

bygning findis icke i Chriſtendommen/dog er den nu ſtørſte part forfalden/ oc alleniſte Chorit er ved mact: Oc enddog jeg bekiender mig icke at kunde noget til fulds eller ſaa ſom det ſig burde/ ſkrifue om ſamme Kircke / dog vil jeg kortelig noget der om tilkiende gifue.

Om S. Oluffs Helligdom/ oc Trondheims Kirckis bygning oc herlighed.

De Norſke Chronicker formelde/ at K. Oluf Haraldſøns Lig/huilcken vi kalde S. Oluff/ bleff omkring ført i løndom/til atſkillige Steder/ efter hand vaar ſlagen aff ſin egen Broder oc Underſatte/oc forvaret/at Bønderne icke ſkulde finde det/oc bedrifue deris modvillighed der paa/indtil det paa det ſidſte bleff aff Biſcop Grynkield oc Einar Tambe Skielfuer/ met Kong Suend Knudſøns oc hans Moders Dronning Alffifues (ſom radde da for Norrig) deris bevilling oc ſamtycke hæderlige begrafuit udi S. Clements Kircke / oc ſiden igien optaget aff Jorden/ for de mange Jertegn/ ſom der ſagdis at være ſkeet hos ſamme Lig/ før det bleff begrafuit/ oc bleff ſiden ſat ofuen Jorde/ udi Kircken/ paa et beſynderligt ſted udi en Kiſte/ huilcken de nogen gange der efter hafue obnet ofuer hannem / oc klipt hans Haar oc Skieg/ oc ſkaaret hans Nægle / oc Erckebiſcopen met Prelater/ oc Chorbrødre oc Muncke met deris ſelſkab/ hafue giort vide ord aff/ oc om S. Oluffs hellighed oc de mange Jertegn / ſom ſkede hos hans døde Legem/ oc hafue baaret hannem omkring paa viſſe tider udi Proces/ efter deris Pafuelige vijs oc ſkickelſer/ at der er blefuen en ſtor tilløb/ icke alleniſte aff Indbyggerne her i Riget / men ocſaa aff Danmarck oc Suerige/ oc andre Lande / huilcke hafue rundeligen gifuit oc offret til ſamme Helligdom / ſaa at de der ofuer hafue ſamlet et utroligt Gods oc Rijgdom/ huor aff de ocſaa hafue forbedrit S. Olufs Kiſte/ oc lagt hannem i et Sølff ſkrin/ dog der var oc to Trækiſter / uden omkring beſlagen met guld oc ſølff/ oc beſætte met dyrebar ſtene.

Diſſi

Disligeste hafue de ocsaa met Kongernis hielp ladet bygge den skøne Domkircke / som der endnu staar til siune / huilcken Kircke bleff icke bygt oc fuldkommen i en Kongis tid / thi K. Harald Haardraade / S. Olufs broder / lod denne Kircke først fundere paa det sted / som S. Oluffs Lijg vaar først nedgrafuit i en Sandklitte / oc K. Oluff Haraldsøn den kyrre / det er den stille / som siden met Erckebispens Bistens hielp den nogenlunde fuldkommede i sin tid / oc lod den viie oc kalde Christkircke / oc sætte S. Oluffs Skrin der udi paa Altaret / men siden er den i de efterkomne Kongers tid udi mange maade forbedrit / eftersom Gods oc Rijgdom voxte Kirckens Forstandere jo mere oc mere udi hænder / ved den store tillob / oc Pillegrims færd / som der skede / indtil at en Erckebiscop lod bygge det skøne Chor der til.

Men huorledis denne samme Domkircke er bygt / eller huor stor oc vijtbegreben den er / kand jeg icke noget omskrifue / uden det som jeg hafuer hørt aff andre / at den er bygt / som en Korskircke / aff idel huggen steen / som ocsaa er udhuggen i atskillige slags billeder / rund omkring den gandske Kircke / baade inden oc uden / saa at det er at forundre / oc i den vestre Kirckegafuel / som vaar forgylt / vaare de 12 Apostler udhuggen i megit store billeder / oc forgylte / der ere oc mange Pillere / baade inden oc uden i Kircken / aff atskillige slags polleret Marmorsteen / baade huide oc sorte oc atskillige Farfue / saa slette / at en part meene dennem at være støbte / oc udi den søndre Kirckedør ere heden ved 60 Pillere / konstelige giorde / saa at mand icke rettelig kand beregne eller betæncke / huad den ene Dør kostet hafuer / end sige den gantske bygning: Det skrifuis / at mand hafuer ladet føre steen aff Irland oc Grønland til denne bygning / Men Talgestene / det er blød Marmorsteen / baade huid oc grae til at mure met / bekommer mand nock i Trondelaufuen.

Oc lige som denne Kircke vaar met sin kostelige bygning her-

herligen flyet oc færdiget / saa hafde den oc et rigt Sacristi met Bøger / Kalcke oc Diske / Messeklæder oc Monstrantzer / oc andre saadanne ornamenter oc redskab.

Oc naar Erckebispen gick i Proces oc lod bære S. Oluffs Skrin omkring / da hafde hand en Choerkaabe paa aff gyldene stycker / oc paa ryggen et Billede aff Guld / efter som mand maler den hellig Trefoldigheds lignelse.

S. Oluffs Skrin var indluct i tuende Trækister / den ene uden ofuer den anden / oc den yderste offuertact met guld oc sølff / huilcken Kiste 60 Mænd skulde bære i Processen; oc Kisterne omhengde met smaa Posser / som mand lagde Offeret udi / oc ofuen paa Kisten stod pœnitentiarius oc udrobte Pafuens Afflad til dem som offrede / oc med saadan Abespil finge de stundum 4 eller 5000 marck Sølff paa en dags tid.

Til denne Domkircke er en heel Dom / oc skiøne Prebender / effter dette Lands leilighed / oc hafue Canickerne udi de gamle Bispers tid holdet deris Communshuus megit statlige met deris Fadebur / det er Kander oc Credentzekar / Fade oc Tellercken oc andet saadant aff Sølff / huilcket laa forvaret udi deris Capittelshuus / naar de det icke brugte.

Men fordi at ald denne Herlighed vaar icke funderet paa nogen god Grund / hafuer den oc faaet en underlig ende / Thi Domkircken hafuer tre gange brent ved Tordenild / som der hafuer i slaget; Oc den sidste gang som hun brende / da fløy Ilden skinbarligen fra Domkircken / oc en gantske Vge siøes nord ofuer Fiorden til Holmskloster / oc afbrende det / huilcket vaar et klart vidnisbyrd / at saadant skede icke aff en hendelse / men ved Guds bestilling / som icke kunde lenger fordrage oc tilstede deris Afguderii oc grofue vildfarelse / som de fore frem udi / met Guds hellige Naffns store bespottelse / oc Menniskens forførelse. Saa hafuer oc de Geistligis Verdslige pract oc praal / mact oc myndighed / met ald saadan Pafuelig vildfarelse / som deris Rige var

bygt paa/ faaet en undergang ved den rette oc rene Evangeliske Lærdom/ som Gud haffuer opliust disse Lands Indbyggere met.

Men dette er at beklage/ oc ingenlunde at lofue/ at mand i den Reformerede Evangeliske Lærdoms begyndelse/icke allenist bortog aff Kircker oc Kloster / hues Guld oc Sølff oc andre Klenodier / som brugede vare til den Pafuelige Religions brug/ met Klæder oc andet saadant / men oc saa slemmelige ødelagde det som de hafde ingen gafn aff/ oc nedsloge skiøne bygninger/ unødtørftelig opbrende nyttige Bøger oc brefue/ oc ødelagde Kirckens ornamenter oc prydelser/ oc giorde Guds Huse saa megit blotte oc bare/ huilcket mand vel kunde værit foruden/ oc de hafde der aff heller ey nogit gafn.

Saaledis hafuer en/ ved nafn Otto Stigsøn/ opbrend paa Trondheims Kirckegaard det skiøne Liberii/ oc mange nyttige Bøger oc Brefue/ som vare i Trondheims Capittel/ oc saaledis handlede Tord Rodde i Stavangers Capittel.

Saa borttog mand den tid S. Oluffs Skrin / met huis Sølff oc Guld oc dyrebar Steene / som paa hans Kister vaare/ met den skiøne Steen / som Erckebiscop Erick Valckendorp kiøbte/ oc var sæt i den ene ende paa S. Oluffs Kiste / oc hafde gifuit derfore 20 Læster Smør. Desligeste det store Sølffkors/ som bleff baaret for S. Oluffs skrin/ huilcket 3 Karle motte bære: saa oc Kalcke oc Diske/ oc monstrantzer/ oc andre Kirckens klenodier/ en part aff Guld/ oc en part aff sølff/ met anden Skat oc rijgdom/ baade aff Capittel oc communet: Item, Edelstene aff Altertafler / met Klocker oc andet saadant Kirckens Gods / huilcket en part blef indskibet paa et stort Skib / oc skulde nedføris/ Men sanck ved Agdenæs / oc bleff der borte / oc en part vaar tilforn afført oc optaget aff de Hollandske Fribyttere/ Anno 1541.

Blant anden skiøn bygning i denne By/ kand oc regnis den

skiøne Kongens Stoel/ som er opmuret paa Domkirckegaarden/ aff besynderlig skiøn huggen Steen/ met mange Trapper oc Opgange/ paa huilcken Stoel Kongerne sade/ naar de lode sig hylde eller krone.

Oc huis jeg hafuer her antegnit om samme Domkirckis bygning/ vil jeg hafue meent oc forstaaet alleniste om Muren i sig sielff/ oc de skiønne Steene/ som der i forbygde ere/ thi jeg vel veed/ at mange andre skiøne Bygninger i Christendommen/ ere met Guld oc Sølff oc anden Rijgdom/ megit herligere oc rijgeligere beprydet/ men paa Muren findis neppelig denne Kirckis lige.

Oc om alt huis forskreffne By oc Kircke belanger/ ynsker jeg høielige/ at nogen aff de høylærde gode Mænd/ som der residere/ oc kand hafue vissere oc vijdere kundskab om alt saadant/ vilde noget fuldkommeligt der om skrifue.

Mere om S. Oluffs Legom.

Efter at der er saa megit Afguderij oc vildfarelse stiftet ved S. Oluffs Legom / oc hafuer værit saa stor en tillob der til: da vaare det vel vært / om mand viste / om det udi sandhed hafuer værit S. Olaffs Legom eller icke/ som de hafue saa baarit omkring udi den Kiste/ oc der udi saa mange hundrede Aar hafuer værit forvarit/ saa hafuer jeg talet met mange/ som hafue sagt sig at hafue seet oc taget paa samme tørre Legome/ oc seet hans Saaer/ som hand hafde faaet til døde/ huilcke dog icke alle komme ofuer eens met deris beretning/ Men her hafuer værit udi min tid en Lagmand paa Agdesiden/ ved naffn Jon Simonssøn/ paa Doleim i Mandal/ som oc døde der sammesteds Anno 1575. den 29 Julij/ udi sin alders 63 Aar/ (hand var en lærd Mand/ oc der til vijs oc forstandig/ for alle andre Lagmænd her i Riget/ oc en megit from oc Gudfryctig Mand/ oc flittig i sin Bestilling/ saa at neppelig hafuer saadan en Lagmand

værit for hans tid her i Riget) hand var fød i Trondelaufuen/ oc hafde i sin ungdoms tid søgt Skolen i Trondheim / oc værit Choersdegn der i Domkircken/ oc viste megit at sige mig om deris væsen udi den By / baade om Domkircken oc S. Oluffs Lijg/ oc sagde hand mig aff det samme tøre Legom / som hand seet hafde/ oc sagdis at være S. Oluffs Legom/ vaar et langt Legom/ oc vaar heelt oc holdet/ oc haffde et røt Skieg/ oc noget var Næsen indbøjet oc indtørcket/ oc siuntis de Saar der paa/ som hand hafde faaet sin bane aff/ oc var tørd oc haard som et Træ/ oc fordi Folckene vaare den tid større end de nu ere i Verden/ oc S. Oluff var i sin tid for andre en laug Mand/ meente hand at det var mueligt/ at det kunde være hans Legom/ enddog det er at forundre/ at mider icke hafue længe siden fortærit det udi meere end halffsiette hundert Aar/ som ere forledne/ siden hans død / oc meente/ at de enten hafde balsamerit samme hans Legom (dog vaar der ingen fuctighed udi) eller at det mirackels vijs saaledis længe varede/ oc fordi at hand var en retsindig Mand/ oc ald vantro oc superstitz megit fiendsk oc hadsk/ oc hafde forfaret oc viste Satans mact udi de Vantro/ oc Papisternis store snedighed udi saadan handel/ da var hand stundum i den mening/ at Munckene hafde der giort nogen suig met/ oc balsameret eller tørcket et andet Legom/ oc lagt i det første Legoms sted/ naar det ene Legom forfulnede/ oc saaledis altid oppeholdet det/ Dog er under at saadant icke rycktedis om saa haffde værit.

Vdi den sidste Feide imellem Danmarck oc Suerrig/ den tid de Suenske hafde indtaget Trondheim / da lode de samme S. Oluffs Lijg nedgrafue i en Kirckegaard/ Men den tid Kong Frederich i Danmarck opskickede sit Krigsfolck til Trondheim/ oc de Suenske bleffue igien slagne oc fordrefne/ da var der nogen aff vore Folck / som viste huor S. Oluffs Lijg var nedgrafuet/ oc det bleff optaget igen/ oc hæderlige begrafuit i Dom-

Kir-

Kircken udi en muret Graff/ oc ald Klerkeriet / met den Adel oc Offuerster som der vaare da til stede met det menige Krigsfolck oc gandske hob/ følgede det til begrafuelse / saaledis som det best skee kunde/ oc leiligheden vaar til.

Anno 1568. hafuer Her Jørgen Lycke Ridder/ som den tid drog her op i Riget/ effter Kongens befalning/ ladet skiude jord i Grafuen til S. Oluffs Lijg.

Om Biscoper oc Erckebiscoper/ som værit hafue udi Nidros.

Udi S. Oluffs tid vaar først Her Sigurd Biscop i Nidros / oc siden Biscop Grynkield/ som lod optage S. Olaffs Lijg/ oc i Kiste legge / oc paa Altar sætte.

Efter hannem hafue disse effterskreffne Biscoper der værit:

1. Jon/ *Jonas.*
2. Rodolffr/ *Rodolphus.*
3. Ragnar/ *Ragnarus.*
4. Kietol/ *Ketillus.*
5. Asgauter / *Asgautus vel Asguatorus.*
6. Sigurd/ *Sigvardus.*
7. Sigurd/ *Sigvardus.*
8. Atalbrigt / *Albertus, vel Adelbertus.*
9. Simon/ *Simon.*
10. Jvar / *Ivarus.*
11. Oreidar/ *Reidarus.*

Erckebisper i Nidros.

Anno 1152 bleff Biscop Jon i Stavanger kaldet til Trondheims Stict/ oc bleff stiftet et Erckebiscops sæde i samme Stict aff Pafuens Legat Nicolao Cardinal, oc Biscop Jon bleff aff hannem viiet til den første Erckebiscop at være udi Trondheim.

Efter hannem hafue disse Erckebisper værit:

1. Eistein/ *Ostenus 1160.*
2. Ericker/ *Ericus 1184.*
3. Torir/ *Thorerus 1211.*
4. Guthormir / *Guttormus 1215.*
5. Petr/ *Petrus 1228.*
6. Thorir/ *Torerus 1234.*
7. Sigurd/ *Sigvardus 1234.*
8. Sorli/ *Sorlius 1256.*
9. Einar/ *Enarus 1258.*

10. Hakon / *Haquinus, 1267.*	16. Olaff / *Olaus. elect. 1341.*
11. Jon / *Jonas.*	17. Trondr / *Tronderus.*
12. Jorundr / *Jorundus vel Georgius, 1286.*	18. Niclaus / *Nicolaus Danus 1364.*
13. Eliffr eller Eiliff / *Eilephus. 1309.*	19. Vinalder / *Vinaldus. 1369.*
14. Paal / *Paulus. elect. 1396.*	20. Askield / *Eschillus. 1402.*
15. Arne / *Arnerus vel Arno. elect. 1338.*	21. Aslakr / *Aslacus Bolt, 1429.*

Disse forskrefne Bispers naffn hafuer jeg udskrefuit aff en gammel Jslandsk Bog.

Men disse efterfølgendis aff Velb. Arild Huidfelds Biscops Chronica.

1. *Marcellus, postulatus sed non confirmatus.*	5. *M. Johannes* Krabbe. 1510.
2. *Henricus, Electus contra Marcellum.*	6. *M. Ericus* Valkendorp / *antea Præpositus Roeschildensis, electus* 1516.
3. *M. Olaus* 2. 1455.	7. Olaf Engelbretssøn *1523.* Rømde Landet *Anno 1537.*
4. Gaute / *Gauto.* 1474.	

Superintendenter.

M. Hans Gaaes.	M. Anders Arebo.
M. Hans Mogenssøn.	M. Peder Skielderop / *Anno 1623.*
M. Jsaac Gronnebeck *1615.*	

Trondheims By er bygt saa som sagt er / ved den Vestre side paa den Elff Nid / oc i fordom tid var et megit langt Huus bygt neder ved Stranden / som de kallede Gildeskaalene / det er Gildishuus / huilckit huus var megit langt / oc bygd i en lang rad / oc tackt met Spaagen / lige som Kircker tæckis her i Landet / udi huilcket huus baade Borgere i Byen / oc de fornemste Bønder i Trondelagen / holde deris Bryllupper / Gilder oc Giestebud / lige som udi et Compani / oc vaare mange huuse bygde der hos / som

som de brugede til Kieller oc Spisekammer/ oc Kiøcken oc Sengekammers/ met mere saadant/ oc er for faa Aar siden afbrudne/ oc andre Borgeres huus bygde der i steden igien.

Der strax Vesten fore udved Stranden/ er et langt oc vijt Sund/ som kaldis Øeren paa Norske maal/ der paa bleff Øire Ting holdet i gammel tid/ aff de 8 Læn i Trondheim.

Vesten for Byen ligger den vijde oc slette platz/ som mand kalder Kalskind/ der blef slagen Erling Jarl Skacke (Grefue Erling Skacko) Kong Magni Fader / aff Kong Suere/ oc hafuer mangen blodig slactning oc skiermyssel der værit holden i fordom tid.

Der Vesten fore ligger Steenberg/ oc naar mand kommer der paa/ ligger den Klippe der strax hos/ som Kong Suere lod bygge det Slot Suerisborg paa/ oc nu er øde.

Biscops Gaarden ligger øfuerst i Byen/ oc der nogit ofuer fore er Broen ofuer Nid: Oc naar mand kommer Øster ofuer Broen/ da ligger Elgesetters Kloster paa den høyre Haand/ noget op ved Aaen/ oc en halff miel Nordost fra Klosteret/ ligger det gamle Gråfuesæde Laden oc Ladens Kircke/ som er Hofuitkircke i Strindsgield/ skrifuis paa gammel Norske Hladen / paa den Gaard boede den mæctige Grefue Hagen Jarl / oc hans Forfædre for hannem / som vaare Grefuer ofuer Trondelaufuit: oc blefue aff denne Gaard kaldet Hlade Jarler/ det er Grefuer paa Hladen/ Comites in Laden vel Ladenses non Ladeiarli, Oc den tid K. Oluff Tryggesson blef Kong i Norrig/ oc Hagen Jarl omkom ved sin Tienere/ da lod hand tage en stor Guldring aff Stufuedørren paa Laden/ huilcken hand siden blant anden skenck sende Dronning Siri den Storraade i Suerig/ om huilcken i hans Chronicke formeldis.

Heden ved 1½ miel Øster fra Byen/ lod Erckebiscop Oluff Engelbretsøn bygge det Slot Stenvigsholm/ paa en liden beslo-

besloden Holm / oc er der giort en lang Bro eller Brygge fra Holmen oc ind paa Landet/ huilcket Slot hafuer altid siden værit ved mact holdet/ indtil den sidste Suenske Feide / at det da efter Kongens befalning blef ødelagt.

Icke langt Vesten fra Stenvigsholm/ ligger den Øe Tutterøe/ (insula tuta) paa huilcken Øe et skønt Closter hafuer udi fordum tid staaet/ saa som den forfalden muer nock som gifuer tilkiende/ oc staar der endnu en skiøn Abelhafue/ som Munckene der hafue ladet plante: Der ere ofuer maade mange Harer paa den Øe.

Udi dette Closter hafuer heden ved 70 Aar forleden/ værit en Munck/ som bleff kaldet hellig Broder Staffen/ hand spaade megit i sin tid/ bode om Religionens forandring/ oc om Domkirckens brand oc forfaldelse/ oc om Closters oc Munckenes ødeleggelse/ Capitels oc Canickers forstørelse/ oc om deris communs oc Sacristies berøfuelse/ om Stenvigholms Slots opbyggelse/ oc andet saadant/ som siden er gangen for sig/ Huor om en Bonde udi Jæmteland/ ved nafn Halvard Viise/ oc saa hafuer megit spaadt oc omtalet ved den samme tid; Samme broder Staffen kunde icke lide at nogen doblede/ men huor hand kom/ oc saa nogen spille met Kort eller Terning/ da græd hand/ oc der som hand kunde komme der til pas met/ tog hand Terninger oc Kortspil fra dem oc kaste dem paa Ilden.

Heden ved 2 miel Østen fra Byen/ ligger den Gaard Sticklastad/ hos huilcken S. Oluff bleff slagen/ oc den Lade som hans Lijg bleff først i baaret/ siges at staa der endnu uforfalden.

Inderst i Fiorden udi Skoufuens gield/ 6 mile Øster fra Byen/ holdis huert Aar i Faste et stort Marcket/ kaldis Leffangers marcket/ til huilcket de Suenske oc Jæmter komme met atskillige Vare.

En Fierding nord fra Byen/ paa en liden besloden Holm/ hafuer staaet det skiøne Closter Holmskloster / fra huilcken Holm

Holm der er ved 1½ ugsiøes ofuer Fiorden til det Norder Land/ heden ved 3 ugesiøes nordvest til vesten ud fra Trondheim paa den Norder side ved Fiorden/ ligger Stadsbygden/ der hafuer staaet den skiønne Gaard oc Herresæd Stadsrein/ som Baard Guttorms søn/ K. Ingis oc Hertog Skules Fader oc hans Forfædre for hannem bode paa/ oc Hertog Skule stifftede der aff det skiønne Kloster Reinskloster/ oc lagde der megit Gods til/ huilcket nu tilsammen er en Forlæning.

Fra Trondheims By 3 mile mod Sudost/ ligger den store Siøe Salesiøe eller Saleboesiøe/ aff huilcken den store Elff Nid udflyder/ oc er samme Siøe 2 mile langt mod Sudost: ved den øfuerste ende ligger Quernobierg/ oc blifue der huggen de beste Querner som her findis nogensteds i Riget/ oc føris de vijde her oppe i Landet.

Sex mile Ostnordost ind fra Trondheim/ paa en Øe/ ligger den Gaard Egge/ som Kalff Arnessøn boede paa/ som var Høfuitzmand for at sla S. Oluff ihiel.

Der som her udi noget feiler paa Kaassen eller milenis tall/ er det Sagen der til/ at jeg sielff icke hafuer værit der/ men jeg hafuer skrefuit efter andre deris undervijsning oc beretning.

Det XXI. Capittel.

Guledals læn/ Dofrefield/ Rudfield/ Stiordals læn/ Spareboe læn/ Jemteland rc.

Guledalen ligger Sønden oc Sudost fra Trondheims By/ oc strecker op under Dofrefieldet/ oc løber en stor Aae der igiennem/ kaldis Gulæae/ huilcken kommer i Saltfiord/ 1 miel Vesten for Trondheim.

Udi denne Daler det skeet Anno Christi 1344. at den Aae Gaul bleff borte nogne dage/ oc løb i Jorden/ oc strax der efter bleff det saa stort Skridaløb/ (det er/ Jord oc Bierg skred ud) saa megit/ at det opfylde den gantske Dal/ oc tilstoppede den Aae

Gaul/ som Dalen hafuer sit nafn aff/ saa at Vandet voxte op oc gick ofuer mange Gaarde/ oc druckneđe megit Folck oc Queg. Siden brød vandet ud met saa stor kraft/ at det dreff for sig/ baade Jord/ oc Steen oc Grud/ oc giorde en stor skade paa Gaarde/ som blefue ofuerløbne oc udtagne/ oc lige saa paa Folck oc Queg som druckneđe. Der undergick aff denne Vandløb 48 Gaarde/ baade Bøndergaarde oc Herregaarde/ oc nogne Kircker: Der druckneđe i denne vandløb heden ved 250 Menniske/ bode Bønder oc deris Hustruer/ oc Børn oc Tienistefolck/ oc Giestebuds Folck som vare komne til dennem. Thi dette skede paa Korsmes aften om Høsten/ oc meente mand/ at de fremmede oc veyfarendis/ oc Fattige/ som der omkomme/ vare vel saa mange: der fantis icke mange igien aff de døde/ oc gantske faa vare de som blefue reddede oc komme der fra met lifuit/ thi vandet oc jorden sluget e altingest i sig/ baade huuse oc Folcket: oc var der lenge saadan en bløde oc Moratz i steden igien/ saa at ingen kunde fremkomme/ Men nu er der Sander oc Grunder/ oc Aur/ det er/ Grud.

Om Doffrefield.

Ofuen eller Sønden for disse Læn/ Orkedal oc Guledal/ ligger det Midlændiske Field Doffrefield/ som er det høyeste oc største Field her i Landet/ oc strecker sig med sine grene det gantske Land igiennem/ oc kaldis saa aff den Bondegaard Dofra/ som ligger ved den søndre side paa Fieldet/ ofuen for Guldbrandsdalen/ som tilforn antegnet er/ oc drager mand fra Trondheim til Oslo ofuer dette Field/ baade Vinter oc Sommer/ oc ere icke ofuer 80 Norske mile imellem/ som er:

Fra Trondheim til Meelhuus i Guledal 2 mile.
Der fra til Grinnesogn 2 mile.
Der fra til Støuresogn 1 miel/ alt mod Ostsudost.
Fra Støure til Sogndal 2 mile.
Der fra til Rennebo 3 mile.
Siden ofuer Opdalsskouff 5 mile.

Saa igiennem Opdal 1 miel.
Der fra oc til Dofrefield 2 mile.

Der kommer mand til den store Aae Drifuen eller Drifaaen/som kommer ned aff Fieldet/ oc løber igiennem Opdal/ oc siden ned i Trondheimsfiorden/huilcken Elf eller Aae mand kommer 9 gange ofuer / før mand kommer øfuerst paa Fieldet/ huilcket er 12 mile ofuer paa dette sted/ som er:

Først til Drifuestouen 3 mile.
Siden til Diardkiend 3 mile.
Der fra til Fogstouen 3 mile.
Der fra til Doure 3 mile.
Oc siden en halff miel ned i Guldbrandsdalen.

Oc er alt denne Kaas/som jeg mener/ret Sudsudost paa; stundum er det icke trygt at drage her ofuer om Vaaren eller Høsten/ fordi/den Aae Drifuen/huilcken mand maa 9 gange ofuer/voxer op aff Sneevand/oc de Broer der ofuer/ere imellem hine høje Klipper/kunde icke vel festis imellem hine skaare Klipper/men henge en part bunden op/oc forfærlige Fosse oc vandfald udfalde dybt der under/ saa at det er farligt/da at komme der ofuer/ men om Vinteren drage Herrefolck oc Hoffolck mest den vey / fordi at huor megit snee der indfalder paa de høje Field/ saa blæser den dog strax sammen/ oc blifuer saa hord/at Heste oc Folck kunde gaa der paa/oc Bønderfolck løbe der ofuer paa Skiær eller Tryer/oc ere disse 3 Stouer/1 Drifuestouen/2. Diartkind/oc 3. Fogstouen/ opbygde paa samme Field/der til/at veyfarendis Folck skulle hafue der Natteherberg oc Husleje/oc Konger oc Erckebiscoper her i Riget hafue i gammel tid lagt Kiøer oc Landskyld til dem/ som nest boe under Fieldet / fordi at de skulle holde samme Stouer ved mact/ oc hos Diardkind / som staar midt paa Fieldet/ boer nu en Mand/ som hafuer nogen Kiøer / der er lagt til samme Stoue/ hannem til ophold/ for hand skal holde Stouen ved mact/oc vise Folck ofuer Fieldet om Vinteren/oc holde altid

Hestefoder oc tør Ved til rede: thi der er Kiedle oc Gryder i Stofuen/ met andet saadant: Oc i de andre Stofuer er Fyrtøg oc brende Ved/ saa at mand kand faa Ild for sig/ oc icke aff Frost forderfuis/ naar de maa blifue der om Natten/ oc kunde icke vinde ofuer Fieldet. Huor langt der er fra Dofra igiennem Guldbrandsdalen oc Hedmarcken ud til Oslo/ findis udi den Østre parts beskrifuelse tilforn.

Om Rudfield/ Skaris oc Sulefield.

Østen for Guledal er det store Field Rudfield/ som skierer nord aff Doffrefieldet/ oc strecker hen til Suerrig/ oc saa nord omkring Jæmteland/ oc siden imellem Findmarcken oc Suerrig/ alt nord til Hafuit/ oc hafuer paa atskillige steder atskillige naffn/ thi imellem Trondelaufuen oc Herdal kaldis det Rudfield/ oc imellem Norrig oc Suerrig Skaarsfield/ oc imellem Trondelaufuen oc Jæmteland heder det Sulefield/ oc dog met et naffn Kiøln mellem Norrig oc Suerrig/ indtil Lands enden.

Det XXII. Capitel.

Herdal/ Stiordal/ Verdal/ etc.

Ofuer dette Rudfield drager mand Øster i Herdal/ huilcket er to Kirckesogner/ Sueg oc Hede/ oc 14 mile imellem huer Kircke/ oc ligger nu under Guledals læn.

Denne Dal eller Bygdelaug er først blefuen bygt aff denne aarsag/ at Heriulfuer Hornbrioter var Kong Halfdan Suartis/ Kong Harald Haardfagers Faders Merckismand/ det er Bannermester eller Fennickedrager/ hand kom i Kongens ugunst oc rømde Landet/ oc flyde til Kongen i Suerig/ oc tiende hannem lenge/ oc var hannem megit kierkommen. Paa det sidste lockede hand en ypperlig Mands Daatter i Suerrig/ oc rømde saa met hende udi den store udørcken imellem Suerrig oc Norrig/ oc bygde der/ oc sende sine Tienere stundum til Suerrig/

rig/ oc ſtundum til Trondelaufuen / at kiøbe huis de behøfuede/ oc bleff dette Bygdelaug aff hannem kaldet Heriulffdal/ ſom nu ved en forkortelſe kaldis Herdal: Sønden for Herdal ligger Øſterdal/ dog ſtore Field oc lange Skoufue imellem.

Oc drager mand fra Trondheim oc førſt til Støureſogn 5 mile / oc ſaa igiennem de Sogner / Aalen oc Holtaalen 3 mile/ oc ſiden ofuer Rudfield 24 mile til Herdal.

Stiordals Læn.

Øſten ved Trondheim ved Fiorden ligger Stiordals-læn / udi huilcken ere de Preſtegield / Stiordal/ Froſten oc Salebo/ der ligger det ſtore ferſke Vand/ſom kaldis Salebo-ſiøe/ ſom Trondheims Aae Nid flyder udaff.

Værdals Læn oc Skoufuen.

Øſten for Stiordal inderſt ved Botnen paa Trond-heims Fiorden/ ligger Værdals læn oc Skouns fylcke/ eller Skoufuens Læn.

Inderøe Læn.

Paa en halff miel nær inderſt i Trondheims Fiorden/paa den Nordre ſide/ løber en Fiord der aff i Nordoſt/ oc ſiden i Øſter heden ved 3½ mile/ der hos ligger Inderøe Læn / norden for Værdal.

Inderſt i ſamme Fiord ligger det ſted/ ſom kaldis Stein-kiær (Steenkar) der hafde Haagen Jarl den Rige (det er den Mæctige) begynt at lade bygge en Kiøbſtad/ oc kallede den Steinkier/ oc holt ſig der for K. Harald Graafelt oc hans Brødre. Men K. Oluff Tryggeſſøn lod ſiden fundere oc bygge Nidaros/ ſom før er ſagt: Oc den tid K. Oluff Tryg-geſſøn bleff ſlagen under Venden/ da lode Hagen Jarls ſønner / Erick oc Suend/ atter opbygge Kiøbſtaden Stein-kier igien / oc ødelagde Nidaros / baade for den villie de hafde til deris Fader/ oc den had oc uvillie de hafde til K. Oluff Tryg-

 geſſøn.

gessøn. Men effter deris tid / lod K. Oluff Haraldsøn den Hellige / atter flytte Kiøbstaden til Nidaros / oc der hafuer den siden værit / oc er kaldit ved en forkortelse Nidros / men kaldis nu Trondheim / lige som den ganiske Egn bleff i gammel tid kaldet.

Sparrebo Læn.

Ligger Norden for Fiorden / oc strecker sig nord mod Nummedals læn.

Oc nu ere disse 8 Læn taalde / som i Trondelaufuen ligge rund omkring Fiorden / huilcken Fiord begynder inderst ved Hafuit / mellem den Hafn Kragevaag / ved den Søndre side / oc Valdersund paa den norder side / heden ved 1 ugesiøes imellem / oc der inden fore / hen ved 2 ugesiøes / blifuer samme Fiord smal imellem Agdenes indtil Trondheim oc det Norderland / saa at der er icke uden en liden halff ugesiøes ofuer.

Fra Agdenæs oc indtil Trondheim 4 mile / oc der fra indtil Værdal 6 mile / men fra Trondheim oc inderst i Bedstad fiorden / ere 9 mile mod Nordost.

Oc hafuer Trondheim (eller Trandheim) sit nafn aff den Mand / som der først hafuer bygt oc boet / eller værit Høfuitzmand ofuer dennem / som der først hafue taget sig Boestad / huilcken hafuer værit kaldet Trond (eller Trand paa gammel Norsk maal) paa Danske Troen eller Truet / Tronderus.

Fra Trondheim inderst i Fiorden mod Ostnordost til Værdal ere 6 mile / siden ere 2 mile fra Fiorden oc Øster til den Gaard Strin / som ligger under Fieldet / oc der begynder Sulefield / som er 12 mile ofuer / Øster til den Gaard Duen / som ligger først i Jemteland / huilcket Field saa kaldis aff den Gaard Sull / som ligger 2 mile paa Fieldet / oc der løber den store Elff SulAae ned / oc kommer siden i Fiorden.

Jemteland.

Dette Læn Jemteland/ som ligger noget nær midt imellem Norrig oc Helsingeland i Suerrig/ hafuer sit naffn aff den som det først begynte at opbygge/ som hed Rietæl Jamte / oc var Grefue Anundsøn af Sparebo i Trondheim/ hand flyde aff Landet for Kong Oisten den Ildraade / oc drog Øster ofuer det store Field Kiøl/ oc afhug Skoufue oc opryddede Ødemarcker/ oc bygde der som nu kaldis Jemteland/ der flyde oc samme tid mange andre duelige Mænd aff Trondelaufuen did/ Øster til forne. Rietel/ for Kong Oistiens Tyranni oc strenghed/ oc bygde oc bode der: thi samme Konge lagde en stor Skat paa Tronderne/ oc satte sin Søn Sorkuer til Konge ofuer dennem. Oc en part Chronicker formelde/ at hand som en foracctelig Tyran/ sætte dennem sin Hund til Konge/ som kaldis Sor: huilken sigis hafue boet paa Sorsøe/ som ligger i Trondheims fiorden / oc være udi Sørshøy der paa Øen begrafuen/ thi der kom Vlfue blant hans queg paa Øen der som hand holt huus/ oc hans Tienere hetzede hannem iblant Vlfuene/ at forsuare hans Queg/ huilcke refue hannem i ghiel/ oc de begrafuede hannem/ oc giorde en stor Høy ofuer hannem.

Vden tuil hafuer den Oistein Ildraade værit en Kong aff Suerrig/ som hafuer undertuinget de Tronder/ oc saaledis tyrannisert met dennem: oc er Jæmteland nu 14 Kirckesogner/ oc fraskild fra Suerrige ved store øde Skoufue: Det er et got Kornland/ oc holde de megit Queg: oc hafue ocsaa stor hielp aff Vildt/ synderlig Elgsdiur oc Rinsdiur.

Lengden eller Landleden ved Siøkanten.

Tilforn er skrefuen om Fochsenlæn/ fra Nordmør oc til Kragevaag 5 mile.

Derfra strecker samme Læn sig nord til Bucklesund 6 mile.

Oc mellem den Hafn Kragevaag/ oc de Hafner der Norden fore/ huilcket er heden ved 2 ugesiøes Vester fra Agdenæs/

ud

ud imod Hafuit/ (der er Fiorden mere end 3 mile ofuer/ oc kaldis der Giandvig) Men den store Vig eller Fiord mellem Norrig oc Rydsland/ kaldis Gandvig/ aff Gandfinnerne (som der boe hos) oc en halff miel nord fra Kragevaag/ ligger den Oe Foxen (kaldet i fordom tid Folsken) som dette Læn næfnis aff/ er 2 mile omkring/ oc ligger alleeniste Fougdegaarden der paa.

Fra Foxen til Valdersund 1 ugesiøes: Der fra til Stoksund 2 ugesiøes: Siden til Bucklesund 2 ugesiøes.

Det XXIII. Capitel.

Om NordLand.

VEd den Part aff dette Land/ som er Norden for Foxen Læn/ kaldis besynderlige Nordland/ oc begriber disse efterskrefne Læn:

1. Nummedalen.
2. Delieland.
3. Saltøen.
4. Senien.
5. Trumsen.
6. Lofoden oc Væsteraalen med Røst oc Værøe.
7. Langenæs.
8. Andenæs.
9. Findmarcken.

Oc er alt brødet Land der som vore Folck boe/ det er/ store Øer oc smaa/ met utallige Holmer/ Næs oc Odder/ Viige oc Fiorde/ Men inderst ved Fiordene oc oppe i Landet boe Finderne/ alt Norden for Nummedals Læn oc til Landis enden.

De Øer oc Holmer/ Næs oc Odder/ Viiger oc Fiorde/ oc Hafner oc Skibelejer/ som ere i dette Rige/ Sønden oc Østen for Stavanger/ indtil Wastrand/ oc siden Øster til Lands enden i de Suenske Skier/ kunde nogenlunde tellis oc beskrifuis/ dog neppelig oc met utrolig umag/ oc en lang tid: Men norden for Stavanger/ synderlig i Nordland/ indtil Landsenden/ er det gantske umueligt at giøre/ om en vilde end være alt sin Alder der om.

1. Nummedals Læn.

Ved den Haffn Bucklesund / tager Nummedals Læn ved/ oc strecker sig langt op i Landet oc ved Siøkanten alt nord til Helgelands Flæs/ heden ved 12 ugesiøes.

Fordi strax Norden for Bucklesund er det Haff eller store fiord Folden eller Foldefiorden/ som er 6 mile ofuer til den Øe Alegaard / som ligger norden udi samme Fiord.

Oc er siden 3 ugesiøes til Stromshofuit.

Inden for dette Haff Folden ligger Nummedals fiord/ i huilcken udfalder den Aa Nums eller Naums/ som løber ned igiennem Nummedalen.

Fra Stromshofuit oc til Lockenæs/ nordost paa den store Øe Locken/ 2 ugesiøes: Oc saa ½ ugesiøes til lille skier Helgelands Flæs: som Helgeland begynder: inden for disse øer oc oppe i Landet oc Dalerne/ strecker dette Læn Nummedalen vijt oc bredt.

Vesten for Stromshofuit ligger den store øe Vicht/ oc er icke uden et liden Sund imellem/ huilcken Øe strecker sig Vester udi Hafuit heden ved 3 mile langt / oc boer der megit Folck paa/ oc hafuer paa den Øe værit utallige Raadiur/ oc Hiorte oc Hinde/ huilcke ere nu megit forødde/ lige som anden steds.

2. Helieland eller Helgeland.

Dette Læn var i gammel tid kaldet Haalegaland eller Haaløjaland/ oc Indbyggerne Haaløjar / oc begyntis ved Siøkanten hos Helgelands Flæs / oc strecker sig vijt ind i Fiordene oc ved Siøkanten/ alt nord til Fugløen/ heden ved 20 uge siøes/ som er

Fra Helgelands Flæs oc til Sandvær 1 miel.

Siden til Torfue 1 miel/ huilcket er Fougdegaarden/ derhos ligger den høje Klippe Torffhatten/ giennem huilcken er et stor hul/ som mand kand see igiennem/ naar mand er paa Siøen/

en/

en/ oc en heel høy Klippe ofuen fore/ oc et andet steds er et andet huel neden i Klippen/ som mand kand gaa igiennem.

Der fra til Skielfuen 4 ugesiøes.

Siden til Alstehoufvig 1½ ugesiøes.

Der hos ligger den Prestegaard Alstehouff.

Siden til Kaarholm ½ ugesiøes: Der fra til den Klippe oc Haffn Hangebiorn 2 ugesiøes.

Siden til Hangvorholm 2 ugesiøes.

Saa til Rangasund 2 ugesiøes.

Til Rodøen 1 ugesiøes.

Saa til Meløen 2 ugesiøes.

Siden til Stytten 1 ugesiøes.

Der fra til Fugløen 2 ugesiøes.

Der endis Helgeland/ oc strecker dette Læn sig vijt ind i Landet/ udi store Fiorder/ oc Finnene boo inde ved Fiordene/ oc en part paa Øer oc Næs hos Nordmændene.

Oc ere disse 3 Prestegield udi dette Læn.

Brynøe hafuer 5 annexer, oc ud fra Begeøe 2½ ugesiøes/ ligger den Øe Vægøe/ er en Kirckesogn paa.

Alstehouf hafuer 7 annexer, oc heden ved 9 hundret (ja nu vel flere) Sognebønder/ bofaste Mænd/ foruden Strandbyggere oc Husmand/ oc foruden de Finner der boe i Sognerne. Det ligger paa den Øe Alsteen/ som er 5 mile omkring.

Rodøen/ hafuer 5 annexer, oc ligger en aff dem 4 mile ud i obenbare Haff/ fra den Øe Dunnen eller Duagen/ paa den Øe Træn/ kaldis Sandekircke.

Mod Sudost fra Rodøen ½ ugesiøes/ ligger den Gaard Tiøten met sine Øer (kalledis i gammel tid Tiotten) der boede Haareck aff Tiotta/ udi Kong Oluff Haraldsøns tid den Hellige/ som var aff Harald Haarfagers Slect/ (oc nu boe der 12 Bønder) oc var Haareg aff Tiotte eller Tiotten/

ten / en Høfuitzmand for Bondeherren / met Kalff Arnessøn paa Egge / oc Tore Hund i Birckøe / den tid S. Oluff bleff slagen.

Dunøe eller Donøe.

Den Haffn oc Field Hangebiørnen / ligger inden paa Dunøen / oc der Sønden fore paa samme Øe ½ miel er den Klippe Dunnebiørn / oc Haffn der hos paa den Nordvest ende / paa denne Øe 1½ miel fra Dunnebiørnen staar Dunnenæs Kircke / Donø næs Kircke.

Paa denne Øe er det først som mand kand om Sommeren udi Solhuerffs tid see den klare Soel baade nat oc dag ofuer jorden / huor aff er at mercke / at denne Øe hafuer Ledingens høyhed / heden ved 69 grader / oc den part som der norden fore er / ligger under den kaalde part aff himmelens Circkel / som kaldis paa Latine Zona frigida, Oc jo lenger mand siden kommer Nord / jo høyre kand Solen sees ofuen for Jorden (supra Horizontem) om Midnatz tid / dog er den rød oc icke saa klar skinnendis om natten / som om dagen / for den Taage oc fugtighed / som om natten opslaer fra Jorden.

3. Saltøens Læn.

Ved Fugeløen begynder Saltøens læn / som mand alminddeligen kalder Salten / udi huilcket ere disse Prestegield / 1 Gilleskaal / 2. Saltøen / 3. Stegen / Oc 4. Loding / oc ere med deris annexer 18 store ugesiøes langt ved Siøkanten. Som er /

Fra Fugeløen til Løbenbratta 4 ugesiøes. Der fra til Stegen / som er Laugmandens Gaard / 6 ugesiøes.

Siden til Sandtofft 6 ugesiøes.

Dette Læn strecker sig ocsaa langt ind i Landet / met lange Fiorde / som løbe 14 eller 16 mile ind i Landet.

4. Seniens Læn.

Norden for Saltøens Læn ligger Senien / oc strecker sig

nord til Trumsenlæn: udi det Læn Trumsen saaes intet/ fordi der kand icke Kornet blifue moedt for Kuldens skyld.

5. Trumsen Læn.

Vdi Trumsen læn ere 2 Præstegield/ 1. Trondenæs/ som ligger sønderst i dette Læn/ oc 2 Trumsen/ som ligger Nordost: Oc er det nordeste Prestegield her i Riget/ som Gaarder oc Enge ere hos. Thi norden fore udi Findmarcken/ bo vore Folck paa Øer oc Holmer udi Fiskevær/ som ere bare Klipper/ oc ingen Agger eller Eng til/ oc holde en Præst udi huer to eller træ Fiskevær/ oc hafue smaa Trækircker.

Trumsen Læn begynder ved Sandtofft/ oc strecker sig nord til Loppen/ først i Findmarcken/ heden ved 16 eller 18 ugesiøes: Vdi det Læn er Trondenæs Præstegield/ oc Hoffuitkircken staar paa Trondenæs/ lengst nordvest i Trumsen/ oc er holden for den skiøniste Steenkircke som i Norrig er/ paa Landsbygden.

Dette Prestegield hafuer Bispen i Trondheim til sin underholdning/ oc holder 7 eller 8 Capellaner udi det ene Gield/ oc maa efter gammel sedvane Residere oc holde huus paa Trondenæs huert tredie Aar/ paa det hand kand hafue tilsiun met Religionen oc Guds tieniste/ udi den nordre part aff hans Stict.

J det Læn ligger den skiønne Gaard oc Øe Birckøe/ som i fordum tid kalledis Biarkoi/ paa huilcken Tore Hund bode/ som var aff K. Harald Haarfagers Slect oc Stamme: Oc var en Høfuitzmand for Bondehærren/ met Kalff Arnesson oc Haareg i Tiotten/ den tid S. Oluff den Hellige bleff slagen/ som tilforn er rørt.

Dette Læn strecker sig nord til den Øe Loppen/ som er det største Fiskevær udi Findmarcken/ oc skal besynderlig skrifuis om Findmarcken her efter/ naar Øerne under Nordlans side ere beskrefne.

Det XXIV. Capitel.

Nordlands Øer.

6. Røst oc Værøe.

HEden ved 12 ugesiøes/ ret Vester i Hafuit/ fra Styttem Heller Fugeløen/ som er den sønderste ende paa Salten/ ligger den Øe Røst/ som er heden ved 4 mile omkring/ oc er et Kirckesogn met de smaa Øer som der omkring ligge.

Der fra mod Nordnordost 4 ugesiøes/ ligger den Øe Værøe/ som fordum var et Sogn/ oc nu ligger til den Kircke paa Lofoden/ oc er ved samme pas/ saa stor som Røst/ dog er det høyere Land/ oc ligge baade disse Øer til Loffodens Prestegield/ oc er der paa disse 2 Øer ond Lending/ saa at der er ofte Folck drucknet/ baade met Iacter oc Baader/ som hafue fisket der under.

Moskøe oc Moskøes strøm.

En ugesiøes Nordnordost fra Værøe/ ligger den Øe Moskøe/ oc boer ingen Folck der paa/ men ere mange hundrede Faar paa samme Øe/ som de Folck paa Loffoden sætte der ud.

Oc ½ ugesiøes nord fra denne Øe/ ligger det Næs Moskønæs paa Lofoden/ imellem huilcket Næs oc Møskøen er den forfærlige strøm Moskøstrøm/ som lignis ved en Hafffuelig/ Thi naar det er flod/ oc Vandet voxer/ da løber det stride ind imod Landet/ imellem forskrefne Moskøe oc Moskøenæs/ oc naar Vandet falder eller fiærer/ løber det saa stride ud igien imod Hafuit paa samme sted/ som den forfærligste oc mest brusendis Fos eller Vandfald imellem Klipperne kand giøre/ oc det saa vel i stille Vær som i storm/ Saa at mand kand i stille Vær høre den brusen nogen ugesiøes langt der fra/ oc Vortices strømkringleen/ ere saa hule oc store/ at om der kommer nogen Skib udi/ da maa de der udi nedsiuncke oc undergaa/ ihuor store de end ere.

Oc enddog imellem begge Land er et suellendis Dyb/ dog huad der udi kommer/ blifuer ved Strømmen neddraget til bonden / oc der paa de skarpe Klipper som paa grunden ere/ udi stycker slaget/ saa at naar Skib komme der udi oc undergaa/ da komme de op i smaa stycker igien naar Vandet stillis/ oc er denne Strøm aldrig stille/ uden saa ofte som Vandet er i høyste flod/ eller naar det er lafuiste Vand/ oc det er ret stille Vær/ thi da er her ingen strøm/ dog icke længer end ved fierde parten aff en Time/ indtil det vender sig igien.

Huorfor mand udi storm/ eller naar strømmen er strideste/ icke tør komme der til/ paa en ugesiøes nær/ met Skib eller Jacter/ eller Baade/ oc blifue der ofte Folck borte met Baade/ som tage sig icke vare/ før end Strømmen hafuer fattet dem/ oc drager dennem i grunden.

Saa gaar det end ocsaa den store oc stercke Hual/ at naar hand kommer for Strømmen/ oc fornemmer at hand kand icke undvige/ men strømmen blifuer hannem forsterck/ saa at hand maa der ned/ oc at det hielper hannem icke at stride mod Strømmen/ da bølier oc skraaler hand saa høyt/ at mand tyckis Jorden skielfue oc røste der ved/ oc uden tuifl blifuer hand paa grunden stødt oc slagen til døde.

Lige saa drifuer Fyrretræ oc Grannetræ der udi met Løff oc Grene/ oc Barck der aff oc Bullen er lige som den vare suarfuet oc lodenactig/ saa er den stødt imellem stenene.

Huorfore mange hafue atskillige meninger om samme Moskestrøm.

Thi somme mene/ at der skal være en Haffsuelig/ saa at Vandet skal igiennem nogne huler løbe ned igiennem Jorden til visse tider/ oc siden igiennem et andet hul løbe op aff Jorden igien/ oc atter til en vis tid løber der ned igien oc her op.

Eller oc at der under Jorden maa i de store huler være en evig Suofuelild/ som der er i Island oc andensteds/ i Jorden/ oc

stundum udbryder/ huilcken Ild der saaledis met hastighed drager vandet ned til sig/ oc føder oc vederqueger sig der met/ oc siden igien opskiuder samme Vand fra sig/ met lige saadan fart oc hastighed.

Men jeg meener/ at der er uslette oc skarpe Klipper paa grunden/ lige som her oc paa Landet er/ huilcket foraarsager saadan Strømmens bulder oc ustilhed naar Vandet falder ind eller ud/ oc det besynderlig/ efterdi denne Strøm lemper oc schicker sig effter Elb oc Flod/ det er/ Flod oc Fiere/ eller høyt Vand oc laufft udi huer 6 timers tid.

7. Loffoden oc Vestraalen.

Loffoden er met Vestraalen oc met Røst oc Værøe et Læn tilsammen/ oc er Loffoden 9 mile lang/ fra Mostenæs oc til Vaage mod Nordvest/ oc nogne mile bred.

Det er et skiønt Prestegield/ oc det beste Fiskeri under dette Land/ som nogensteds er i Nordland/ der groer oc megit Græs paa Landet/ saa højt/ at det staar under bugen paa Fæet oc Queget/ oc er der til met saa got/ at Bucke oc Vædre oc Faar/ blifue der fædere/ end paa nogen anden sted her i Landet/ at mand kand aff en Væder faa 12 Bismer pund Tællie/ det er heden ved 24 skaalepund. Der er oc megit store oc høje Field paa samme Øer/ oc der til met saa mange Biørne/ at ey ere saa mange i nogit Læn i Norrig/ oc giøre stor skade/ icke alleniste paa Queg/ men ocsaa paa Fisk oc Tran/ thi hand rifuer Fisk ned aff deris Fiskehialde/ naar icke er Folck hos/ oc æder oc slider den.

Oc gaar det hannem stundum seldsom oc underlig med/ for hans røfueri: Thi det er skeet/ at en Biørn vilde suømme ofuer til Moskøe/ til de mange Faar hand der saa gaa/ oc der hand kom paa Fiorden/ hafuer strømmen fattet hannem/ saa at hand maatte der under/ met stor vraal oc skraalen/ huilcket Folcket som stod paa Landet kunde see oc høre: Stundum drifuer hand

oc ud for Strømmen til Hafuit/ oc blifuer slagen aff dem/ som der ligge met deris Baader at fiske.

Det hafuer oc hend paa Loffoden/ at en Mand opskibede en Tønde Miød aff sit Skib/ oc bleff den liggendis om natten ved Stranden/ met andet Gods/ oc der kom en Biørn til oc slog eller gnafuede Spondet op/ thi hand hafuer synderlig lyst til miød/ oc hand drack sig saa drucken aff Miøden/ at hand bleff liggendis hos tønden/ oc bleff der dræbt/ om morgenen der Bonden kom til Stranden.

Hand giør dennem ofte skade paa Tran/ at hand slaaer Tønden i sønder/ oc dricker aff Tranen/ oc huor de hafue Fiskelefuer staaendis i Tønder/ som skal beredis til Tran/ da dricker hand den Tran aff/ som staar ofuen paa/ oc spiller Leffueren met.

Det hende oc en gang/ at en ny Baad stod under en Fiskehialt/ oc en Biørn spranck op paa Baaden/ at tage Fisk ned/ oc Baaden styrte om met hannem/ thi bleff hand saa vred/ at hand slog Baaden i smaa stycker.

En gang hafde en ung Biørn grebet en Hest fat/ oc efter sin vijs sætte sig skrefs ofuer Hesten met sine Bagbeen/ oc de andre to rammer eller Fødder om Hestens hals/ oc begynte at bide oc gnafue hans mancke oc sue blod aff hannem/ men hand var icke sterck nock at felde Hesten saa strax/ men Hesten tog til løbs met hannem igiennem en tyck Skouf/ oc søgte til Gaarden/ oc denne Rytter vilde forhindre hannem det/ oc greb met sin ene fremlab eller ram om en green/ oc vilde holde igien/ oc fattede saa hart/ at Kløfuerne blefue besiddendis om grenen igien/ oc met det samme kom Hesten hiem til Gaarden met hannem/ oc Bonden kom ud/ der hand hørde den donnen/ oc dræbte Biørnen.

Dette vilde jeg her antegne om Biørne/ fordi de ere saa mange paa denne Øe/ at de gaa i store flocke sammen/ oc holde sig i de høye Field/ som ingen kand komme til dennem/ oc er at for-

forundre/ huorledis de ere først komne paa denne Øe/ efterdi den ligger saa langt fra Landet.

Fra Moskøenæs/ sønderst paa Loffoden/ oc til Balle-stad/ ere 3 ugesiøes. Siden til Vennesvær 3 ugesiøes.

Saa til Vaage / norderst paa Loffoden/ 3 ugesiøes alt mod Nordost eller Nordnordost; thi disse Øer strecke sig efter hin anden/ fra Røst oc til Vaage ind imod Landet igien: Saa/ at fra Vaage/ oc tuert Øster ind til Stegen udi Saltøelæn/ er icke ofuer 4 ugesiøes.

Item/ der løbe to smaa Strømme eller Sund igiennem Loffoden/ som er 1. Fangestrøm/ oc 2. Gimsøestrøm/ oc ligger den Øe Gimsøe imellem Loffoden oc Vestraalen.

Norden oc Vesten paa Loffoden/ saa vel som mange an-dre steder/ paa Vdøer oc Holmer/ ligge mange platzer øde oc u-bygde/ som baade kunde være Bøndergaarde oc Fiskeleje eller Fiskevær paa / der som de kunde lænde der met deris Baader/ fordi der er brat oc høyt Land oc skaare Klipper ved Strande-bredden/ som de skulle opdrage deris Baader paa/ oc sommesteds er der smale Sund ind imellem Klipperne/ oc naar Vinden blæ-ser aff Hafuit/ da blifuer Gielfuen/ det er Siøen oc Bølgerne/ saa store/ at mand kand icke komme paa Landet/ oc ey heller ind i de smale Sund/ saa bryder Siøen der udi / saa at de maa stund-um holde lenge met deris Baade der uden fore/ indtil Siøen blif-uer saa stille/ at de kunde komme der ind / oc mange blifue borte der ofuer/ De kunde icke heller gaa til samme platzer/ for de store Field/ som der ligge omkring.

Om det Fiskeri under Lofoden skal her effter skrifuis.

Vesteraalen eller Vestraalen.

Heden ved 3 ugesiøes Nordvest fra Lofoden ligger Ve-straalen/ oc skiuder met den Norder ende allerlengst udi Nord-vest / blant alle disse Øer/ det er et Canickegield/ oc dog et Læn

med Lofoden / oc ligger Fougdegaarden paa denne Øe / paa huilcken de kunde holde 60 Kiøer aarlig/ foruden andet Queg/ thi her groer baade megit oc got Græs/ lige som paa Loffoden/ oc ere skiøne Kornjorde paa disse Øer.

8. Langenæs oc Andenæs.

Norden for Vestraalen/ dog ind imod Landet igien/ ret Nordvest ud fra Trondenæs/ paa Trumsen/ heden ved 3 ugesiøes ud fra Landet/ ligger den Øe Langenæs / oc der nordvest fra den øe Andenæs/ er huer et Fougderi/ met de Øer der under ligge/ oc ere skiøne Øer/ baade met Korn oc Græs/ Queg oc Fiskeri: Oc Norden for denne Øe kand mand icke pløye eller saae/ thi Kornet kand der icke blifue moedt eller faa Kierne/ for kuldens skyld/ som paakommer strax effter S. Hans tid/ om Sommeren.

Vaardøen oc Vaardhus.

Paa denne Øe er det Slot Vaardhuus opbygt/ dog jeg icke hafuer læst/ udi huilcken Kongis tid det først bygt er/ oc ligger samme Øe heden ved 7 ugesiøes nord fra faste Landet: Oc i Sudost fra samme Øe/ ved den Holm Lyngistuven/ endis dette Rige: saa som i Norrigis Landemerckis antegnelse formeldis: Denne Øe ligger langt Nordost oc Vesten fra Andenæs.

Disse ere de største Øer/ men de andre ere utallige/ som ligge langs Lande/ oc i Fiordene/ oc somme ere saa store at der boer Folck paa/ oc somme smaa/ Thi Øer/ Holmer oc Skiæer ere utallige under Norrigis side.

Det XXV. Capittel.

Om Nordlands oc disse beskrefne Læns vilkaar udi almindelighed/ oc Nordlands Fiskeri.

Udi Nummedals / Helielands oc Saltens Læne/ hafue de gode Kornjorder / oc ere store Bøndergaarde/ saa at der kand iblant til en Gaard saaes hen ved 40 Tønder

der Korn/ dog saaes der icke megit Rug/ uden sommesteds paa Velieland: Lige saa ere oc gode Kornjorder paa Loffoden/ Men der norden fore paa de andre Øer oc i Trumsen aldelis intet/ oc ey heller udi Findmarcken/ for den store kuld der er.

Men ved Siøkanten oc Siøsiden er synderlig god Græsbond/ der som Jord er/ saa at Græsset groer ofuerflødeligen/ baade paa Øer/ Holmer oc faste Landet/ saa at det kand naa op til Knæet om Sommeren/ oc paa Loffoden oc Vestraalen er det end høyre/ oc der til got/ at Queg trifuis der synderlig vel/ baade aff Græs oc Hø.

Oc ere sommesteds store Gaarde/ at de kunde meget Fæ oc Queg holde der paa/ oc saae mere end 100 Tønder Korn der til: saa som Tiotten/ der boe 12 Bønder paa/ oc kunde vel 6 eller 8 Bønder boe paa de holmer som der under ligge/ oc gifuis Aarlige 48 Voger Tørfisk eller Bergerfisk i Landskyld/ til Kongen der aff: Lige saa er en Gaard paa Nordmøer Duusestad som 12 Bønder paa boer. Item/ Birkøe (Biarckøe) i Trumsen er oc saadan en Gaard/ dog der saaes intet/ men kand holdis ofuermaade megit Queg: Oc paa huer aff saadanne Gaarde hafuer en Mand boet i fordom tid.

Men de som hafue smaa Gaarde/ eller de som ingen Gaarde hafue/ oc holde dog Kiøer oc andet Queg/ de samle Græs til deris Queg om Sommeren/ paa Holmer oc Øer/ som ingen er til skade/ oc naar dem trenger/ da bancke de Fiskebeen oc Fiskehofueder/ oc tør Fisk/ oc blande det iblant et slags Tang som der groer i Stranden/ oc føde deris Queg der met.

Oc efterdi udi denne Egn er ofuermaade megit Folck/ baade Indfødde oc Fremmede/ saa at de icke alle kunde faa Jorder oc Gaarde/ at boe paa/ men bo udi Fiskevær/ det er paa Holmer oc Klipper/ oc Vdøer/ oc der ere mange smaa Jorder iblant dem som bygde ere/ saa at Kornet icke kand forslaa til alle/ oc de hafue oc megit andet behoff/ da nære de sig met Fiskeri/ saa at de

 som

som boe paa Vaardøen oc udi Fiskevær i Findmarcken oc Nordland / oc lige saa de som boe i Trondelaven oc i alle andre Læn / norden for Bergen / holde selfue Skib oc Jacter / met huilcke de seigle huert Aar til Bergen / met huis Fisk de hafue faaet / oc der hente de Meel oc Malt / Miød oc Øel / synderlig Lybs øel oc Rostocker øel / met Sølff / Penninge oc Kobber / klæder oc Lærit / Humle oc Salt / oc alt andet hues de behøfue / saa at der fortæris megit mere Tydsk meel oc drickes megit mere Miød oc Tydsk øel norden for Bergen her i Riget / huert Aar / oc synderlig i Nordland / end her giøris andensteds ofuer det gantske Rige / oc er dennem den største skade / som oc er en stor aarsag til megen forderfuelse i Verden / at de holde sig icke maadelige oc sparsommelige / Men lefue formeget ofuerflødeligen met Druckenskab / oc i andre maader: Oc mand kand om Vinteren faa Miød oc Tydsktøel til kiøbs i Nordland / oc den tid om Aaret / som mand neppelig kand faa det udi Bergen eller Oslo.

Om Nordlands Fiskerij.

Efterdi at denne Lands ort er icke allesteds saa Kornrijgt / at Indbyggerne der met kunde hielpe sig / oc Gud hafuer dog forseet / at der skulle boo oc bygge Christne Mennisker / da hafuer hand saa ofuerflødeligen / rundelig oc rijgelig forsørget denne platz met sin Velsignelse aff Hafuet / at de der ved kunde nære oc bierge sig / Fordi / at foruden det de kunde alt Aaret igiennem inde iblant skiærene / der hos som de boe / faa Fisk noch daglige dags til deris underholdning / da lader Gud nogne gange om Aaret / atskillige slags Fisk / men besynderlig Torsk oc Lange / oc Hellefisk / gaa saa ofuerflødeligen under de Lande / saa det er at forundre / huilcket oc skeer under Island oc Grønland / oc udi Grentzerne imellem Norrig oc Rydsland.

Oc vil jeg her noget antegne om deris Fiskeri udi Helieland oc Saltens læn; huor aff mand kand nogenlunde tæncke / huorledis det hafuer sig udi de andre Læn met deris fiskend.

Strax effter Juel/ om S. Povels tid/ giøre de sig færdige aff Velieland met deris Jacter oc Fiskebaader/ oc seigle Nord til Loffoden/ 20 eller 30 ugesiøes: thi det beste fiskeri om Vinteren/ er inden for Loffoden/ oc det fiskeri under Røst oc Værøe hafue de nu om Vinteren ofuergifuet/ for den onde Lending der er/ oc de mange Folck der ofte drucknede: Oc naar de der komme/ førendis met sig deris Stenger oc Sparrer til Fiskehialde/ huilcke de der paa Landet reise oc opsætte/ uden Tag/ oc ophenge deris Fisk under oben Himmel: Saa roo de ud/ gemenlige 4 Mænd paa huer Baad/ ved en halff ugesiøes Vester fra Landet/ der kunde de udi got Vær/ naar Fisken er nock til/ drage deris Baade 3 gange fulde en dag/ oc føre huer gang i Land hen ved nogle hundrede store Fiske: Thi Torsk oc Lange/ oc Vellefisk/ staae saa tycke i Vandet/ at de stundum icke kunde faa Krogen lidet ned i Vandet/ før end hand bider der paa/ oc offte kroge de uden i Fisken/ naar de drage hastig til sig paa snoret/ oc drage ham saa ind/ det kalde de Fiskeberg/ huor Fisken er saa tyck forsamlet: Naar hand hafuer draget Fisken i Baaden/ da den stund at snøret løber til bonden igien/ vrier hand hofuedet aff den oc kaster det for i Baaden/ oc stinger et hul igennem Rumpen/ som Fisken skal ophendis ved/ oc skiær den op/ oc udkaster hues der i er/ oc kunde de icke heller da giemme Lefueren for føringens skyld: De maa under høy straff ingen Fiskehofueder udkaste/ paa det at Fisken skal icke forsluge oc forsprenge sig der paa/ oc komme ingen til gafns: Men der som dennem trenger aff nød/ da tilstede de huer andre (dog neppelige) at de drage en stor hob Hofueder paa et sterckt baand/ oc lade dennem nedsiuncke/ sammenbunden/ saa kand Fisken ingen skade hafue der aff: De henge deris Fisk op at tyrcke ofuer lange Træer/ 2 oc 3 sammenbunden udi deris Fiske hialde/ oc huer mercker sin Fisk.

Oc naar Fiskeriet er ofuerstaaet sidst i Martio, seigle de hiem igien/ oc lade nogle blifue igien/ at tage vare paa deris Fisk/ indtil

de ere tørre / saa hente de den / oc er den Fisk best at tørcke som de faae om Vaaren / for den kolde Lufft oc Vær som der blæs: derfor tørcke de Vaarfisken meste parten rund / uden de som ere megit store / dem flecke de / oc lige saa alt Sommerfisken flecke de før de tørcke den.

De Fiskehofueder som de føre hiem met sig / dem tørcke de / oc siden bancke dem / oc gifue deris Queg at æde blant Tang oc Høe / met Fiskebeen oc Finderne aff Fisken.

Den store Vellefisk skiære de i store lange smale regle paa huer side / oc tørcke dennem / oc kalde dennem Rechling / Men benene oc Finderne / met det fedeste som der hos er / lade de blifue sammen / oc kalde det Raff / naar den er tør / oc holdis for den giefuiste Fisk: Oc fordi at Helleflynderen er stor oc feed / oc kand ilde tyrckis om Sommeren / thi under Andenæs dragis de saa store / at en Fisk kand fylde $2\frac{1}{2}$ Tønde om den blifuer sønderhuggen oc saltet / oc de for Salt oc Tønders breck / icke legge sig efter at salte nogen fisk / da slippe de stundum de store Hellefiske aff Krogen / oc lade dem gaa / dog de straffis paa pendinge derfor / om det blifuer obenbaret: Anden Fisk acte de icke saa megit om / uden til deris daglige Føde.

Om Vinteren / for Juel / naar Natten er lengst / da ligge de ude met deris Baader / dog under Landet / eller paa dybe storder / efter Vaaskierding / huilcken Fisk de nu kalde Vaakierling / (dog urettelige) oc ligge stundum to nætter oc dage ude efter en fisk / hand bider helst paa Krogen om natten / thi hand seer da best: oc skal Agnet / det er Maden paa Krogen / være aff en roden Sæl / thi det sigis / at hun kand lucte en roden Sæl mere end 10 ugesiøes langt / oc skulle de hafue en Jærnlencke 2 alne lang paa Krogen / thi hun hafuer skarpe Tænder / oc bider snoret aff / om de hafue icke Lencke der i.

Denne Fisk fange de for den megen Lefuer den hafuer / Thi de kunde udi en Fisk aff de største faa 3 Lester Lefuer / huor aff de kun-

kunde siude 2 Lester Tran. Item/ de drage oc denne Fisk udi dybe Fiorder/ paa Isen om Vinteren/ igiennem store hull/ som de hugge der paa.

Denne Fisk er icke sterck/ oc hafuer bene saa bløde som bruske/ oc lader sig derfor drage met en liden Krog/ indtil de faa Hofuedet ofuen Vandet/ oc hugge det sønder met deris redskab.

Naar den om Sommeren kommer paa deris Fiskekroge/ da tage de Lefueren der aff/ oc siden sye bugen sammen igien/ oc blæse den fuld aff Vær/met en Pibe/ paa det at den skal icke nedsiuncke/ oc rodne/ oc anden fisk skal fly derfor.

De siude oc megen Tran aff Torskelefueren/ oc anden Fiskelefuer/ huilcken de oc der til forvare.

De fange oc en stor Fisk/ kaldis Brugde/ eller Haabrand eller Haamær/ den hafuer oc saa megen Lefuer i sig/ oc er en sterck Fisk/ oc tagis icke gierne paa nogen Krog/ men hand løber ofuen i Vandet/ ret efter Baaden i kiøl Vandet/ saa nær/ at de binde deris Fiskekniff paa deris Roerstage/ oc sticke hannem i Oyet der met/ saa løber hand lige frem/ som hand vender/ lige som hand var bister: oc der som hand vender til Landet eller Holme/ der løber hand paa Landet/ oc blifuer der fangen.

Om Sommeren drage de oc ud at fiske fra Helieland/ oc da fiske de uden for Koffoden paa grundene. Oc lige som nu er sagt om dennem som paa Helieland boo/ saa roe de oc andensteds ud at fiske/ alt Nordland oc Findmarcken igiennem/ baade Vinter oc Sommer.

Somme under disse Oer/ som nu næfnte ere/ oc somme ud til de andre Oer/ som ligge langs Lande/ oc ere hart at uttallige/ huer til det sted som dennem næst beleiligt er/ oc giøre der deris fiskeri.

Inde under Landet blant Skierene/ oc imellem Holmer/ paa Vige oc smaa Fiorde/ hafue de deris daglige fiskeri alt Aaret igiennem/ der kunde deris Børn oc unge Drenge ligge met smaa

Baa-

Baader / oc drage smaa Torsk oc Langer / Brusmer / smaa Vellefiske (kaldis Vueide eller Queide paa vort maal) Kolier oc Huillinger / Graasey (huilcke der ere store som Torske / oc ere der ofuerflødige om Sommeren / men om Vinteren ere de i dybet / fra Lande) Lyr eller Lysse / Siøkock eller Knude / Ouuer (det er en skiøn Fisk) oc anden slags Fiske: huilcke de en part bruge til deris daglige Madfisk oc Kost / oc en part tyrcke de oc sellie.

Der fangis oc under Landet som dybt er / store Torske / som kaldis Lub / huilcke 4 eller 5 kunde giøre 1 Tønde saltet fisk / Rocker fangis der oc / huilcke ere store / dem æde de icke / men tørcke dem / oc sellie Suenske dem / naar de der komme ned ofuer Fieldet.

De kunde oc staa paa Klipperne oc drage Seigumme / eller Blaastack / oc andre smaa Fiske / oc inde ved Landet blant Tangen faa de Tangspreling / (er en fisk som Aal) Østrer / Hummer oc Krabber / til lystemad / oc saa opgrafue deris Suin den Fisk Syll ofuerflødig aff Sanden: thi den Fisk lefuer oc hafuer sin føde aff Sanden / som hand hafuer sit tilhold / hand er blanckere end Sølff / oc staar i Sanden som en liden Sild / oc hafuer en liden huas tacke paa ryggen / oc brugis megit til agn paa Fiskekroge.

Aael er der oc / baade i salt oc ferske Vand / men ingen Norsk vil æde den / men holder den for Ormens broder.

De faa oc Makreel oc Makreelstorier / oc udi Fiorder den skiøne Laxestorie / Øret oc Bleger / oc i ferske Vand oc elfuer Lax / dog den blifuer lidet actet eller efter søgt / Giedder / Røer oc Øreder.

Oc synderlig hafue de stort gafn aff Sæle oc Rosmer / oc mest aff Hualen / naar de den veide / eller hand sielff drifuer død udi Land / for den ofuermaade megen Tran de der aff kunde faa.

Saa hafue de oc en stor fryct oc fare for Troldhuale oc

Siø-

Søorme/ huilcke oc tage mange bort; om huilcket altsammen skal vijdere skrifuis/ i den tractat om Fiske.

Om Fiskegrunde under Nordlands side.

Lige som Landet er uslet met Klipper/ Berg oc Dale i dette Rige/ saa er oc Grunden i Hafuet/ her under Landet/ ujefn oc uslet/ saa at sommesteds er her en suellende oc urandsagelig Dyb/ oc sommesteds er der høye Klipper oc Field under Vandet/ paa huilcke ere 30. 40. eller 60 faffne dybt eller mere: oc saa lenge som fisken/ for kuld eller anden sags skyld/ holder sig uden for Landet i det store dyb/ kand mand icke faa den (uden hues Fisk som holder sig inde i fiordene oc imellem Skiærene ofuer Vinteren) Men naar fisken/ efter Aarsens tid/ aff Guds gode forsiun/ gifuer sig op aff Dybet/ oc op paa samme Grunde/ hafuer hand der icke saa god føde som i det hule dyb/ oc bider derfor paa Agn oc Kraage.

Oc Fisken gaar meste parten ved grunden/ thi kand mand ey fiske den/ der som mand icke kand recke til grunden/ met nogen Snorer/ oc derfor er fornøden/ at hand skal gaa aff dyben oc op paa grundene/ om hand skal dragis/ oc hafue de meed oc mercke paa Landet/ huor samme grunde ere i Hafuet/ huilcke somme ere langt fra Landet: Som i den tractat om Fiske skal vijdere formeldis.

Det XXVI. Capitel.

Huad Diur der ere i Nordland/ Skoufue/ Siugdom/ etc.

DEr ere oc allehonde Diur i Nordland/ lige som her andensteds ere i Landet/ baade tamme Diur eller Queg oc vilde Diur/ skadelige oc uskadelige.

Der falde de beste Heste/ som nogensteds her i Landet/ thi de hafue store oc stercke Heg.

Oxen oc Kiøer holdis der mere/ end vi her kunde tæncke.

Saa er der oc Gieder oc Bucke/ Faar oc Vedre / oc Suin/ Hunde oc Katte/ oc Muus/ Men ingen Røtter ere der/ oc ey kunde de der lefue.

Der ere oc ofuerflødige Sæle/ ved Siøsiden oc til Fields: oc i Skoufuene ere der Elgsdiur/ Hiorte oc Hinde oc Harer/ oc ofuerflødige Rinsdiur.

Lige saa er der oc alleslags sorte Biørne/ oc stundum (dog sielden) ere der kommen huide Biørne til Landet/ drifuendis paa Isen/ fra Grønland/ oc hafue giort stor skade paa Folck før end de kunde dræbe dennem: huilcket ocsaa er offte skeet i Island.

Der ere oc Fælefrotz (kaldis Jerff eller Erff paa Norsk) oc Ulfue mere end nock/ oc alleslags Gouber eller Los/ baade Ulffsgouber/ Refuegouber oc Kattegouber/ som ere de beste: Der til Refue/ baade sorte/ røde oc huide/ oc ere de sorte Refue megit giefue.

Der ere oc Otter oc Bever i Fiorde oc ferske Vand/ oc fangis den beste Maaer der i Skoufuene. Item Egeren oc Hermelin eller Roissekatte eller Urkatte/ saa oc Grefling eller Suinsax/ som her efter skal vijdere skrifuis om: Men ingen forgiftige Diur oc eiderquigend/ saa som Orme/ Tutzer eller Padder/ eller saadanne eiderstenckte Diur/ er der nogensteds norden for Helieland/ om det volder grunden/ Græsset/ eller den kaalde Lufft/ veed jeg icke.

Der er i Nordland oc Findmarcken allevegne et ont slags Myg/ som ere megit større end andre Myg/ oc baade met deris liud oc deris brodde oc sticken/ plage Mennisken suarlige om Sommeren/ synderlig om natten naar de skulle sofue: Men andre slags Fluer ere der dog icke saa mange/ som andensteds her udi Riget.

Oc enddog Røtter ere icke i Nordland/ oc der som de føris did met Skib/ da lefue de icke lenger end en Vinter ofuer/ Thi

ſtrax den ny Grøde kommer/ ſaa døe de: huilcket ſkeer oc mange andre ſteder ved Siøſiden/ her i Landet/ oc beſynderlig paa alle Øer: Saa ere der dog ofuerflødige Vandrøtter/ oc beſynderlige paa de ubygde Øer oc holmer/ ſom ligge ude i hafuet/ paa huilke de opſkiære jorden/ lige ſom den var pløjet/ oc opæde alle græsrøderne/ oc naar de hafue ofuerfaret oc opædt det/ ſom paa en Holme er/ drage de til en anden ofuer Vandet i en ſtor hob/ oc i en Dynge met hin anden/ ſaa at ſomme ere under Vandet/ oc ſomme ofuen paa/ oc fare alle en vey hen/ mand kand icke ſige/ huor mange tuſinde de kunde være/ men maa regne dem paa mange tuſinde maal tuſinde udi en hob/ thi de ere ſom en høy ofuer vandet/ oc ſaa mange i vandet/ at de nederſte ere vel 2 faſne i vandet/ oc maa Fiſkerne ro aff veyen fra dem met deris Baade/ huor de fare frem/ thi ellers ſkulde de løbe i Baadene oc nedſiuncke dennem/ ſom oc er ſtundum ſkeet/ at de ere kommen uforvarendis paa dennem/ ſaa at de neppelige hafue undkommit oc verjet ſig for dennem.

Lige ſaa er der oc mange ſlags Fugle i Nordland/ førſt Høns oc Gies/ lige ſom anden ſteds/ ſaa Skoufugle/ ſom ere tuende ſlags Orne/ oc atſkillige ſlags Falcker/ Huidfalcker/ Giærfalcker/ Gaasfalcker oc Fiſkefalcker eller Giuren: ſaa Graahøge oc Spurhøge; Giøger ere der oc/ dog icke lenger nord/ end i Lodingeſogn/ Nordveſt i Salten; der ere oc Bergugler eller Steenugler/ Hornugler oc Katugler/ Rafne oc Krager/ Natrafne oc Horſegiøge. Item/ Skader/ Raager oc Alker/ Aarhaner oc Ryber/ Staer oc Skouſkader: Nødepacker oc Spetter/ baade Grønſpetter/ Flagſpetter/ Gulſpetter oc Sortſpetter/ Regnſpoer oc Heilo/ Myreſniber/ Droſel/ Troſt/ Ringetroſt/ Soelſoet/ Lercker oc Erler/ oc Sualer/ oc den Fugl Egde/ ſaa ſtor ſom en Lercke/ den ſiunger ald natten igien-

nem om Sommeren. Item/ Troldrucker/ støre end Skader/ flyfue om Natten silde/ oc søge til det som huit er. Item/ Stenskuetter/ Gulspurre oc Grønspurre/ Grøntitinger oc Kiødmeiser/ Fuglekonger oc Aftenbacker/ Stendulper/ etc.

Disligeste mangeslags Siøfugle/ Suaner oc Graagies/ ofuerflødige/ saa Trappegies oc Radgies/ Ringgies oc Grafgies/ Heigrer oc atskillige slags Ender/ Lomer oc Lunder/ Hafheste oc Hafskuer/ oc Hafeller/ Teister oc Strandskader/ huilcken de kalde Glib eller Tield/ oc er den første Sommerfugel/ som kommer om Vaaren: Hafmaager/ Strandmaager/ Sortemaager/ oc andre saadanne slags Maager; Tærner oc Hattetærner oc Sandtærner: Sandtollen eller Tendelobben/ Aleker oc Aalekrager: Item Langviier/ der undergrafuer Jorden/ oc giør hendis rede der udi/ oc er farligt at gaa i Klipperne efter Æg/ der som de Fugle ere/ thi det skeer ofte at mand falder aff Klipperne oc omkommer; oc ere de Fugle utallige paa Røst/ Værøe oc Moskøe.

Disse forskrefne Fugle/ giøre Æg paa alle Øer oc Holmer/ huilcke somme ere lafue/ oc ingen høye Klipper paa/ der kand mand samle Æg uden ald Fare: Men somme ere Klipper oc høit Land/ thi forstige sig mange i Klipperne/ som gaa efter Æg/ oc falde aff/ oc slae sig i stycker: De hafue en liden Kiep udi haanden (naar de opgaa) met en Fiskekraag paa enden/ der med drage de Fuglene ud aff hulerne oc Steenrefuer/ oc vrie halsen sønder paa dem/ oc kaste dennem saa ud for Fieldet/ eller stoppe hofuedet under deris Belte/ oc henge sig om met Fugle/ oc samcke deris Barm oc Kilting fuld aff Æg/ oc stige saa neder til deris Baad/ oc aflesse sig: Somme forvaafue sig/ oc stige for høyt i Klipperne/ saa at den lille Jord de stige paa/ gaar løs met dennem/ synderlig/ om den er undergrafuen aff de Fugle/ som før er omtalt; eller oc de see ud for Fieldet/ oc der ofuer besuime/ for den

høy-

høyhed skyld: eller oc de komme paa saa snefuer oc eng gang/ ud ved Klippen/ at de icke kunde komme frem/ oc icke heller vende sig igien/ synderlige naar de hafue forlæsset dennem met Æg oc Fugle/ at de affalde oc slaae sig ihiel.

Oc naar nogen saa affalder/ da kunde de som ligge ude paa Hafuet at fiske/ det strax see oc fornemme der paa/ at alle de Fugle som ere paa den gantske Øe oc Holme/ forsamle sig i en flock/ ofuen ofuer den som er affalden/ oc skrige ofuer hannem/ lige som de vilde beklage sig for Menniskens ynckelige fald oc affgang.

Det sigis at hafue værit en Low her i Landet i former tid/ lige som det endnu er paa Fermøe/ at naar nogen forgick sig i Klippen efter Æg/ oc fald aff/ da skulde nogen aff hans Frender eller beste Venner/ gaa den samme vey effter hannem i Fieldet/ oc der som hand kom skadeløs der fra/ da maatte mand begrafue den affaldne i Kirckegaarden: Men der som ingen vilde gaa den vey effter hannem/ eller den som gick/ ocsaa falt aff/ da maatte mand icke begrafue nogen aff dem i Kirckegaarden/ fordi at de hafde forvaaget sig/ oc deris Gods faldt under Kongen.

Saadanne Øer oc Holmer kalder mand Egvær/ oc ere de beste Egvær under Helielands side/ paa de Øer Træen oc Værøe/ Men der er farlig gang/ saa at mand der maa gaa met et Toug omkring sig/ at en eller to ere ofuen paa Klipperne/ oc lade en anden løbe ned met Touget om Lifuit/ i det ene skaer effter det andet/ oc hale hannem saa op til sig igien.

Item Helgevær uden for Salten fiorden/ ere slette Øer/ oc ingen Field eller fare/ oc ere de beste Egvær/ udi huilcke to Menniske kunde paa en times tid eller to samle en tønde Æg eller mere/ paa en liden Holme.

Om Skoufue i Nordland.

Der ere oc skiøne Skoufue/ baade paa de store Øer oc ind ved alle Fiorde/ oc lige saa paa det store Field Kiølen/ dog icke

anden steds end i store Daler / eller hos ferske Siøer oc Elfuer/ thi ofuen paa de høyeste Field ligger evig Snee/ oc Vinden falder der saa hart paa/ at der kand ingen Træ voxe: Men der som Skoufue er/ voxe ofuerflødige Fyrre oc Gran / oc sommesteds Alm/ Asp/ Birck/ Elle/ Rønne/ Assel/ Rønnasel/ Dulfuer eller Dylstorn/ Juenholt/ Enebærtræ/ Hassel (dog icke norden for Alsten/ oc der som icke er Hasseltræ / der ere icke heller Orme) Deeg/ Sælie/ Vietra/ Viubetorn/ Pors/ Lyng.

Men disse efterskrefne Træ findis der icke mangesteds / Eeg / Ask / Løn / Lind / Bragved / Krosved / Piel/ Hagtorn/ Slaaentorn/ Bøg/ Vredvendel / Hyld/ Orbertræ/ Kielderhalstræ/ oc ey heller nogen Træer i Hawer/ som ere Abeltræ/ Pæretræ / Plommetræ oc Kirsebærtræ/ huilcke Træer dog allesammen findis andensteds her i Landet.

Om Siugdom udi Nordland.

Vdi Nordland vancke icke mange Siugdomme/ for den kuld oc klare Lufft der er/ oc Pestilentze kommer der sielden; Men en Siugdom er der megit gengse/ huilcken de kalde Skiørbock/ oc døe mange der aff / besynderlig de Fremmede/ som did komme/ fordi de kunde icke fordrage oc fordøfue den Kost oc Spise der vancker: synderlig den fede ferske Hellefisk/ oc anden fed Fisk/ som fortæris der meste parten uden Salt/ oc denne kranckhed kommer aff Mafuens onde fordøfuelse/ huor imod de bruge den Vrt Angelica/ som der ofuerflødeligen voxer/ huilcken de æde saa grøn/ baade stycker oc rod: Item/ de æde oc Moltebær/ oc giøre Grød der aff mod samme siugdom; der groer oc en vrt met tycke Blade/ kaldis Erichsgræs / jeg meener/ det er et slaugs Vildkarse (eller Cochlearia) huilcken de oc bruge mod samme siugdom/ oc groer den sommesteds saa ofuerflødeligen/ paa holmer/ at de om Sommeren hente hele Baade fulde deraff/ oc saa sylte hele Tønder fulde aff de blade/ oc bruge til Kaal om vinteren.

Der

Der blifuer altid megit Folck borte i Nordland/ baade naar de roe langt ud i Hafuit at fiſke/ oc naar de ſeigle til Bergen/ oc ſynderlig for Stad eller Stadshaff/ at der da paakommer en haſtig ſtorm/ oc forfylder dennem/ ſaa at de blifue borte met Skib oc Gods/ Huſtru oc Børn/ oc alt deris Folck/ (fordi de ſom boe langt nord i Landet/ hafue deris Quinder oc Børn met ſig/ naar ſom de ſeigle til Bergen) ſaa ſom ſkeet er Anno 1594/ at der blefue paa en tid for Stad 15 Nordfar Skib oc Jacter/ oc 20 eller 30 eller 40 Menniſker paa huert Skib.

Der falder oc en ſuar Vind under Nordlands ſide/ oc begynder ſtrax norden for Bergen/ huilcken Vind de kalde Fieldkaſt/ ſaa at naar Vinden blæſer aff Landet/ eller hafuer nogen høye Klipper at falde ofuer/ da kommer den met ſaadan mact oc haſtighed/ ſom en Huirilvind/ at Kiøbfard Skib ofte blæſe omkring/ ſom de ligge for Ancker udi Hafuet/ oc ſtundum gaar deris Ancker eller Landtoug løs eller i ſtycker/ oc de drifue i Land oc faa ſkade; huilcken Vind de høye Klipper foraarſage/ derfor maa de Nordfare Skibe være brede oc lauge/ at de kunde være ſtifue for Vinden.

Men fordi de ſtuve dem fulde aff den tørre Nordfaer Fiſk/ langt op paa Maſten/ oc hafue icke nogen Ofuerlob eller Kopbrygge/ uden nogen Luger/ ſom de reiſe der ofuer/ der til met føre de ofuermaade høye Maſter oc Tackel/ oc tycke oc tunge oc ſtore Seigel aff Valmel oc Klæde/ oc kunde derfor lættelig forfylde eller ſprenge Skibet/ naar de i en ſtorm oc nøve Vind maa rømme et Forland.

Mange forkaſte ſig oc ſielff aff deris ofuerdaadige driſtighed/ ſaa vel met Baader/ ſom met Skib/ at de ere ſaa trotzige/ foſſe oc ofuermaade driſtige/ at de holde det for en ſtor ſkam/ at de ſkulde ſætte paa deris Seigel eller udi tide kaſte nogit ud/ oc om de komme i et ſmalt Sund/ da ville de icke vige eller ſtryge for hin anden; oc der ofuer tidt oc ofte løbe hin anden i ſencke/ eller trengis

gis aff Storm eller Vind paa Landet eller Skier / oc paa begge sider miste Skib oc Gods/ saa som det en gang skeede udi Kilestrom/ 4 mile norden for Bergen / at der en gang paa en times tid forginge 7 Nordfar Skibe/ met megit Gods/ til huilcken ulycke saadan ofuerdaadighed var en stor aarsag.

Om Prester oc deris underholdning i Nordland.

Udi dette Stict/ lige som oc udi Bergen Stict/ ere store oc rijge Præstegield/ megit mere end sønder i Landet/ oc Præsterne ere her rijgelige forsørget/ saa at en Præst kand hafue 6 eller 8 hundrede Bønder i sine Sogner/ som gifue hannem aarligen Tiende/ foruden Huusmænd oc Strandsiddere/ som oc gifue hannem sin Aarlige rettighed. Udi Alstehouff gield paa Helieland/pleje at være 900 Bønder/ oc ere i denne tid vel mere end 1000/ saa at en Sognepræst kand vel alleniste udi sit Offer oc Offertold faa heden ved 2 eller 3 hundrede Vaager tør fisk huert Aar / foruden sin Tiendekorn oc Tiende fisk/ oc anden saadan rettighed: Men hand hafuer oc en stor umage oc besuæring / met mange Caplaner at holde (huilcke dog Bønderne en part lønne) oc met stor Liffsfare til Siøes naar hand uddrager til de Kircker paa Øerne/ som ligge 2 eller 3 mile ude i aabenbar Haff/ (endog Sognepresten sielden eller aldrig kommer der ud/ men Cappellanerne maa det bestyre) desligeste oc met sin Fisk oc Tran at skibe oc forskicke til Bergen at selie (endog de kunde oc selie det hiemme hos sig/ dog icke nær saa dyr som i Bergen) oc der da kand komme en ulycke paa Skib oc Gods: Men faar hand beholden Reyse/ frem oc tilbage/ da kand hand oc blifue vel hiulpen/ oc lefue som en Herre. Der ere oc mange Prestemænd/ her synderlig i Landet/ som lefue som Trælle oc Stackarle etc. huilcket kunde vel remederis met den gode Øfrigheds hielp. Men norden for Trumsen ere icke saa store Kirckesogner eller Prestegield/ Men huer 2 eller 3 eller flere Fiskevær holde en Prest / oc haf-

hafue ſmaa Trækircker / ſom de kalde Korshuus / oc gifue deris Preſt efter gammel ſedvane / ſaa at hand kand rundelig hielpe ſig der met til ſin underholdning.

Det XXVII. Capittel.

Findmarcken.

NOrden for Trumſen tager Findmarcken ved / hos det Fiſkevær Koppen / huilcket Hollender kalde Nordkape / oc ſiden bøyer Landet om i Øſter oc Oſtſudoſt til Vaardøen / oc der efter op i Sudoſt oc Sudſudoſt imod Kareleſtranden ind til Landemercket / oc kaldis det Findmarcken / icke fordi at de ere alleſammen Finner / ſom der boe / men fordi at Siøfinnerne boe der ved alle Fiorder / oc Fieldfinner eller Lappefinner holde til paa det ſtore Field Kiølen / ſom der ligger ſtrax ofuen fore / oc der boe icke aff vore Folck i det Læn eller Landsort / uden alleeniſte paa Øerne / oc paa de yderſte Næs / ſom nære ſig met fiſkerii.

Vaarøi oc Vaarhus eller Vaardhuus.

Norden for Findmarcken i Hafuet / heden ved 7 uge ſiøes nord fra Landet / ligger Vaarøen / oc er et Sogen der paa / oc det Slot Vaardehuus / oc i Sudoſt fra ſamme Øe ved den Holme Kyngiſtuen endis dette Rige / ſaa ſom i Norrigis Landemerckis antegnelſe formeldis.

Oc er dette Læn heden ved 40 eller 50 mile langt omkring ved Siøkanten.

De ſom der bo / hafue om Sommeren paa nogen Maaneders tid altid dag / oc kunde udi klart Vær / ſee Solen ſaa vel om natten / ſom om dagen / oc om Vinteren nogen Maaneder er idel mørck nat / uden huis Maanen liuſer for dennem / ſaa at de da roe ud at fiſke ved Maaneſkin / oc giøre huis andet de hafue ude at beſtille.

De holde faa Kiøer i dette Læn / oc føde dem om Vinteren

 met

met Tang oc Tørfisk/ huilcken de bancke oc halfsiude/ oc bancke Fiskebeen aff en part Fisk/ oc gifue deris Kiøer at æde: Oc om Sommeren skære de Græs i de Udholmer udi Hafuet/ naar det er saa stille Vær/ at de kunde komme i Landet paa dennem.

De skiftis til/ at seigle til Bergen huert andet Aar/ fordi de som henseigle/ kunde icke komme den Sommer hiem igien/ men maa blifue i Bergen/ eller noget Læn norden for Bergen/ ofuer Vinteren: Oc naar de om Vaaren seigle hiem igen/ da seigle de andre til Bergen/ som hiemme hafue værit.

Inde ved alle Fiordene boe Finner/ lige som andensteds i Nordland: Men paa det store Field boe Lappefinnerne: Oc i gammel tid/ den tid Lappefinnerne oc Siøfinnerne hafde deris egen Konge/ da hafue ingen Norske boet i dette Læn/ men Finderne hafue haft den part aff Landet inde/ indtil Helielands Læn/ oc haft deris egen besynderlige Konge/ baade for K. Harald Haarfagers tid/ som twingede alt Norrig under sig/ (undtagen disse Finner) oc lang tid der efter: Saa at Norrigis Kongerige streckede sig den tid icke lenger Nord end som Helieland nu er: Men ald den part der norden for/ baade til Fields oc ved Siøkanten/ hafde Finnerne inde/ oc hed hand Motle/ Findkonge/ som der regerede ofuer udi Harald Haarfagers tid/ men nu ere Siøfinnerne den Norske Krone undergifuen/ oc Fieldfinnerne ere tre Konger Skat skyldige/ som her efter skal omtalis.

Oc er det icke et lidet stycke Land/ som de hafue inde/ fordi langt Østen ud ved Nordland/ ligger det store oc høje field Kiølen/ oc strecker sig fra Jæmteland nord til Findmarcken/ vel hundrede mile langt/ oc er fra Helieland tuert ofuer øster mod Nordbottenen/ nordest i Suenske Haff/ otte dags leid eller reyse/ huilket mand maa regne paa mere end 80 vore mile/ oc alt langst ved Siøkanten/ nord til Findmarcken/ oc øster om igen/ hafue Siøfinnerne besæt alle Fiorde/ oc paa det store field vancke de Lappefin-

pefin-

pefinner/ oc kaldis derfor Lappemarck eller Vildfinland/ oc ere der mange tusinde Mennisker/ som der lefue oc føde sig met Vildt/ oc æde intet brød/ oc bruge intet eller gantske lidet Salt/ saa som i deris beskrifuelse skal tilkiende gifuis.

Det XXVIII. Capitel.

Om Finnerne.

STrax norden for Nummedalen oc Jemteland boe Finnerne inderst i Fiordene/ oc paa det store Field Kiølen indtil Lands enden; de Finner som boe ved Fiordene/ kaldis Siøfinner/ men de som vancke paa det store Field/ kaldis Lappefinner eller Fieldfinner/ oc baade partene kaldis ocsaa Ganfinner/ for den troldom de bruge/ huilcken de kalde Gan.

Om Finnernis Tro oc Religion.

Oc ere Finnerne icke andet at regne end for Hedninge/ fordi de vilde icke lade sig rettelige undervise i den Christelige Tro oc Lærdom: thi endog at Siøfinnerne føre deris børn ud til Presterne/ oc lade dennem døbe (somme naar de ere 3 eller 4 Aar gamle) oc somme komme om Aaret ud til Kircker oc høre prædicken/ oc annamme ocsaa Alterens Sacrament/ (huilcket udi Pawedommens tid/ oc end lenge der efter/ bleff dennem gifuit uviet oc usacreret som mand mente) oc en part vide huilcke Prestegield de høre til/ oc gifue deris Sognepresť sin aarlige rettighed: Saa bevise de dog met deris ugudelige oc forskreckelige Troldom oc Afguderi/ at saadant er icke uden idel skrømpteri/ saa som huer skal kunde forstaa oc mercke aff deris efterskrefne Historier.

Thi de hafue deris Afguder staaendis i Skofue oc vilde marck/ oc ere mange om huer Afgud/ somme hafue en stor Steen/ somme et stort Granetræ/ oc en part giøre sig et stort Træbillede/ oc sette det nogensteds hen i en hule under et field/ oc saadanne kalde de deris Landguder/ oc skrifue deris mercke paa deñem/ oc giøre dennem offer oc tienist efter Hedenske vijs; oc alt saadant giøre de

saa lønlige under sig sielfue/ lige som Biermlænder ocsaa hafue i fordum tid haft deris Afgud/ huilcken de kallede Jomala, som mand kand læse udi S. Oluffs Historie.

Det hende for faa Aar siden/ at en Mand/ som endnu lefuer paa Helieland/ drog paa Fieldet oc søgte efter Biørne/ oc hand kom til en Heller (det er en stor hule under en Klippe) der fand hand i samme Heller et stort groft Billede/ som var en Finnegud/ oc stod der hos hannem Finnens GanEske/ oc der hand oplod samme Eske/ da krøb den fuld aff blaa Fluer/ huilke vare Finnens Gan oc Troldom/ som hand dagligen udsender. Afguden hug hand i stycker/ oc opbrende for Ved om natten/ men Esken sætte hand til side/ oc torde intet mere røre ved/ oc packede sig der fra om morgenen/ met det snariste. De ere allesammen grumme Troldfolck/ huis lige jeg icke troer at hafue nogensteds værit/ eller endnu findis i Verden/ oc deris Gan gaar i Arff/ saa at en Slect er rammere oc sterckere i deris Troldoms konst/ end en anden/ oc Lappefinnerne ere en part argere der met/ end Siøfinner/ huorfor de oc sætte deris Børn til Lære hos Lapperne/ fordi det er dem fornøden/ at de alle oc huer skulle kunde den konst/ ellers blifue de fortryllet oc forgiort aff de andre/ oc kand Finnen icke trifuis/ uden hand huer dag sender en Gan ud/ det er en Flue eller Trold aff sin Ganeske eller Ganhüd/ det er en Skindpose/ som hand hafuer dem udi/ oc naar hand icke hafuer Menniſken at forgiøre/ oc sende sin Gan udi/ (huilcket hand icke giør/ uden hand hafuer nogen Sag met hannem) da udsender hand den i Vær oc vind/ oc lader den ramme paa Mennisker/ Queg eller Diur/ eller huor den kand/ oc stundum sender hand sin Gan i Fieldet/ oc sprenger store Field ud/ oc for en ringe sags skyld skiude de deris Gan i Mennisker oc forgiøre dennem/ som de meene/ huor til Menniskens vantro gifuer dem mact/ dog hafue de icke mact met at forgiøre nogen/ uden de vide hans Faders naffn.

De kunde oc fly noget at vide/ huad der skeer paa andre steder langt borte/ oc da legger hand sig ned/ oc gifuer sin Aande fra sig/ oc ligger som hand var død/ oc er sort oc blaa i sit Ansict/ oc saaledis ligger hand en time eller halff anden/ efter som steden er langt borte/ som hand skal forfare nogit paa / oc naar hand da opvogner igien / kand hand sige / huorledis det gaar til/ oc huad visse Personer giøre oc hafue for hænder paa det sted/ som hand er ombeden at forfare paa.

Saa som mand hafuer skinbarlig seet paa en Garpestoufue i Bergen hos Johan Delling / at en Finne som var kommen til Bergen met en/ ved nafn Jacob Smaasuend/ oc bleff ombeden at fly dem at vide huad fornefnte Johan Dellings Herskab udi Tydskland giorde oc bestillede/ da hafuer hand lafuet sig til oc sad oc rasuede lige som hand hafde værit drucken / oc i det samme sprang hand hastelig op/ oc løb nogen gange omkring/ oc falt saa ned/ oc bleff der liggendis for dem / lige som hand hafde værit død/ oc der hand omsier opvognede igien/ sagde hand dem/ huad hans Herskab paa den tid bestillede oc giorde/ oc det bleff strax antegnet i Stufuens bog / oc befantes der efter sant at være / det som hand der om sagt hafde.

Hand kand oc giøre oc opvecke huilcken Vind som hand vil/ oc synderlig den Vind/ som hafuer blæst den tid hand bleff fød/ oc de som kiøbe Bør aff hannem/ dem antvorder hand et snøre eller baand/ met tre Knuder paa/ oc naar hand opløser den første Knude/ faar hand passelig Bør / oc løser hand den anden Knude/ da faar hand saa sterck Vind/ som hand kand mest raade/ Men løser hand den tredie Knude / da gaar det icke aff uden Skibbrøde oc mande miste.

Det skeer oc ofte / at de blifue indbyrdis uens/ oc forgiøre huer andre/ som det nogen Aar forleden gick met en Finne/ som var megit kunstig paa sin handel / oc kalledis derfor Asbiørn Gankonge; Oc en anden var vred paa hannem / oc vilde for-

giøre hannem/ men hand kunde ingen raad eller mact faa met hannem/ før end det tildrog sig/ at samme Gankonge laa en nat under en høy Klippe oc soff/ oc den anden skiød sin Gan udi Klippen oc sprengede den ud/ saa at den fald ned paa hannem/ oc der bleff hand død.

De bedrifue oc somme megen arrighed met deris troldom/ saa at den ene skiuder eller sender sin Gan i et Menniske/ oc en anden bider den ud igien/ oc drifue deris lyst met Menniskén at plage/ oc bekomme hans Gods oc Penninge derfor; saadan hafuer en værit ved naffn Walstein Garp/ huilcken bode paa Helieland/ oc i sin ungdoms tid hafde værit i Danmarck hos Kong Christian met nogne Rinsdiur/ hand bleff brent for nogen faa Aar siden paa Helieland/ met sin Kone Skaner Karin/ for deris troldom/ met huilken de hafde forgiort mange Mennisker/ oc en part hafde hun hiulpet fra den troldom/ som de hafde paasend dennem.

Det er oc skeet/ at de hafue kampet met hin anden/ huem sterckiste Gan kunde giøre/ oc den ene lod en stor steen flyde ofuer et Sund/ men den anden vreet Hofuedet tuert paa den første/ saa at Ansictet vende hart at bag i nacken/ oc de andre Finner kunde icke met ald deris konst faa det i sit forige sted igien/ saa lenge hand lefuede/ men nogit finge de det tilbage igien/ saa at det stod tuert paa hannem.

Dette skrifuer jeg icke gierne om de onde Folck/ megit mindre dømmer jeg her noget om/ uden at Satan er en tusindfold Konstener/ oc megit kraftig i de Vantro Mennisker.

Finnerne ere maugre oc skrinde Folck/ oc dog megit sterckere end andre Mennisker/ saa som mand kand prøfue paa deris Buer/ huilcke en Norsk Mand kand icke drage halffparten saa langt op/ som Finnen kand/ De ere megit sorte oc brune paa deris Krop/ oc ere hastige oc ondsindede Folck/ lige som de hafde en Biørne natur.

Om

nn Drei Aye di frem

Om Siøfinnerne i besynderlighed.

Siøfinnerne boe altid ved Fiorde / der som Fyrreskouff oc Granneskouff noc ere / paa det de kunde hafue Brænde / Ved oc Tømmer til at bygge Skib aff / oc boe de udi smaa Huse oc Hytter / huilcke halff parten ere i Jorden / dog somme hafue skiøne Huus oc Stufuer / oc naar de hafue udhugget Skoufuene paa et sted / saa drage de fra deris Hus / oc til en anden Fiord / som skouff er / oc boe der / oc gifue til Kongen en liden rettighed om Aaret for samme Skoufue oc Vaaning / oc de bevare sig intet met Jorden at forarbeide / derfor skeer det sommesteds sønder i Nordland / at der som Finden drager fra / oc hafuer affhugget Skoufuen / der drage Norsk Folck til igien / oc pløye oc saae / oc giøre der skiønne Jorder aff.

De hafue synderlig gaffn aff deris Skibbygning / fordi de ere gode Tømmermænd / oc bygge alle Nordfar Jacter oc Skibe hiemme hos dennem sielfue / paa deris egen bekostning / for et temmeligt værd / som er 1½ Daler for huer alne Kiøl i et Skib indtil 20 alne / men er Kiølen længer / da tage de 3 daler for huer Alne Kiøl / indtil 30 alne / huilcket Skib kand vel bære et 100 Læster Gods.

De bygge oc mange Baade / oc huert tuende Aar gifue de Fougden en Baad i Tiende aff deris Skibbyggeri / oc da legge de gierne mange tilsammen / oc bygge en stor Baad paa 3 eller 4 Læster oc gifue Fougden.

De roe oc ud at fiske / lige som andre Nordfare / oc selie deris Fisk til Kiøbmændene som der komme / thi de seigle icke til Bergen / oc ey komme gierne der som megit Folck er / oc ey vil mand gierne hafue dem der / oc legge de sig megit effter at skiude Sæle oc Marsuin / paa det de kunde faa Tran der aff / fordi / at huer Finne skal hafue en halff Kande Tran at dricke til huert Maaltid / Oc naar hans Kone bliffuer kranck met Barn / dricker hun en heel Kande Tran i sig /

i sig/ oc mene de sig synderlig styrcke der aff at bekomme: Derfor huis Lefuer som de faae aff Fiske/ oc huis Sæle oc Maarsuin de skiude/ der velde oc siude de strax Tran aff/ den stund det er fersk/ at de kunde hafue den at dricke. De dricke ocsaa usigelig gierne Miød/ oc gifue stundum et Otterskind for en Kande Miød/ eller giøre et stort Arbeide derfore. De æde oc ofuermaade megit Smør/ naar de komme ud til Norske Folck/ saa at mand maa icke sætte mere Smør for en Finne/ end mand vil unde hannem at æde op/ oc hafue de det tilfellis met alle andre dette Lands Indbyggere/ Thi det skal være meste parten Smør/ som de fortære.

Naar Finnen roer ud til Fiskeri eller veideskab/ oc hannem kommer der først en Sæl imod paa Vandet/ troer hand/ at det skal intet lyckis for hannem den gang/ oc roer derfor tilbage igen/ uden hand kand faa skut samme Sæl: Men kommer Sælen først bag efter Baaden/ da venter hand god Lycke den dag/ huilcken mening alle Indfødde her i Landet/ som Siøen bruge/ ocsaa hafue. Oc naar hand seer den Fugel Tielden eller Strandskaden/ da bander oc fortryller hand den/ saa at den sidder død paa skieret/ fordi at hun spilder hans veideskab/ i det at naar hun seer Folck/ da skriger hun/ oc der aff kunde Sæle oc Fule vide at Folck er nær.

Vdi de Fiorder i Findmarcken/ saa vel som i alt Nordlanden/ falde store Elfuer ned aff Fieldet/ udi huilcke der opgaar ofuerflødig Lax/ men der er ingen som der acter om/ uden huis Finner stundum kunde faa til deris Kost/ først om Aaret/ oc somme Laxe ere saa store/ at de kunde icke faa leilighed til at fange dem; dog sigis det/ at udi Findmarcken brugis et Laxefiskend paa Kongens vegne/ udi huilcket mand fanger huert Aar mange Læster Lax/ oc uden tuifl kunde mand saa flere steds giøre der under Landet/ om der blefue eftersøgt.

De holde mange tamme Rinsdiur/ aff huilcke de hafue

Melck/

Melck/Smør oc Ost/oc om Høsten føre de dennem ud til Nordmændene/ oc selie dennem til Slactere/ oc gifue et feed Rinsdiur for 1½ Daler værd/ de holde oc Gieder/ oc ingen Faar.

De skiude oc Elgsdiur/oc Hiorte oc Hinde/ men meste parten Rinsdiur/ som ere der ofuerflødeligen/oc naar hand vil skiude Rinsdiur/da holder hand sin Bue oc Pijl imellem en tam Rinsdiurs horn etc. oc skiuder saa den ene Rind efter den anden/ thi det er et taabeligt Diur/ som intet kand tage sig vare. Om Finnenis Biørneveide skal formeldis udi Laplandis beskrifuelse.

Saa hafue oc Siøfinner stort gafn aff Skoufugle/ synderlig Aarhøns oc Riubar/ baade met Kiød oc Fiedrene/ lige saa aff Otter oc Befuer/ Los oc Maaerd/ (oc fanger mand der den beste Maard) Item/ Vlfue oc Refue/ Egern oc Hermelin/met andet Vildt som der vancker. Harer ere der oc ofuerflødige nock/ men huerken Norske eller Finner æde Harekiød.

Er dette nu saa kortelig om Norrigis Rigis beskrifuelse/ til Land oc Vand/ enfoldeligen befattet oc sammenskrefuit.

Om nogne Lænes oc Landes første bygning/ som ligge oc ligget hafue under Norrigis Krone.

Det XXIX. Capitel.

Om Iæmtelands oc Helsingelands første bygning.

HDi K. Harald Haarfagers historia formeldis/ at en part orter udi Norrig/ oc en part Øer oc Lande udi Vesterhaff/ blefue bygde oc met Folck besætte udi hans tid/ aff dennem som rømde her ud aff Landet/ for hans ofuermact oc store velde/ oc at en part vare bygde tilforn/ thi vil jeg kortelig antegne/ huis jeg der om læst hafuer/ oc findis Historien om Iæmtelands første bygning udi K. Hagen Adelstens Chronica/ oc lige saa i S. Olufs Chronica/ saa liudendis:

Kiettel Jamti heitmadr som Anundar Jarls aff Sparabo Tranthemi hand flydde firi Oistein Konnung Jlrada Suia Konung Austr um kiol/ hand ruddi marcker oc bygdi dar/ som heiter Jamtaland/ Austr Tangat flydi fiolda manna Or Trandtheimi fyri ofricki Oisteins Kungs/ han skatgilde Tranthe m oc setti dar til Konungs son sin er Sorkuir hett.

Sonars son Kietils het Torir Helsingir er vid erkient Helsingaland/ tui at hand bygdi da en da er Haraldr Harfagr ruddi ser til Rikis da stukko fioldi manna firi hanom Or landi drender ok naumdælir oc giordis da en bygd vida um Jamtaland Sumir/ foro Austr til Helsingalands oc voro dar Lytskyldir Suia Konung.

Vndir Hakon Adelsteinis fostri firi vin sæld oc godhed hans hurfo Jamtar oc Helsingar/ som voro et kommir aff Nordmanna undir Hakon Konung oc gulde honom skat/ enda er Olaff Digri oc Olaff Suia Konung/ deildu om Landa skipti da hurfo deir undir Suia Konung/ oc do at imilli Konungana var Magsend oc sæt gorfa vildi do engi deira skortta aff Riki sit etc.

Det er:

Kietel Jamte var Anund Jarlssøn aff Sparebo Lehn/ i Trondheim/ hand flyde for Kong Oisteen den Jldraadde/ Suerigis Konge (som hafde indtaget Trondelaufuen eller Trondheim) Øster ofuer det field Kiøel/ oc affhug Skouf oc ruddede marck/ oc bygde først der som nu kaldis Jamteland/ siden flyde mange andre der Øster aff Trondelaufuen for K. Oisteens tyranni/ thi hand lagde skat paa Tronderne/ det er de som bode i Trondhiem eller Trondelaufuen/ oc sætte sin søn Sorkuir til Konge der ofuer.

Kietel Jamtisøn var Tore Helsing/ aff hannem er næfnt Helsingeland/ thi hand var den første som der bygde/ oc den tid K. Harald Haarfager stridde sig til Riget i Norrige/ oc lagde alt Landet under sig/ da flyde oc mange aff Trondheim oc Nummedal der Øster/ oc bleff da Jemteland vide bygt: Somme droge oc Øster til Helsingeland/ oc gafue sig under Kongen i Suerige/ oc vare hannem Skatskyldige.

Men udi K. Hagen Adelstens tid gafue Jamterne oc

Helsingerne sig under hans Rige igien / for hans venligheds skyld oc godhed / efterdi de vare komne aff Norske Slect oc byrd / oc de gafue hannem Skat.

Men den tid K. Oluff den tycke / Haraldsøn (det er S. Oluff) trettede met K. Olaff i Suerrige om Landeskiffte / da falt Jæmterne oc Helsingerne fra Norrig igien / oc gafue sig under Kongen i Suerrig / oc endog siden bleff giort Suogerskab oc forbund imellem forbenefnte Konger / dog vilde ingen aff dennem miste noget aff sit Rige.

Det XXX. Capittel.

Om Herdals bygning.

HErinlfr Hornbriottir / hand var merckismadr / Halfdans Konungs Suarta / fodur Haralds Konungs Hins Harfagra / hand bygde fyrste manna Herinlfsdalen etc.

Det er:

Herinlff Hornbryder var K. Haldan Suartes (Harald Haarfagers Faders) Banermester eller Fenickedragere / hand kom i Kongens ugunst / for den sag / at hand udi Kongens Sal slog en aff Kongens Mænd ihiel met et sølffslaget Horn / som hørde Kongen til / (huorfor hand bleff kaldet Herinlff Hornbriotter) oc Kongen giorde hannem Fredløs derfor / thi flyde hand til Kongen i Suerige / oc var der vel antagen i lang tid; Siden lockede hand Kongens Syster ved nafn Ingebor / thi rømde hand met hende / oc nogle sine Tienere / oc megit Gods oc Pendinge (som hand hafde skicket i veyen for sig) udi den store Vdørcken / som laa sønden for Jæmteland / imellem Suerrig oc Norrig / iblant store Skoufue oc Klipper / der lod hand Skoufuene afhugge / oc bygde der huus / oc opruddede der Enge / oc sende sine Tienere ned i Trondheim at kiøbe / huis hand behøfuede / oc lode sig icke mercke andet / end de vare aff Jemte-

land / oc saaledis holt hand det ald sin liffs tid/ oc bleff det sted kaldet aff hannem Heriulffsdal/ Der efter bleff der saa megit bygt/ at der ere nu to Kirckesogner/ ved naffn Sueg oc Hede/ oc ere 14 mile imellem samme Kircker / oc kaldis nu Herdal/ oc er et Fogderi / Saa som udi Norrigis beskrifuelse vijder er omtalit.

Det XXXI. Capittel.

Om Orckenøers oc Hialtlands bygning.

ORckenøerne / som ligge Norden under Skotland oc Hialtland / som ligger hart ad midt imellem Norrig oc Orckenøer / skrifuis at skulle være først bygt udi Harald Haarfagers tid / thi samme Olande hafue tilforn værit Vikingeboel/ det er / Siørøfueris Boliger / saa at de der hafue liggit i Hafne oc haft deris tilhold oc tilsluct om Vinteren/ oc om Sommeren værit i røfueri: Oc efterdi der da vare mange Høfdinger/ oc andre duelige Mænd/ som rømde ud aff Norrig/ som icke vilde undergifue sig Harald Haarfager / oc droge ud paa Siørøfueri/ da hafde de oc deris tilholdt i samme Oer /oc giorde ofte stor skade i Norrig/ thi drog K. Harald ud met sin gantske Skibsflode oc en stor mact / oc ødelagde oc fordreff alle Siørøfuere aff samme Oer/ oc besætte Landet met andet Folck/ oc fick dennem Høfdinger ofuer sig / Oc der disse Norske Høffdinger vare der komne at boe met megit Folck / oc met Quinder oc Børn / da hafue de indtaget fornæfnte Oer / oc icke alleeniste der haft deris Vinterleye / men ocsaa ladet bygge/ pløye oc saae paa samme Oer/ oc dagligen søgt flere der til fra Norrig/ indtil alle de Oer blefue besatte met Folck : Oc endog de hafue udi lang tid lidt stor anfectning aff Siørøfuere/ saa ere de dog paa det sidste/ met deris Landmænds hielp/ blefuen saa mæctige/ at de hafue fordrefuit Siørøfuerne fra sig/ oc gifuit sig stelff ud paa Siørøfueri / Dog det er oc troligt / at mange aff de forige Norske

Siørøfuere ocſaa begafue ſig til deris Landmænd oc Frender/ at boe paa forbenæfnte Øer.

Oc var den første Grefue ofuer Orckenøe oc Hialtland Sigurd Jarl/ ſom for ſin ſtore Mandom der hand bedreff / bleff ſiden kaldet Sigurd Jarl den Rjge/ (det er/den Mæctige) oc var hand Øſten Glumris ſøn i Norrig/oc Ragvald More/ Jarls broder/ thi den tid K. Harald Haarfager kom veſten til igen met ſin Skibsflode/ oc hafde fordrefuit Siørøfuerne/oc forfuld dennem veſter omkring Skotland/ oc ødelagt mange aff dem/oc røfuit i de Skotſke øer/da hafde hand miſt Jfuer Ragnvald More Jarlsſøn/ thi gaff hand hannem de to Lande Orkenøe oc Hialtland til vennebod for hans ſøn/ oc Ragnvald gaff ſin Broder baade Landene / oc Kongen giorde hannem til Grefue / oc hand bleff der igien i Landet: Oc der hand paa det ſiſte bleff dræbt aff Melbrigt Tand/ ſom var en Skotſk Grefue; ſiden at Melbrigt var død / ſom det ſkrifuis udi Harald Haarfagers hiſtorie/da tog hans ſøn Gutorm Landene efter hannem/ oc fordi Gutorm lefuede icke lenge der efter/ oc lod ingen Børn efter ſig / da ſende Ragnvald More Jarl førſt ſin ſøn Hallad til Orkenøe / at hand bleff Grefue ofuer Landene/ Men fordi hand kiedis ved at ſidde for de mange Siørøfueris daglige anløb / ſom røfuede omkring alt Landet/ baade Vaar oc Høſt/ da aflagde hand det Grefue naffn/ ſom K. Harald hannem gifuit hafde / oc drog hiem til Norrig igien met ſkamme/ huilcket mishagede hans Fader ſtorligen.

Der efter ſende Ragnvald ſin anden ſøn Einar til Orkenøe/ ſom bleff kaldet Torf Einar / (fordi hand lærde dennem at brende Torf/efterdi der var icke megit Skouff paa de Øer) hand bleff en mectig Grefue der paa Landet / oc lefuede lenge / oc ſlog hand Haldan Høybeen K. Haralds ſøn ihiel /fordi hand hafde tilforn ihielſlaget hans Fader Ragnvald More Jarl. Oc findis megit udi S. Olufs Hiſtorie antegnet om de Grefuer i Orkenøe.

Disse ere de gamle Nafne paa Orckenøerne.

1. Rinarsøi.
2. Sandaøi.
3. Papøi.
4. Strimsøi.
5. Eidøi.
6. Ferøi.
7. Vesterøi.
8. Egilsøi.
9. Drosøi.
10. Grosføi.
11. Øien helga.
12. Vigr.
13. Garetsøi.
14. Damnisøi.
15. Gialpandisøi.
16. Vinsøi.
17. Kolbeinsøi.
18. Borgarøi.
19. Grimsøi.
20. Kalfaøi.
21. Færøi.
22. Dimorøi.
23. Flarøi.
24. Ragnvaldsøi.
25. Dunøi eller Dinøi hun ligger Aa Petlands fiorden.

Paa Orkøier er en Biscops Stoel eller Sæde udi Kirckevaag/ oc hafue disse efternæfnte Biscoper værit paa Orkøi fra det første at den Christen Tro bleff der ved tagen/ oc indtil den store Mandedød/ som skede Anno Christi 1350.

1. Radulff.
2. Rodserning.
3. Vilhielm.
4. Vilhielm.
5. Biarni.
6. Joffrei.
7. Verni.
8. Heinrick.
9. Peter.
10. Dolgfin.
11. Vilhielm.
12. Vilhielm.

Det XXXII. Capitel.

Om Færøiers Bygning.

MEn Færøi eller Færøier/ som ligge to dags seigling Vestnordvest fra Bergen i Norrig/ megit nær midt imellem Bergen oc Hetieland/ de blefue bygde strax der efter udi samme Kongis tid/ aff en ved naffn Grimb Kamban (Gri-

(Grimer Kamban) oc udi K. Oluff Tryggessøns tid blefue de Folck udi Færøie / Orckenøe oc Hialtland / som nu kaldis Hættland / først Christnede / ved en merckelig Mand / som var fød der paa Landet / ved naffn Sigmund Bresteßøn / om huilcken der findis saadan Historie beskrefuen i den store Norske Chronica.

Breste oc Beine vare Brødre / oc raadde for Færøier / met deris Frende Trond udi Gautøe / udi K. Harald Graafelds tid / Trond lod forrædeligen ihielsla begge Brødre / Breste oc Beine / oc tog deris Sønner / Sigmund Bresteßøn oc Torgyld Beineßøn til sig / at lade opfostre / oc hand solde dem hemmelige udaff Landet / som to Trælle; den som dem kiøbt haffde / bleff aff Storm oc Vvær forset Oster under Norrig met sit Skib / der løbe de to Drenge fra hannem / oc gafue sig op i Landet; oc hafde der i Landet nogen tid tilforn værit en ung Karl ved naffn Torkeld / hand var en sønderlig god Veidemand oc Skyttere / oc laa hand ude paa Snee oc Isen om Nætterne / oc lurede efter Diur at dræbe / oc acte ingen kuld eller frost / thi bleff hand der aff kaldet Torkield Turefrost / Hand fick vilie til en ypperlig Mands daatter / ved naffn Ingeborg / oc der hendis Forældre icke vilde gifue hannem hende / da tog hand hende ud paa øde Skoufue / Men hendis Fader oc Brødre / oc Frender / søgte hende op / oc toge hende igien. Torkield kom anden sinde hemmelig til hende / oc hun drog met hannem / da betænckte hand vel / at hand icke bleff tryg oc fri paa denne side Doffrefield / for hendis Slect / thi drog hand nord ofuer Fieldet / oc tog sig Bolig strax Norden under Fieldet udi en stor Vdørcken oc øde Skouf / der som ingen Folck komme frem / oc der var langt til By / som Folck boede / oc hans Tienere droge ned i Trondlaufuen met vilde Diurs Skind oc Huder / oc kiøbte derfor huis hand behøfuede / oc hand boede der i mange Aar / oc haffde vend sit nafn om.

Der Sigmund Bresteßøn oc Torgild Beineßøn haf-
de

de flyd fra deris Herre/ som før er sagt/ gafue de sig op i Landet/ oc actede at drage nord i Trondelafuen/ oc der de komme paa Doffrefieldet/ fore de vild udi nogne dage paa Fieldet/ oc de komme paa det sidste der ned/ som Torkeld Turefrost boede/ oc ginge der ind/ hans Hustru undfick dem blidelig/ oc gaff dem mad/ oc bad dem tøfue der om natten. Der Torkeld kom hiem aff Skoufuen/ gick hun ud mod hannem oc sagde/ at der vare komne to deylige unge Drenge/ oc bad hannem icke giøre dennem nogit ont. Torkeld bleff vred/ fordi hand hafde forbudet hende at laane nogen Menniske huus eller viise nogen veyen der fra/ oc hand sagde/ Vi blifue vist paa det sidste oppetaget oc fundne/ oc komme aff met vort Liff/ for saadan din daarlige dannished/ Hand lod sig dog sige/ oc annammede samme to Børn venligen/ oc hafde dem hos sig udi nogne Aar/ oc hafde dem megit kiere/ hand lærde dennem at skiude oc at ficte oc at suømme/ oc alskens idretter/ synderlig de som vare tienlige til Krigsbrug/ oc Sigmund ofuergick altid sin Frende udi alle stycker. Der de blefue nu nær fuldvoxne/ hafde hand forbudet dennem at gaa nogen tid i den Skouf der var Norden for Gaarden/ De forundrede sig/ huorfor hand det hafde giort. En dag som Torkeld var ude paa Skytteri/ da tog Sigmund en Oxe i haanden/ oc gick met sin Frende nord i Skoufuen/ oc der blefue de en forfærdelig stor Biørn vare/ hand kom strax mod dennem: Torgild flyde/ men Sigmund gaff sig bag ved et Træ/ oc der Biørnen kom jeffn ved hannem/ hug hand til Biørnen met sin Oxe/ oc kløfuede hans Hofuit/ siden toge de Biørnen oc støtte hannem met pæle op til Træit/ oc ginge saa hiem. Strax kom deris Fosterfader mod dennem/ oc var da kommen met sin Bue oc Skud at søge efter dem/ thi hand fryctede at Biørnen skulde giøre dem skade/ hand var megit glad der hand fant dem/ oc de egde hannem til/ at hand vende om met dennem imod Biørnen/ men de sagde hannem icke/ at hand var død. Torkeld skiød en Pijl i Biørnen/ oc

der Biørnen icke vilde falde / bleff hand underlig der ved / oc der hand vilde skiude igien / begynte Sigmund at lee / oc sagde / at det var icke under / om hand fryctede Biørnen den stund hand lefuede / efterdi hand nu saa fryctede for hannem død. Torkeld blef glad / oc fornam vel huad Mand der vilde blifue af Sigmund / thi afferdigede hand hannem til Hagen Lade Jarl den Rijge / som var Grefue paa Laden i Trondheim / oc da raadde ofuer alt Norrig / oc hand kom i stor gunst hos Hagen Jarl / oc forskaffede Torkeld sin Fosterfader fred udi Landet / baade aff Hagen oc alle Ingeborgs Frender / Der efter tog hand sig Torkelds Daatter ved naffn Tore til Hustru / oc var hand met Grefuerne Hagen oc Erick udi Jomsvikinge Slacting / som de Kiemper oc Høfdinger aff Julin oc andre Danske Herrer paaførde dennem / Oc det skrifuis / at hand Sigmund Breskesøn hug baade Hænderne aff Boo Diggre i handeledene met et Skiermerslag eller Fietstrig / oc strax stack Boo sine Armstrumpe udi tuende sine Kisters baande / oc kaste sig for borde der met; Som i Jomsvikinge Bardage vijdere formeldis.

Siden bleff Sigmund omvend til den Christne Tro / aff K. Oluff Tryggesøn / oc efter hans befalning drog hand til Færøi / oc lod Christne alt Folcket paa Hialtland oc Færøi / oc huilcke som endda vare uchristnede paa Orkenøi / Thi Kong Oluf hafde sielff ladet Christne Grefue Sigurd / oc meste parten Folcket paa Orkenøi / den tid hand drog Vesten fra Engeland til Norrig / oc var Sigmund længe paa den Reise / oc hefnede hand sin Faders død / oc dræbte Trond i Gautøi / oc Kongen gaff hannem alt Færøi at raade ofuer / Men efter hans død kom det under Trond i Gautøis søn igien / som oc hed Trond / om huilcken der skrifuis udi S. Olufs Historie.

Sigmund Breskesøn seiglede til Trondheim til Kong Oluff / den tid hand hafde Christnet alle de Lande / oc hand prøfuede allehonde jdretter met Kongen / thi K. Olaff Tryggesøn

var ofuermaade vel bedrefuen met suømmen oc skluden/ met Bue eller Handskud/ hand kunde oc gaa uden borde paa Aarene/ hand hug ligevel paa baade Hænder/ oc kunde lege met 3 Handsaxer (det vare korte Verier til at kaste met) tillige/ saa at altid vare to oppe i Værit/ hand skiød met 2 Spiud tillige/ oc kunde hand stige i Bierget for alle andre/ hand var oc glad/ mild oc lystig/ oc leegte gierne Dams/ oc giefmild/ dog ydmyg/ hand hastede met huis hand tog sig fore/ skiempt som oc snacksom/ haard oc skarp i strid/ met Styrcke oc Manddom/ megit grum/ naar hand var vred/ hand pinede oc plagede alle hans Fiender/ met græselig Straff/ Thi fryctede hannem alle hans Fiender/ oc hans Venner elskede hannem/ ingen kunde gaa saa nær efter Kongen/ met saadanne idretter/ som Sigmund Brestes Søn.

Der hand nu skulde drage fra Kongen igien/ hafde hand en stor Guldring paa hans Finger/ huilcken Hagen Jarl hafde gifuit hannem. Kongen vilde prøfue/ huor kier Sigmund hafde hafft Greffue Hagen/ thi begierede hand aff hannem samme Ring. Sigmund sagde/ at hand icke vilde giffue Kongen den Ring/ oc en skillies ved den/ for Hagen Jarls skyld. Kongen vreddis der ved/ oc spaade hannem/ at den Ring bleff hannem en aarsage til hans Død. Sigmund bleff siden myrd i Færøi/ paa Suderøi udi Sandvig/ aff Torgrim Ilde oc hans Sønner/ for samme Guldrings skyld/ oc var Sigmund samme tid træt oc mødig aff suømmen/ thi hand hafde suømmit heden ved en ugesiøes ofuer en Fiord.

Disse ere Naffne paa Færøerne/ oc huor mange Kircker der i gammel tid hafue værit/ oc endnu ere.

Suderø eller Syderøi der udi vare 8 Kircker i gammel tid/ oc ere endnu 7 Sogner der paa.

Store Dimin eller Dimøen / var en Kircke paa. Denne Øe ligger nest Norden for Syderøi / oc boer en Bonde der paa / hand gifuer aarlig i Landskyld til Kongen heden ved 60 daler vært. Den Øe er høy / oc mand kand icke komme der op / uden tuende steds / oc det met stor Liffs fare / Oc naar Quindfolck skal der op / da maa mand hafue Lencker eller Trosser paa dennem / oc vinde dennem op met / Men offuen paa Øen kand fødis nogen tusinde Faar / oc boer hand der fri for Siørøffuere.

Skoufføi er en Kircke paa.

Sandøi hafuer oc en Hofuitkircke / oc ligge 6 Kircker der under.

Vesten ellet Vestøen er oc en Kircke paa.

Strømøen ligger Vesterst iblant Øerne / oc ere der to Prestegield paa / oc huer hafuer 6 Kirckesogner / der paa er Tordshafnen / som er rette Skibshaffn / thi der ere icke andre Hafner / som trygge ere for Storm.

Paa den Øe er oc Biscops stolen i Kirckebø / huilcket er som et lidet Fleck eller Kiøbstad.

Der hafuer Bisp Hilarius funderit en Kircke i gammel tid / huis Muer endnu staar ufuldkommet / oc der sees 3 Biscopers Grafuer.

Den sidste Biscop der haffuer resideret oc boet / var salig Herr Jens Ribere / som var den første Evangeliske Bisp der kom til Landet / oc boede der udi mange Aar / indtil hand bleff paa det sidste røfuit nogne gange aff de Frantzske Siørøfuere / oc hand var en megit gammel Mand / thi begaff hand sig der fra / oc til Københaffn / oc bleff hand der fra forskicket hid op til Stavangers Stict Anno 1556. udi Herr Jon Gutorms Søns sted / som vaar affsat fra sit Biscoplig Embede / Saa som udi Stavangers Beskriffuelse vildere formeldis.

Siden hafue Provisterne forestaaet den Befalning der udi

Øerne / oc er nu en Præpositus der paa Landet / ved naffn Herr Torloff.

Skolemesteren hafuer et Sogn paa denne Øe / oc 3 Sogner paa de andre Øer.

Vaagar eller Vaagoiar ere 4 Kircker paa.

Myckenæs hafuer 2 Kircker.

Nutsøi eller Nødøen en Kircke.

Østerøen hafde 10 Kircker i gammel tid / men hafuer nu 7 Kirckesogner / oc er heden ved 7 mile omkring: der paa var Provisie sædet / den tid Bisper residerede paa Færøi.

Karlsøe hafuer 2 Kircker.

Kimøi hafuer en Kircke.

Bordøl en Kircke.

Midøi en Kircke.

Tuinøi en Kircke.

Fugløi en Kircke.

Noch ere der mange smaa Øer / som er en Gaard paa huer / saa som Gautøi Øster.

Gautøi Vester kaldis nu Godøe eller Gødøe.

Dette Register paa Færøers naffne oc Kircker er skrefuit for den store Mandedød / huilcken skeede Anno 1350. Saa kand der være mange Kircker bygde siden den tid / oc lige saa ødelagde igien / thi mand hafuer nu icke saa mange Kircker i disse Lande / som mand hafde i Pafuedommet.

Disse Biscoper hafue værit paa Færøe / fra det første den Christne Tro bleff der vedtagen / oc indtil den store Mandedød.

1. Gudmund.
2. Mattis.
3. Krol.
4. Suein.
5. Sorkuir.
6. Peter.
7. Gautti.
8. Erland.

9. Lo-

9. Lodin: 11. Giafuard:
10. Siguar. 12. Vanard.

Nogit mere om Færøes leilighed.

Paa Færøerne er ingen Skouff/ thi paa ſaadanne Øer kunde Træer icke voxe/ for den ſuare Vind der falder paa/ oc Duffte eller ſyltig Taage/ ſom opſlaer aff Hafuit/ oc ſtøfuer ofuer Landet. Men der er det beſte Græs/ ſom nogenſteds kand findis/ oc Lyng nock / aff huilcke deris Faar føde ſig om Vinteren / Saa brende de oc Torff oc Lyng.

Der kand icke megit Korn ſaaes/ dog er der ſaa ofuermaade god oc fructbar Jord/ at de kunde efter en Tønde ſæd høſte 20 Tønder Korn.

Den Vrt Tormentilla voxer der ofuerflødige / ſaa at de der met barcke deris Huder eller Læder/ fordi de hafue icke Barck aff Træ/ oc det blifuer got Læer ſom ſaa barckis; En Pige eller Dreng bør at grafue ½ Tønde tormentilla en dag / deris Suin blifue oc fæde aff tormentilla, dog holde de der icke mange Suin.

Der ere ingen vilde Diur/ uden Skouffmuus / men ingen Røtter / thi de kunde icke lefue der/ oc om de ſtundum komme der i Land aff Skib / da døe de ſtrax der efter/ oc ſaadanne Øer oc Næs findis oc under Norgis ſide/ ja end ocſaa ſteder oppe i Landet/ huor Røtter icke kunde lefue.

De hafue ſkiøne Heſte oc Kiøer/ ſaa at en Bonde kand hafue 24 Kiøer/ oc nogne tuſinde Faar/ oc en Bonde vel kand ſlacte 1000 Faar om Aaret/ oc der falder derfor megit Smør/ Tælle oc Skind.

Deris Faar gaa ude baade Vinter oc Sommer/ derfor klippe de dennem icke nogen tid/ Men om Vaaren/ naar Vinterulden er affalden/ lade de dem opſamle/ huer i ſin Marck.

De hafue Hunde ſom gribe deris Faar oc Lam/ naar de ville

slacte dem / oc vide Hundene at giøre forskiel paa Lammene/ oc tage Vœrlam eller andre Lam/ lige som dem befalis.

Deris Faar staa under høye Field oc Klipper om Vinteren/ oc de skifftis til at staa yderst/ saa/ at naar de som yderst staa/ begynde at fryse/ saa begifue de sig ind i hoben iblant de andre/ oc andre maa da lige saa staa yderst/ indtil dem oc gaar frost paa/ oc de gifue sig ind i hoben/ som de andre giorde/ oc saadan skick holde Reinsdiur naar de suømme ofuer store Vand/ saa som i den tractat om Diur skal formeldis. Item/ Traner oc Vildgies i deris Fluct eller Flygen etc. Oc naar Sneen er hart ofuen paa/ saa de icke kand skrabe igiennem til Lyngen / da œde de Vlden aff hin anden / oc dø aff Hunger / om mand icke tager vare paa/ at føre Høø til dennem / oc strax Hunger eller anden Skrøbelighed tilfalder Faarene/ da søge Raffne dennem / saa kand mand der paa viide at komme dennem til hielp.

Stundum faar mand stor skade paa sine Faar/ naar de gaa for yderlig paa den Snee/ som er sammenblœst/ oc henger ud ofuer Klippen/ saa at de falde ned met Sneen oc sneefalden/ mange hundrede sammen/ oc blifue døde.

De fange oc sla mange Sœle der paa Øerne/ baade huide Sœle/ som mand kalder Vinterdiur/ oc andre / oc deris Hunde ere til vaande/ at tage Sœlunger / Men om Vinteren / naar mand gaar omkring/ huer paa sin Øe/ at tage de huide Sœlunger/ da bruge de en Piigstaff der til/ at sla dem paa Næsen met/ oc sla saa Hofuedet sønder paa dennem.

Der ere mange slags Fugle om Sommeren/ lige som under Norrigis side/ besønderlige i Norland/ som der giøre Æg/ oc ligge deris Vnger ud/ aff huilcke Indbyggerne hafue stort gaffn/ oc det skeer vel stundum/ at naar de gaa udi Klipperne effter Æg/ da forstige de dennem oc falde aff/ oc sla sig ihiel/ lige som det oc hender stundum udi Nordland/ oc var den gammel Low der saa vel/ som her i Landet/ at naar nogen saa fald aff

Klippen/ da der ſom nogen aff hans neſte Frender eller beſte Venner/ vilde ſtige den ſamme gang effter hannem i Klipperne/ oc kunde komme der uſkad fra/ da bleff det regnet for vaadeverck oc en ulycke/ oc den ſom var affalden/ motte begraffuis i Kirckegaarden/ Men der ſom ingen torde gaa der effter hannem/ da bleff det regnet for en fordriſtelſe/ oc den Døde bleff lagt uden Kirckegaarden/ oc hans Gods falt under Kongen.

De bruge atſkillige oc underlige maader til at tage Fugel met/ ſtundum løbe de i Klippen met et Garn paa en lang Stage/ oc ſla Fuglene med/ oc ſtundum henge de nogen unge Karle ud for Klippen i Lencker/ ſom oc hafue Fuglegarn paa lange Stager/ i Hænderne/ oc naar Fulene komme en tid om dagen indflyendis aff Haffuit imellem Klipperne/ da ſla de dennem met Garnene/ oc bryde halſen ſønder paa dennem/ oc kaſte dennem ſaa ned paa vandet/ ſaa ere der nogen met en Baad/ ſom opfange dennem/ oc hafue de ſtor gaffn aff de Fiedre oc Duen ſom de ſellie huert Aar.

De fange der oc mange Graagies eller Vildgies om Sommeren/ fordi/ at naar Vildgaaſen felder hendis Fiedre om Sommeren/ da kand hun icke flye/ oc hun kand icke ducke under Vandet/ ſom andre Haffugle/ Saa kand en Bonde ſtundum faa vel 50 eller hundert vilde Gies udi en ferd.

Saa mange Fugle ſom de fange en dag/ dem ſtege de ſtrax alleſammen paa en tiid/ oc tørcke dem ſiden i Vinden/ oc forvare dem ſaa længe de ville/ oc bruge dem til Koſt naar dem lyſter.

Blant mange ſlags Fugle ere der to ſlags beſynderligen/ den ene kaldis Lyer eller Lye/ oc er ofuermaade feed/ det andet ſlags kaldis Skrab/ oc hafuer hord oc tør Kiød/ huilcket de tørcke oc bruge for Brød/ fordi den menige Mand der i Landet/ æder icke Brød/ men Skierping (det er tørt Kiød oc tør Fiſk) for brød/ oc blifuer det alt tørcket i Vinden.

Der komme ingen Ørne/ Falcke eller Høge/ uden et slags Fugel/ som de kalde Tiufuen/ oc er en art lige som Fiskefalcken er/ der ere sorte Rafne alt Sommeren igiennem/ men brogede Rafne komme der om Slacte tiden om Høsten/ oc flye siden bort met de andre/ fordi alle Fugle flye der fra om Vinteren/ uden Maagen alleene/ hand blifuer der baade Vinter oc Sommer.

Der ere oc atskillige Hafffiske under Landet/ lige som her under Norrig/ dog ingen Troldhuale komme der/ men Røerhuale oc smaa Huale/ 18 eller 20 Alne lange/ blifue stundum inddrefuen aff Hualhunde/ naar de løbe i Stiim/ eller paa læg/ oc naar de komme ind paa Viigerne/ saa forfølge Indbyggerne dennem met Baade oc Skud/ oc jage dennem ind paa Landet/ thi der som en eller to Huale løbe for hen/ der løbe de andre alle efter/ oc det skeer offte/ at Hualen fører Baad oc Folck langt stycke paa ryggen/ oc somme Baade blifue omslagne/ oc stundum druckne en Mand eller to/ eller flere/ oc de andre blifue reddit/ en part Huale undkomme oc igien/ oc gaa at Siøen.

Heden ved Anno Christi 1587. blefue 300 smaa Huale skiøt oc slagne oc i Land drefne det ene Aar der paa Øerne/ oc saadant er tilforn skeet/ oc skeer gierne huer 6 eller huert 7 Aar/ oc det udi Taagemørcke/ at Hualerne icke kunde see Landet/ naar de komme løbendis i store hobe sammen/ oc den Taage kalde de Grindemørcke/ det er Taage eller mørckeskiød/ som fører dennem Hualsgrinden til Land.

(Alt huad som er giort aff Træ eller Jærn udi Trelleverck saa som en Riist (cratis) det kaldis en Grind paa Norske/ oc fordi at Hualerne løbe jeffnsidis hos hin anden oc store hobe/ naar de løbe paa læg/ da kaldis den Hualhob en Hualsgrind/ saa som i den tractat om Fiske mere er omrørt.)

Der ere mange slags Skielfisk/ oc met atskillige lyd/ røde oc sorte/ oc stribede/ oc findis Perler udi somme. Saa findis der en liden Steen flydendis ved Strandebredden/ oc er skicket som

et flat Hierte eller Nyre/ huilcken de kalde Vettenyre/ oc mene de/ at den Steen kand føde en anden steen aff sig/ naar den længe giemmis/ saa som mere er omtald under Norrigis Beskrifuelse. Der er oc Ored oc Aael/ men de Indfødde æde icke Aael/ men alleeniste de Fremmede/ thi de kalde Aalen Ormens Broder.

De som boe paa Færøi/ lide stor anfectning oc skade aff Siørøfuere/ saa at somme aff de rijge Bønder maa stundum flye op paa høye Field met deris Quinder oc Børn/ oc beste Gods/ som de kunde faa op met sig/ thi der kunde de holde Røfuerne aff met Steen/ saa at de kunde icke komme op til dennem.

Der boe rijge Folck i Færøerne/ oc forstandige oc skickelige Folck/ oc de som hid komme i Landet i deris ungdoms tid/ de blifue ofteste besynderlige Mænd oc Quinder/ oc ere altid mere actede end Orkenøerske oc Hialder/ der ere store oc stercke Folck paa Landet/ som mene dennem at være komne aff Kiempe slect/ blant huilcke er en Præst/ ved naffn H. Haldan i Godøi/ en stor oc sterck Mand/ oc mener hand sig/ at være kommen aff Tronde slect i Gautøi/ som regierede ofuer de Øer udi K. Oluff Tryggesøns tid/ oc tilforn er omtalit.

Der ere oc stercke Folck til at dricke/ oc kunde dricke Brendevijn/ lige som vi dricke Øel/ de hafue ingen Querne der paa Øerne/ uden somme kunde hafue Handquerner/ til at male Gryn paa.

En part mene at disse Øer hafue deris nafn aff Faar/ huilcket icke er troligt/ efterdi at Faar er et Dansk ord/ oc icke Norske/ men burde at kaldis Saudøi/ thi en Saud er et Faar paa gammel Norsk maal.

Saa mene oc somme at de kaldis saa aff Fiere eller Fiedre/ for de mange Fugle fiedre/ eller Fierøer/ fordi de ligge fier/ det er langt bort fra Norrig/ men det er altuvist.

Det XXXIII. Capitel.

Om Jslands Bygning.

Udi K. Harald Haarfagers tid / hans Kongerigis siette Aar/seglede en Siørøfuer ved nafn Madoder fra Norrige/ oc actede til Færøer/ oc hand dreff vester i Hafuit/ oc fant et høyt Land/ oc hand gick met nogne sine Folck paa et høyt Field/oc saa efter Røg/ oc der fornam/Landet var ubygt/ thi hand saa ingensteds Røg / thi seiglede hand tilbage igien om Høsten/oc det sneede før end hand seiglede der fra/derfor kaldede hand Landet Sniøland eller Sneeland.

Der efter seiglede Gard Glumsſøn eller Gard Suanardsøn at oplede fornefnte Sneeland/efter sin Moders anvjsning/ som var Francksinn/oc hand kom til Landet Østen for Horn/ oc holt inde i den Fiord/ som siden kalledis Skielfuande/hand bygde der huus/oc kallede det Husaviig/oc hans Baad sled fra hannem met en Mand udi som Natfar hed/thi kallede hand den fiord Natfaraviig/der som hand fant hañem igen met baaden.

Gard seiglede hiem igen/ oc rosede hand megit det Land/thi bleff det kaldet Garderholm/hand seiglede rund omkring Landet/ oc fornam at det var en befloden Øe / oc var den tid Skouff nock til Jsland/ baade til fields oc fiære ofuer alt Landet.

Nogen tid der efter seiglede Flocke oc Heriolff oc Torolff oc Faxe ud/ effter K. Haralds raad oc befalning / at oplede samme Land. Flocke seiglede til Hiatland/oc der laa i Flokevog / der drucknede hans daatter Gierhilt udi Gierhildsvogen.

Flocke hafde met sit 3 Rafne/at opsøge Landet met/thi bleff hand kaldet Raffneflocke/ hand seiglede Nordvest eller Vester fra Hiætland i Hafuit/oc lod først en Rafn flye ud/den fløy høit op i Værit/oc siden ret tilbage igien. Flocke seglede end i to dage oc lod en anden Rafn udflye/den fløy høyt op i Værit/oc saa sig om/oc fløy saa imod Sønden/ thi giettede Flocke/ at den Raffn

fløy til Skotland. En dag der efter lod hand den tredie Raffn flye/ den fløy ret frem for Stafuen/ oc kom paa Jsland.

Faxe kom paa Landet der som Faxøe Ois er kaldet paa Jsland / var den tid megen veideskab/ saa at de der ofuer forsømmede deris høøbiering/ thi døde alt deris Queg om vinteren.

Om Vaaren der efter beredde Flocke sig til hiemfærd/ oc var Værit kalt/ thi bleff hand seent ferdig. Heriolff dreff fra dem for Rockenæs met Baaden / oc de funde hannem igien udi en Hafn / huilcken der aff bleff kaldet Herieolffs haffn / oc de seglede om Sommeren til Norrige. Flocki gick paa et høyt Field/ før end hand seglede fra Sneeland/ oc saa Jis paa alle Fiorder/ thi kaldede hand Landet Jsland.

Der de komme hiem til K. Harald/ da lastede Flocki det Land / det samme giorde oc Heriolff / Men Torolff rosede Landet storligen / oc sagde til Kongen / Herre min/ der dryber Smør aff Huerium quiste/ oc Huerium straae. Kongen sagde/ Du skalt bygge det Land/ oc skalt du hede Toriolff Smør. Oc Toriolff seglede der hen met Hustru oc Børn oc sine Slectinge/ oc megit Folck/ oc bygde paa Jsland/ oc Landet beholt det nafn som Flocke gaff det/ at det er altid siden kaldet Jsland. Der de komme paa Landet/ funde de nogen Jrlendiske Bøger oc smaa Klocker oc Messeklæder/ i nogen forfaldne Hytter/ huor aff var at formercke/ at der hafde værit nogne fordrefuen Christne paa Landet/ oc vare der døde blefne / huilcke Normænd kallede Papar.

Det findis antegnit i en gammel Jslandsk Chronologia, at Engelske Chronicker skulle formelde/ at en Konge hafuer regerit paa Jsland i fordum tid/ ved nafn Malvaser huilcken gaf K. Artus i Engeland skat/ men de troe/ det at vere Fabel oc snack.

Det skrifuis udi den Norske Chronica/ at Jsland var først bygt udi K. Harald Haarfagers Kongerigis siette Aar/ udi Pafue Adriani tid/ der Lodvig Lothersøn var Keyser i

 Rom/

Rom / Erick Emundsen Konge udi Suerrige / oc Biørn hans Søn Elffrader hin rijge Konge i Engelland / oc Eduard hans Søn / Gorm hin gamle Konning i Danmarck / Kiarval Konning i Duflin paa Irland / Sigurd Jarl hin Rijge var Grefue i Orkenøi / oc hans Broder Ragnuald var Grefue ofuer Sundmør oc Nordmør i Norrige / heden ved Anno Christi 872.

Den rette Aarsage at Island paa den tid bleff bygt udi K. Harald Haarfagers tid / som forskrefuit staar / er denne / at den tid Kong Harald ødelagde smaa Kongerne her udi Landet (huilcke blefue kallede Næssekonger / fordi / største parten aff dennem holt huus paa de yderste Odder oc Næs her i Landet / paa det de kunde være snart til rede oc ferdige met deris Skibe udi Siøen at røfue oc tage naar de vilde / huilcket var deris beste Næring / oc var den tid actet for en ærlig Krig) oc K. Harald hafde en lyckelig fremgang der met / da hafue mange ypperlige Mænd / baade aff Kongelige Slect oc Høffdinger / Længherrer oc duelige Kiemper oc Krigsmænd / begifuit sig her aff Riget met Quinder oc Børn / Slect oc Venner / oc seglet til Island / huilcket mand hafuer vel lang tid tilforn hafft kundskab paa / oc vist Seiglatzen der til / endog det icke tilforn var saa vide bygt / oc der bygt oc boet / huilcket en part hafue giort / fordi de hafde sæt sig heftelig imod K. Harald / oc giort hannem skade oc affbreck / oc trode dennem derfor icke til / nogen gunst eller venskab aff hannem at bekomme / for hans haardhed oc strengheds skyld / oc somme hafue oc værit saa trotzige / at de icke vilde gifue sig under hannem / eller begiere nogen Naade eller Fred aff hannem / oc en part kiedis ved hans strenge Regiment / oc ved den stedze krig hand førde / derfor hafde de viget for hans store Lycke oc fremgang / oc store matt oc velde / Oc lige saa den tid K. Harald Haarfagers Sønner blefue voxne / oc begynte at tyrannisere ofuer Landshøfdingerne oc de beste Mænd her i Landet / oc sloge

som-

somme ihiel aff dennem / oc somme fordrefue de aff Landet / da hafue oc mange aff de ypperste oc rijgiste Folck her i Landet undviget deris vold oc tyranni/ oc begifuit sig en part til Jsland/ oc en part til Orckenøi/ Hetland oc Færøi/ eller andensteds heden. Det samme hafue de oc giort den tid K. Erick Blodøxe/ Harald Haarfagers søn/ saa ynckeligen oc grummeligen lod myrde oc ihielsla sine egne Brødre/ den ene efter den anden/ oc stod efter/ at giøre deris Børn/ Slect oc gode Venner oc tro Tienere det samme/ ihuor hand dennem kunde ofuerkomme/ huilcket indbyrdis oprør oc mord i Landet længe varede/ oc sielden nogen var tryg fore. etc.

Derfor er ved saadan aarsage oc leilighed det beste Folck udi Norrig kommit til Jsland at boe/ den ene hob efter den anden/ indtil Landet er blefuen fuld bygt/ oc besæt met Folck.

Landet hafuer oc værit dennem ret beleiligt at bygge paa/ lige som dette Land Norrig/ som de vare komne fra/ thi der hafuer den tid værit Skouf nock paa Landet/ baade til Fields oc til Fiære/ synderligen udi alle store Dale oc ved alle Fiorder.

Der til met hafuer der værit ofuerflødigt Fiskerii paa alle Fiorder oc Viiger/ lige som oc alle vegne uden for Landet/ oc lige saa veideskab udi Fiordene/ met atskillige slags Huale oc Sæle/ oc Rosmer oc Otter/ oc utallige oc mange slags Haffugle/ oc uden tuil ocsaa atskillige slags Skouffugle/ som nu ere forødde/ oc endog at Kornet icke kunde voxe der paa Landet for kulds skyld/ saa hafuer der dog værit saa got met Græs oc et besynderligt slags grøn Lyng/ som der endnu er/ saa at de kunde holde der saa megit Queg som de vilde/ oc besynderligen Heste oc Faar/ fordi de to slags Queg kunde best skrabe igiennem Sneen ned til Lyngen om Vinteren/ dog de hafde oc mange Kiøer der paa Landet/ saa som de endnu hafue/ oc bleff deris Queg ofuermaade feed der paa Landet/ aff huilcket de oc hafde ofuerflødig Smør oc Ost/ som her efter skal mere omtalis.

Oc efterdi de hafde Skouff nock / da bygde de icke alleniste skiøne Kircker / Huuse oc Gaarde / men ocsaa Skibe / til at seigle til andre Lande met / oc brugede deris Kiøbmandskab / oc der ofuer blefue de snart kiende met andre Landsfolck / oc synderlig met Engellenderne oc Irlenderne / oc hafue de uden tuifl først faaet deris Faar fra de Lande / huilcke ere saa forøgede der paa Landet / at en Mand hafuer haft nogen hundrede Faar etc.

Siu Aar der efter foer Herleiff oc mange andre aff Norrige til Island / at bygge Landet / oc siden droge nogen huert Aar her aff Riget der heden / indtil Landet bleff fuld bygt / oc huor som de komme først paa Landet / oc toge sig Vaaninger oc Værested / der gafue de Landet met sine Parter / Field / Fiorder / Haffner / Næs / Viiger / Elfuer / etc. Nafn aff sig / oc lige saa der som de saae Landet først / eller forfælde for Landet / oc skrifuis der megit i den Norske Chronica / som Biscop Isleiff til Skareholt sigis at hafue sammenskrefuit / om Islands Bygning oc Landnam / huor huer tog Landet ind / oc gafue huer ort nafn / som de indtoge / oc bygde oc besætte.

Folcket forøgede sig snart der paa Landet / oc komme siden mange duelige oc mandelige Mænd til Island / aff de Fylckis Konger / oc deris Folck oc Slect / som K. Harald hafde fordrefuit aff Norrige / oc mange som icke vilde taale oc lide hans strenge Regiment / oc derfor berømme Islenderne sig / at være komne aff den beste Blomme oc ypperste Slecter i Norrige / oc hafue altid verit et stormodigt Folck / oc icke hafue kundet fordraget / at nogen skulde forrofuer dennem / mens ville være hin andens lige / huilcket de hafue nock gifuit tilkiende met de mangfoldige Dødslag / Morden oc indebrenden / som de hafue indbyrdis brugt imod hin anden / oc taget mange hundrede aff Dage paa en tiid tilsammen / oc lige saa ere mange duelige Mænd komne fra Island til Norrig igien / oc hafue tient Kongerne / oc ere blefne befestede udi Norrig.

Beda

Beda Venerabilis hafuer skrefuit om denne Oe udi sin Historie/ oc kalder hende Thyle/ oc de Engelske Chronicker vidne/ at i hans tid var Seglatzen vel kient til samme Land/ oc er troligt/ at Siørøfuere eller Siøkonger/ oc Kemper som førde krig til Siøes/ hafue stundum hafft der Haffn oc tilholt/ lige som de oc hafde udi Hetland/ Men ingen torde bygge eller boo der paa/ før end Norske Mænd det giorde/ heden ved 140 Aar efter Beda var død/ som skrifuis at være afgangen Anno Christi 734.

De Islender giorde sig suart bekiende met andre Landsfolck/ oc synderlig met Irlenderne/ oc fordi Irlenderne vare Christne (thi S. Patritius hafde omvend dennem til den Christen Tro/ heden ved Anno Christi 440.) da gaffs Islenderne Aarsag der aff/ at lære den Christen Tro/ oc sende Irlenderne en Biscop/ som Frederick hed/ oc en Predicker som Patrick (Patritius) hed/ til Island/ at omvende dennem til den Christelige Tro/ noget tilforn før end den bleff predicket i Norrige/ Men Islenderne toge icke alle ved Troen/ oc mange forkaste den siden/ som mand kand læse udi K. Oluff Tryggesøns Historie.

Kaasen til Island.

Fra Stad i Norrig oc til Horns/ som ligger Østen paa Island/ er 7 dags seigling/ fra Røckenæs Sønderst paa Island er 5 dags seigling til Viddelob paa Irland/ ret Sønder paa. Fra Langanæs paa Island ere 4 dags seigling/ Nord til Sualbarden udi Haffsbonden mod Norden.

Islenders Affguderi.

Islenderne hafue i begyndelsen hafft mange Hedenske Affguder/ lige som deris Forfædre de Norske/ oc er troligt/ at de hafue lagt der til/ oc icke taget fra/ thi Satan haffde disse Nor-

Nordiske Rigers Folck saa gantske forblindet/ at hand obenbare talede met dennem / oc gaff dennem Suar aff deris Billeder/ derfor offrede de arme Hedninge store Blods offer til deris Affguder/ synderlig Heste / oc stundum deris egne Børn / oc andre Mennisker/ met mange oc atskillige Hedenske skick oc Ceremonier / huilcket Offer de kallede Blot/ thi at Blota/ det er/ at offre saadant slattet Offer/ Mennisker eller Qveg/ oc en Blotmadr eller Blotmand er den/ som gierne ofrede saadanne blodige Offer til deris Afguder/ oc de bedrefue der megen Vantro/ Afguderi eller Troldom met.

Det skrifuis at skulle hafue værit en Mand paa Island i Hedenskabs tiden/ som aldrig vilde offre til Træguderne/ der hand var ælde gammel/oc fornam at hand skulde dø/da bad hand sine Sønner bære sig ud/at Solen kunde skinne paa hannem/ oc der hand saa Solen/ sagde hand/ J sige/ at Træguder ere Guder som mact hafue/ oc jeg seer dog ingen ting som de hafue skabt oc giort / eller endnu giøre / men de kunde icke røre sig sielfuer/ Men den GUD som Solen hafuer skabt / det klare Lius/ met Himmelens Stierner/ den er en sand oc mæctig Gud/ paa hans Miskund vil jeg nu dø/ oc der met gaff hand Aanden op.

J fordum tid lagde de Heste oc Hunde udi Grafuen met huer mands Lijg paa Island / oc de blottede oc offrede meget til deris Afguder/oc hulde deris Hoff oc Afguds huus udi stor værdighed/ oc beprydeligen/ oc sætte sig imod den Christne Tro / som dennem bleff prædicket/ undertagen nogne aff de Fornemmeste: thi at den tid den Christne Tro bleff prædicket udi Island ved Frederick Biscop aff Jrland oc Patrick/huilcket skede noget før end den bleff prædicket udi Norrig/ hafue de forstandigste der paa Landet snart ladet sig vende fra den Hedenske vildfarelse/ oc til den Christne Tro/megit snarere end her i Riget skeede/ huortil visselig det hafuer hiulpet / at de beflittede sig paa læsen oc skrifuen/ som her efter skal mere omtalis / saa at det er at forundre/

dre/ at de forblindede Hedninge / ſom ſaa gantſke vare paa deris Afgudiſke handel beſtedde/ mere end i noget andet Rige/ oc Satan ſaa ſkinbarligen regierede / ſom hand endnu giør met Finnerne her Nord i Landet/ kunde ſaa ſnart lade ſig omvende/ enddog de lidde udi mange Aar ſtor modſtand aff de andre/ ſom for hærdelige hengde ved Hedenſkabet.

Der blef i det ſamme en dyr tid paa Landet/ det lagde Hedningene ſaa ud/ at det ſkede fordi/ at de forſømmede at offre til Guderne/ men de ſom hafde taget ved den Chriſtne Tro/ ſagde/ at den dyre Tid kom dem paa/ fordi de vilde icke annamme den Chriſtne Tro.

Torvald den Chriſten / oc Suide hin Grimme / hafde megen uenighed der om.

Det tildrog ſig/ at Torhald Kap en Chriſten Mand drømde/ at hannem befaledis at nedbryde Hoff (det er Gudernis Offerhuus) oc at opbygge Kircker i ſteden igien / huilcket hand oc met ſine Methielpere ſtrax begynte anden dagen der effter. Da ſagde hans Grandquinde Torhild/ at Godona Guderne actede at fly met vred hu nord paa Landet Aa Siglenæs / fordi at vor Grande Torhald/ ſagde hun/ er blefuen viidløs oc affſindig/ oc acter at nedbryde det vyrdelige Hoff / thi drifuer alt Quegit i huus/ thi det blifuer alt dræbt/ ſom i Nat blifuer ude / Oc de forglemde en gammel Heſt ude om natten / oc den bleff død funden om Morgenen/ etc.

Vdi K. Oluff Tryggeſøns tid blefue Iſlenderne ofuer alt Landet omvend til den Chriſtelige Tro/ ſom udi hans Chronica formeldis/ huor der ſkrifuis ſaaledis:

K. Oluff Tryggeſøn hafde en Preſt hos ſig/ fød udi Saxen/ ved naffn Tangbrand/ hand var en lærd Mand/ oc heftig oc mæctig i ſine beſtillinger/ oc var der hos megit ofuerdaadig oc urolig/ oc parlamentiſke / oc en ſuar ſterck Kempe/ oc ſlog mange ihiel i kretzen/ naar hand bleff der til opmanet.

Hand brugte begge Suerd/ ſom mand ſiger/ eller baade Nøgel

gel

gel oc Suerd. Hand hafde tient Biscop Alberto i Bremen/ oc var hans Discipel/ oc var udi Bremen eller i Frisland først kommen i kundskab met Oluff Tryggesøn: Oc der hand siden der efter for et dødslag/ at hand slog en ihiel i kamp/ bleff fordrefuen aff Saxen/ da søgte hand til Engelland til Olaff Tryggesøn/ oc følgede hannem til Norrig/ oc var hans Hoffprædicant/ men for hans ofuerdaadighed vilde Kongen icke hafue hannem hos sig/ men sende hannem til Island/ at hand der skulde Christne Landsfolcket. Tangbrand var udi 2 Aar hos Haldor paa Sidø i Island/ oc predickede for Folcket/ saa at Haldor met alt sit Folck lod sig døbe/ oc nogne andre der paa Landet/ dog vare der mange flere/ som stode der imod. Torfvalder Vale oc Vette i Liid/ dictede en Niidvise om Tangbrand/ Men hand slog dennem baade ihiel. Hand var udi 2 Aar paa Island/ oc dræbte hand 4 Mænd den stund.

Den Høst der effter komme der mange ypperlige Mænd til K. Oluff Tryggesøn aff Island/ som var Kiartan Olufssøn/ hand var holden for den deyligste oc forstandigste Mand/ som nogen tid var fød paa Island: Haldor Gudmunds søn aff Modrevolt/ Kolbein Tordsøn/ Suerting Runolffsøn oc mange andre met dennem/ som vare endda alle Hedninger/ oc udøbte. Der komme oc nogne met/ som Tangbrand hafde Christnet i Island/ som vare/ Gitzor Huide/ Kietel Biørnsøn oc Viking Kaaresøn/ som vare i Slect met Oluf Tryggesøns Moder/ oc Hialte Skieggesøn/ som hafde Vilborg Gitzors Huidis daatter; Gitzor Huidis Fader var Kietel Biørnssøn/ hans Moder var Aloff Gertzis daatter/ Hans Fader Vickinge Kaare var Sigurts broder/ Erick Biodeskaalds Fader/ som var K. Oluff Trygesøns Moderfader.

Kongen tog vel mod Gitzor oc Hialte/ men de som vare Hedninge/ oc raadde for Skibene/ tænckte/ huorledis de kunde seig-

ſeigle der fra met det førſte / thi de ſpurde / at Kongen tuingde Folck til at lade ſig Chriſtne oc døbe / oc de ſeiglede udi Hafuit oc finge modbør / oc drefue ind igien under Niderholm i Trondhiems fiorden / Der vare oc flere met dennem ſom hafde Skib / Tore Nefiolsſøn / Halfroder Skaald Otterſſøn / Brand den Vilde eller haſtige / oc Torkleick Baardſøn.

Kongen fick at vide / at der vare Iſlendſke Mænd paa Skibene / ſom vare Hedenſke / oc uchriſtnede / oc flyde hans fund / det er / de vilde icke komme for Kongen / thi ſende hand ſit Bud til dennem / oc lod dennem forbiude at ſeigle bort / oc bød / at de ſkulde legge Skibene ind til Kongens gaard. De giorde ſaa / dog lode de icke afftackle / eller bære aff deris Skib.

Paa S. Michels Dag lod Kongen ſiunge en Høytidelig Meſſe for ſig / oc ginge Iſlenderne der til / at høre den Sang oc Kirckeliud / Oc der de komme til Skibs igien / da talede de indbyrdis der om / huorledis dem behagede de Chriſtnis ſkick oc adfeerd: Kiartan Olafsſøn talde vel der om / men de andre laſtede det / Da gick det ſaa til / ſom mand ſiger / at mange ere Kongens Øren / thi bleff det ſamme Kongen tilkiende gifuit / huad de hafde talet.

Thi ſende Kongen Bud til Kiartan / oc hand kom ſtrax til hannem met ſine Mænd. Kongen tog vel mod hannem: Oc Kiartan var ſtørſt oc deyligſt aff alle Mænd / oc kunde vel tale for ſig. Oc efter nogen Samtale / bad Kongen hannem tage ved den Chriſtne Tro / oc lofuede hannem ſin gunſt oc venſkab om hand det vilde gøre. Kiartan atlydde Kongen / oc bleff hand anden dagen døbt / oc Bolde Torkelſen hans Frende / oc alt hans Folck met hannem / oc de blefue hos Kongen / oc vare vel holden hos hannem.

Den tid kom Tangbrand førſt igien fra Iſland / oc ſagde huad hand hafde lidt i den færd / oc at Iſlenderne hafde dictet

Niidviser om hannem/ oc en part vilde dræbe hannem / oc at de aldrig monne blifue Christne.

Kongen bleff saa vred oc ofuermaade hastig/ at hand befalede at dræbe alle de Islendiske Mænd / som vare komne til hannem/ oc ey hafde ladet sig døbe.

Kiartan oc Gitzor oc Hialte / oc de andre som hafde ladet sig døbe/ ginge til Kongen/ oc sagde til hannem; Herre/ du monne icke vilde gaa fra dine ord/ du hafuer sagt/ at ingen hafuer saa storligen fortørnet dig/ at du jo vilt forlade hannem det/ om hand vil lade sig Christne. Nu ville alle disse Hedenske Mænd oc Islendere/ som her ere/ staa aff den Hedenske vildfarelse oc vildelse/ oc lade sig døbe/ saa ville vi siden hielpe til/ at finde de beste raad/ at alle de som paa Island boe/ kunde annamme den Christen Tro/ thi her ere mange aff de ypperste Mænds Sønner paa Island / oc deris Fædre kunde megit forfremme denne Sag. Tangbrand hafuer fremfaret paa Island/ lige saa som her hos eder/ met ofuerfald/ strenghed oc haardhed/ huilcket de icke vilde lide aff hannem/ oc vilde icke heller hafue gang imod saa haard et Folck. Kongen lod sig sige/ oc lydde deris raad / oc alle Islendere blefue døbte som der vaare.

Disse forskrefne Islender hafue siden tilhiulpet/ at den Christne Tro er jo mere oc mere vedtagen paa Island/ indtil udi S. Oluff Haraldsøns tid / da bleff den Christen Tro vedtagen ofuer alt Island.

Om Sommeren nest efter/ der Kongen fick visse Tidende/ at Islenderne hafde annammit den Christne Tro/ da gaff hand de Mænd forloff/ som hand hafde til Gissel / oc vilde hand gierne beholde Kiartan Olaffsøn hos sig/ thi hand var en duelig Mand/ oc hafde ofte øfuit atskillige idretter met K. Oluff/ baade suømmen oc ficten/ oc andet saadant / oc Kongen hafde hannem megit kier / men hand vilde endelig drage til Island igien/ Oc gaff Kongen hannem et got Suerd / som hand skulde bære/

Oc

oc Jngeborg Kongens Syster/ gaff hannem en Kniff/ belagt met Guld. Den tid Kiartan kom hiem til Jsland/ da hafde hans Frende Bocci faaet hans Festemø fra hannem Gudrun Osvifs daatter/ thi gifte Kiartan sig met en anden/ men Osvifs Sønner lagde hannem hadt paa/ oc staale hans Suerd fra hannem/ oc siden hans guldbunden Daggert/ oc der effter dræbte de hannem suigligen / saa som K. Oluff Tryggesøn tilforn haffde spaaet hannem.

Gitzar Huide oc Hialte Skieggesøn vare hos K. Oluf Tryggesøn/ udi hans Kongerigis 5 Vinter / oc om Vaaren der efter afferdige Kongen dennem met Tormo Prest / oc flere lærde Mænd/ til Jsland/ at predicke oc forfremme den Christen Tro/ oc at christne det Landsfolck der. Oc der de komme der paa Landet / holt de Ting met Almuen/ oc lode siunge Messer/ oc prædickede Guds Ord for dennem / oc begierede / at de effter Kongens Bud oc Befalning skulde lade sig christne / Men den menige Mand suarede/ at de vilde blifue ved deris gamle Low.

Den tid var Lougmand ofuer det gantske Land Torgier Liosvedning den Gode (det er Torgier aff Liusevand den Fromme) oc haffde stor myndighed blant alt Landsfolcket/ hannem gafue forskrefne Gitzur oc Hialte 50 marck Sølff/ at hand skulde indsætte disse 3 Artickle udi Jslendske Low / oc dennem paa almindelige Ting opliuse/ oc ved mact kiende oc begiere/ at mand dennem skulle vedtage oc lydige være.

1. At alt Folcket der paa Landet skulle lade sig christne oc døbe.

2. At alle Hoff oc Skurdgudar (det er Afguders Huus oc Afguder) skulle være uhellige/ det er/ de skulle være ufri/ oc gifuen skiølling offuer/ at nedslaes oc sønderbrydis.

3. At huilcken som bleff ofuerbevijst at Blotte/ det er/ at offre til Affguderne/ skulle bøde 4 fredløse Bøder derfore (huilcket var en stor hob Penninge udi den tid effter deris gamle Low.)

Torgier lagde sig ned udi 2 dage oc nætter/ oc talede icke et ord/ thi det vaar deris viis udi gammel tid her i Landet/ at naar nogen skulde optæncke et got raad i nogen høyvictig Handel/ eller gifue en ny Low/ da skulde de ligge 2 eller 3 dage udi enrum/ oc speculere der-paa/ indtil de finge det betænckt: Saa som udi Hagen Jarls den Rijgis historie kand læsis.

Midler tid steffnde de Hedenske der paa Landet Ting sammen/ oc vilde fornføre godena/ det er/ offre til deris Guder/ efter gammel vijs/ oc de udnæffnte 2 Mænd der til aff huer fierding paa Landet. Men de Christne der paa Landet/ de udkaarede Mænd aff huer fierding/ til at forhindre det Hedenske Offer/ oc at forfremme den Christen Tro.

Den tredie Dag stod Torgier op/ oc lod kalde alle Tingmænd der paa Landet til Logbergis Ting: oc der hafuer hand met en lang/ vijs oc alvorlig Tale/ fremsæt oc forholdet dennem disse 3 forskreffne Artickle/ oc sæt dennem udi Landslowen/ huilcke Artickle de oc paa det siste hafue samtyct oc vedtaget: dog hafuer hand maat bevilliget dennem at æde Hestekiød/ naar dem trengede der til paa Landet/ for Fitalies breck skyld: oc den Dag er den Christen Tro logteken/ det er/ tagen for Low/ oc skulde holdis paa Island altid der efter/ saa som oc skeet er.

Det er troligt/ at det første Island bleff bygt/ brugte de icke anden Skrifft/ end de gamle Goteske Bogstafue/ som biefue da brugte her i Landet/ oc mand kallede Runebogstafue/ (thi Runa er en gammel Skrifft/ paa gammel Maael) oc at Rune/ er at skrifue oc dicte/ oc findis de mangesteds her i Landet udhugne paa Steene: Men Islenderne lærde snart anden Skrifft aff de Engelske oc Irlender/ som de hafde megen Handel oc kundskab met/ oc efferdi de icke kunde øfue sig paa nogen Krigsbrug/ oc føre Krig mod andre Lande/ da beflittede de sig paa Skrifft oc Dict/ saa at huer Bonde der paa Landet kunde læse oc skrifue/ oc det samme lærde de deris Børn effter sig/ den ene Old effter den anden/

den/ huilcket endnu er gemenlig vijs der paa Landet/ saa/ at naar Laugmanden gaar paa Tinget met sin Lougbog/ da bær oc huer Laugrettismand sin Lougbog met sig/ etc.

Saa hafue de i gammel tid der paa Landet sammenskrefuit atskillige Bøger: Først/ en liden Cosmographiam, oc der hos en Chronologiam om alle Lande oc Riger i Verden/ oc huilcke Konger i de besynderligste Lande regieret hafue/ indtil den store Mandedød Anno 1350. oc besynderlig huad sig i disse Nordiske Lande tildraget hafuer/ under huert deris dato oc Aars tal flittelig antegnet.

Den Første Historie der findis/ som Biscop Isleiff menis at hafue sammenskrefuen/ som var den første Biscop til Skaaleholt paa Island Anno Christi 1057. oc døde Anno 1080. er om Harald Haarfager oc hans Sønner oc Efterkommere/ indtil K. Magnus/ S. Olufs Søn. Men hand hafuer flittelig antegnit i sin Chronicke deris naffne/ som indtil hans tiid vare komne fra Norrige oc til Island at boe/ oc om deris Selskab oc deris Landnam / det er/ huor de ere først komne der paa Landet/ oc hafue taget sig Boesteder/ oc bygt oc boet/ oc huorledis Fiorde oc Elffuer/ Sund oc Viiger/ Skiær oc Næs/ Field oc Klipper/ Bierg oc Dale/ Marck oc Enge/ oc slette Platzer oc Gaarde/ oc andre saadanne steder/ ere næfnte aff deris Naffne som der ere ankomne oc boet/ eller ere der først ankomne/ eller anden hendelse dennem er tilkommen paa de steder oc platzer.

Derneest den Historie/ som Are Prest skreff/ som var kaldet den Frode (det er/ vijs oc velforfaren) oc døde Anno Christi 1148. (Her om besee Fortalen paa Snore Sturlesøns Norske Chronicke.)

Den tredie hafuer Snore Sturlesøn sammenskrefuit/ som var Laugmand paa Island/ oc døde heden ved Anno Christi 1249. oc siunis mest fuldkommen.

De haffue oc udsæt paa deris Tungemaal aff Latinen mange

ge Bøger / besynderlig Chronicker / som findis endnu der paa Landet / oc mange saadanne Bøger ere oc komne hid til Landet.

Lige saa haffue de oc udsæt Franske oc Engelske oc andre Lands Historier paa deris Maal / oc meste parten aff de gamle Pergamentis Lougbøger / som indtil denne tid hafue værit brugt her i Landet / de ere skrefne paa Jsland.

En Velbyrdig Norsk Mand / ved naffn Erick Brockenhuus / som heden ved Anno 1567. haffde Manddals Læn i befalning / sagde udi sandhed / at hafue seet den gantske Bibel udsæt paa Jslendiske Maal / skrefuen for tre hundrede Aar siden / oc den første Bogstaff i huert Capitel var forgylt.

Jtem / der findis oc paa Landet mange gamle Kempers historier / som icke andensteds findis skreffne.

Jslendernis Seder / Skick oc Væsen / oc det Lands leilighed.

Jslenderne haffue / det første som det Land bygdis / værit stormodige oc trotzige Folck / oc haffue actet de Norske ringe for sig / thi de sagde sig være komne aff de ypperste Slecter i Norrige / derfor vilde de ingen Herre eller Høffding hafue offuer sig der paa Landet: Dog haffde de en Laugmand / oc skiffte Landet udi 4 Fierdinge / oc vare nogne de Fornemmeste i huer Fierding / Men om de gaffue nogen Sagefald ud for deris brøder / oc huem den opbar / der hafuer jeg intet læst om.

Det findis i deris egen Skrifft / at K. Hagen Magnussøn var den første Kong / som opbar Tegngield paa Jsland / det er / bod for manddrab.

Jngen Konger haffue de hafft paa Landet / uden K. Rørek Blinde / huilcken S. Oluff Konning sende der hen udi elendighed / hand ligger der paa Landet begrafuen.

Oc der de siden lang tid der effter underginge Norrigis Konning / huilcket skeede dog icke fuldkommelig / før end udi K. Hagen

gen Hagens ſøns tid/ oc Kongerne/ den ene effter den anden/ ſende deris Fougder der hen/ at oppebære huis Skat oc Sagefald ſom de vilde godvilligen udgifue til Kongen: Dog actede de ſamme Kongens Fougder oc Befalningsmænd ringe/ oc ſloge ſomme ihiel/ oc dreffue ſomme aff Landet igien/ ja Biſperne haf- de end ſtundum nock bange kaaer for deris offuermod oc offuer- fald/ ſom der ſkriffuis i deris Annaler, at Torvald Modre- vold lod fange oc ſencke Biſcop Jon aff Skaaleholt met en Steen om Halſen.

Oc fordi de ingen Offuerherre haffde/ foraarſagedis tiit oc offte ſtor oprør imellem dennem ſielffuer indbyrdis/ ſaa at de myndigſte Mænd haffue ſæt ſig imod hin anden for ringe Sags ſkyld/ oc enten draget ſammen i Marcken met mange hundrede Mænd paa begge ſider/ oc ſlaget huer anden ihiel met mange aff hin andens Folck/ eller brent dennem inde met mange Mænd/ Huſtru/ Børn/ oc Huus oc Gaard/ oc all deris Folck/ thi der va- re vel de Bønder der paa Landet i gammel tid/ ſaa vel ſom her i Norrig/ der holt 30 eller 40 Huuskarle/ det er Hoffmænd eller Krigsmænd/ dagligen ved deris Bord/ oc ſomme flere.

Oc huilcken ſom ſaa ofuerveldede den anden/ ſaa bleff hand igien aff den andens Parti/ Slect oc Venner offuerveldet/ for- raſket oc ihielſlaget/ eller indebrent før end hand affviſte; Det giorde oc ſtundum onde Skalcke/ ſom ſellede ſig tiiſammen/ oc ſloge de beſte Mænd ihiel/ eller indebrende dem.

Det haffuer værit deris meſte Peſtilentz der paa Landet/ thi Peſtilentz kommer der ſielden eller aldrig/ oc der ſom de icke ſaa haffde myrdt eller ødelagt hin anden/ da haffde det Land bleffuit et Folckrigt Land/ ſom kunde giffuit offuermaade megit Folck aff ſig.

De haffue i beſynderlighed der paa Landet beflittet oc øfuet ſig paa det Spil Skacksſpill eller Skacktafl/ huilcket de ſigis at kunde ſaa meſterlige oc fuldkommelige lege/ at de kunde nogen

 ugers

ugers tid lege huer dag paa et Spill / før end de kunde faa det til ende / oc den ene kand vinde den anden ofuer: Men huem de først hafue faaet den Konst aff / haffuer jeg icke læst.

Det XXXIV. Capitel.

Om Grønlands Bygning.

Di Hakon Jarls den Rijgis tid / seiglede en Mand ved naffn Torvald oc hans Søn Erick den Raude / det er / den røde / fra Jæderen i Norrig oc til Island / for et manddrab skyld / som de her hafde giort / oc vare de første som bygde paa Hornstranden i Island / oc var Island den tid vijde bygt.

Torvalder døde der sammesteds / men Erick Raude hans Søn / flytte vester til Breida-fiord / oc bygde i Auxaøi (Oxeø) eller Oxaøi aa Erickstad / der bleff hand giort secker / det er / saget oc skyldig for nogen brøde / oc drog aff Landet / oc sagde sig skulle opsøge det Land / som Gundbiørn Ulff Krages Søn haffde seet / den tid hand var dreffuen Vester i Haffuet omkring Island.

Erick seiglede vester fra Snefieldsnæs aa Island / oc fande Landet / oc forfelde der som siden bleff kaldet Mykla Jokul / det er / den store Jokil / aff den Jis oc Snee der laa paa Landet / oc heder nu Blaasarken eller Huidsarken. Jokul eller Jagl er stor tyck Jis paa Fielderne / eller et Jisbierg. Item / Jakul eller Jaggel er ocsaa en Egel som henger ved Huusene.

Hand seiglede sønder ved Landet / oc forsøgte / om der var nogen steds byggendis / oc holt hand der sit første Vinterleje udi Ericksøen etc. der som siden icke langt fra bleff bygt den Osterbygt.

Om Vaaren der efter seiglede hand til Ericksfiorden / oc tog sig der boestad oc Bolig / oc drog den samme Høst der heden / som siden bleff kaldet / den Vesterbygt / oc gaff mange Orter oc Steder Naffn / oc bleff hand den anden Vinter i Ericksholmen ved Huarfsgnipen.

Den tredie Sommer drog hand ald Nord til Sneefield i Rafnsfiorden/ oc ſagde ſig da være kommen i Bonden/ oc den yderſte Ende i Ericksfiorden/ oc drog ſaa ſtrax tilbage igien/ oc bleff den tredie Vinter i Ericksøen uden for den mindre Ericksfiord/ ſiden ſeiglede hand til Jſland igien/ oc kallede det fundne Land Grønland/ oc roſede det megit/ oc ſagde der vare ofuerflødige Veideſkaff met Sæle oc Huale oc Roſmer oc Biørne/ oc mange andre Skouffsdiur/ oc vilde der met locke Jſlenderne til at ſeigle der hen til ſamme Land met hannem/ ſaa ſom oc mange aff dennem giorde.

Den tid 14. Aar vare forledne fra det Aar/ ſom Erick Raude/ eller den Røde/ foer hen at bygge Grønland/ da kom hans Søn Leiff fra Grønland til Norrig/ oc drog ind til Nidros (Trondheim) at finde K. Olaff Tryggeſøn/ ſom da vaar Konge ofuer Norrig/ oc Kongen lod hannem undervise i den Chriſtne Troe oc Lærdom/ oc Leiff bleff døbt oc bleff hos Kongen om Vinteren.

Oc Kongen fick hannem en Preſt met ſig/ ſom fulgede met hannem til Grønland/ oc den anden Sommer kom hand til Grønland igien/ oc gieſte udi Brattelid hos ſin Fader Erick/ oc bleff kaldet der paa Landet Leiff den Hepne/ det er/ Leiff den Lyckſalige/ fordi/ hand vaar igiennem ſtore oc ſuare Haffſtorme kommen lyckelig til Lande igien.

Oc hafde Leiff paa denne ſin hiemreiſe fundet it Skib i Hafuet/ ſom vaar kuldſeilet/ oc ſkibsfolckene vaare komne mange paa Kiøien/ dennem biergede Leiff/ oc førde deñem met ſig til Grønland/ huilcket fortrød hans Fader/ fordi de vaare freiſkede/ oc ſagde at det vaar icke velgiort aff Leiff/ at hand biergede det Skibsfolck/ oc at hand førde den Skiersmand (ſaa kallede hand Preſten foractelig) til Lande met ſig/ dog kom Leiff ſaa langt der met/ at hans Fader lod ſig efter hans Raad af Preſten undervise i den Chriſtne Troe oc Lærdom/ oc bleff døbt met alt det Folck der paa Landet vaar.

Kaasen oc Seiglatzen fra Norrig til Grønland.

Ret Kaasen til Grønland/ efter som vise Mænd sige/ som ere fød paa Grønland/ oc sist ere komne der fra/ er denne/ at Norden fra Stad paa Sundmør i Norrge/ er 7 dags Seilatz/ ret i vester til Hornsund/ Østen paa Island. Fra Snofuels Jokel paa Island oc til Grønland er steckist Seilatz ret i Vester: der ligge Gandbiørne skeer ret midt i veyen/ imellem Grønland oc Island/ det var den gammel Seilatz/ naar der kom ey Iis aff Landet Norden til/ thi naar det skeer/ da sielden skal mand komme frem for Iis / uden stor Liffs fare.

Fra Langenæs (som ligger nordist paa Island) ere 18 uger siøes til Østerhorn. Fra Østerhorn til Hualsbredde hafsbotte/ skal være 2 dages oc 2 nætters segling.

De som ville segle aff Bergen i Norge retledis til Grønland /oc komme først til Island /de skulle segle ret i Vester/ saa længe de komme Sønden til Island til Røkenæs / oc da skal de stedse være i Siøen 12 ugersiøes til Haffs fra Røkenes / oc saa met forne Vestergang skal mand komme under de høye Lande i Grønland som heder Huarff / der seer mand et Bierg heder Huidserk / imellem forne Bierge/ som er Huarff oc Huidserk / ligger et Næs som heder Horialsnæs/ der ved ligger en Haffn som heder Sand / almindelig Haffn for Nordmænd oc Kiøbmænd.

Mand kand oc voge sin Kaas fra Snoffuelsjokel/ 12 ugesiøes Vester Røkenæs/ oc segle da i Vester en dag oc en nat/ til synders/ at fly for Iis/ som ligger ved Gandbiørn skiere/ oc siden en dag oc en nat ret hen i Nordvest/ saa kommer mand retledis til Huarff i Grønland / som forne Horialsnæs oc Sandhafn ligger under.

Grønlands Beſkriffuelſe.

Den Øſterſte By ſom er i Grønland / ligger ret Øſter under Norialsnæs / oc heder Skageſiord / der ligger et Field ſom icke er bygt / oc heder Barnefield / oc fram i Fiorden ligger et langt Reff tuert for indgangen / ſaa at ingen ſtore Skib maa der indkomme / uden naar ſtor Storm oc Strøm er / oc naar ſom ſtor Strøm indfalder / da løbe mange utallige Hual i ſamme Fiord / oc der vanter aldrig Fiſkerii / oc er et almindelig Fiſkerii / dog met Biſpens Forloff / thi det ligger til Domkircken / J ſamme Fiord ligger et ſtor Høl / ſom heder Hualshøl / naar ſtrømmen der udi indfalder / løbe alle Hualfiſk i ſamme Høl.

Øſter bedre ligger en Fiord heder Allumiſkenger / huilcken er ſmal yderſt i Gabit / oc breder ind lenger / oc ſaa lang / at ingen veed ende paa ſamme Fiord / hand haffuer ingen ſtrøm i ſig / hand er oc fuld met ſmaa Holmer / der ere oc Fule oc Æg / hand er oc met ſlet Land paa begge ſider / oc der voxer ſaa langt Græs ſom mand icke før haffuer ſeet.

Øſter lenger til Jisbiergene / ligger en Haffn heder Funkebuder / ſaa kaldet / fordi i ſamme Haffn bleff et Skib i S. Oluffs tid / ſom almindelig røcte aff gaar / endnu paa denne Dag paa Grønland / oc paa forne Skib var S. Olufs Smaadreng / ſom drucknede met de andre / oc de ſom da efterleffuede / opreiſte ſtore Steenkors paa de Dødis Graffue / oc de ſtaa der endnu paa denne Dag.

Øſter lenger til Jisbiergene / ligger en ſtor Øe ſom heder Raanſøe / der er almindelig Jact udi Skowen / oc der ere huide Biørne / ſom icke maa fangis uden Biſpens forloff / thi ſamme oc høre Biſpen til oc Domkircken. Der er intet nu Øſter lenger imod Raaſøe eller Ramsøe / uden Jis / baade til Land oc Vand.

Veſter for Norialsnæs ligger Rindelfiord / der er fuld

byg / oc paa høyre side som mand løber ind i Fiorden/ ligger et stort Blas som store Elfuer løbe udi/ oc der staar en Kircke heder Korskircke / hun ejer alt ud til Dorialsnæs/ baade Øer oc Holme oc Vrag/ indtil Petersvig.

Ved Petersvig ligger en stor Bygd / som heder Vandsdallebygd/ oc fra denne Bygd ligger et stort Kloster / som Canonici regulares ere udi/ som er viet til S. Oluff oc S. Augustinum, forne Closter ejer alt ind i Botten/ oc alt ud paa den anden side.

Nest Kindelfiorden ligger Rumpesiøfiorden/ oc langt ind i denne Fiord er et Systerkloster / som oc ejer alt ind i Botten oc ud fra Vogn Kircke/ som er viet til S. Oluff Konning.

Vognkircke ejer alt Landfiorden uden fore. Inden i Fiorden ere mange Holme / oc Closteret ejer helten met Domkircken. Vdi disse Holme er megit varm Vand/ som om Vinteren er saa hed/ at intet kand komme der nær / men om Sommeren er det maadelig heed / saa at mange faa deris sundhed der igien/ oc blifue karsk aff huad breck de hafue.

Dernest ligger Einetfiord/ oc imellem hannem oc Rumpefiorden ligger en stor Hoffgaard som hørde Kongen til/ oc heder Fos. Der staar en kostelig Kircke/ som er viet til S. Nicolaū. Dernest ligger en stor Fiskesiø fuld met Fisk/ at naar store vand oc Regn komme/ oc de Vand da udfalde oc mindskis/ da bliffuer der megen utallig Fisk liggendis igien paa Sanden.

Naar mand løber ind i Eynesfiord der ligger et lidet Næs i fiorden om Bagbord/ heder Klining/ oc ind lenger ligger en vig heder Grantevig/ oc fra Grantevig oc lenger ind ligger en stor gard heder Daler/ oc hører Domkircken til/ oc om Stifbord som indseglis paa Fiorden til Domkircken/ som stander ind paa Botnen/ ligger en stor skov/ der hafuer Domkircken alt sit Fæ/ bode smaat oc stort/ oc Domkircken ejer alt Eynesfiorden/ oc sammeledis den store øe som ligger uden for Einetsøefiorden/ Rindsøefiordi

fordi om Høsten løbe der mange Rinsdiur. Der er oc met Biscopens forlof almindelig jact. Paa denne øe er den beste Talgesteen som paa Grønland kand findis/ saa naturlig god/ at de giør der aff Gryder oc Kander/ oc er den steen saa stadig/ at Ild kand icke fortære hannem/ oc der giøris store Kar aff paa 10 eller 12 tønder.

Vester lenger ligger en Øe heder Langøe/ oc paa den Øe ligge 8 store Bøndergaarde; Domkircken ejer all Øen/ uden oc inden/ men tienden ligger til Dualsøre Kircke.

Nest Ennetsfiords kircke(huilken ejer al fiorden oc al Raffiested fiord) ligger en stor hoffgard som K. hør til/ oc heder Vellestad.

Dernest ligger Erichsfiord/ oc yderst i fiorden ligger en Øe kaldis Veriøen/ som helten Domkirken tilkom̃er/ helten Diurnes Kirke. Diurnes kircke er den første Kircke som paa Grønland findis/ oc ligger forne Kircke om Skibsborde som mand segler ind i Erichsfiord. Diurnes kirke ejer alt ind udi Midfiord.

Midfiord skiuder ud fra Erichsfiord ret i nordv. oc nogit lenger ind i Ericksfiorden ligger Saltfiels kircke / hun ejer alt ind i fiorden. Lenger ind i fiorden ligger en Kircke / kaldis Lejerders kirke/ hun ejer alt ind i Botnen/ oc ud paa den anden side til Burefield; men alt ud fra Burefield hør Domkircken til/ dertil ligger oc en stor gaard heder Bratteleide/ som Laugmanden boer paa. Vester lenger fra Langøe ligge Lambøer oc Lambøder sund/ fordi det Sund ligger imellem Lambøer oc Langøer. Alt dette ligger til Erichsfiord. End ligger et Sund/ heder Faffesund/ huilcken ligger til Domkircken/ oc i indgangen til Erichsfiord.

Dernest ligger Bondefiord norden til/ oc i den fiord ligger Merestad. Norden lenger ligger Einerfiord/ dernest Lundemarfiord/ saa Vesterreff. Fra Østerbygd ligger Jisfiord.

Alle disse Øer oc Fiorder ere bygde. Fra Østerbygd oc til Vesterbygd er en thølt Siø/ oc er alt ubygt/ oc der fra i Vesterbygd staar en stor Kircke heder Strosnæs kircke/ huilcken var nogen stund Domkircke oc Biscops sæde. Nu hafue Skregklinge

all Vesterbygd/dog ere der Heste/Gedder/Øxen oc Faar/ oc alleslags vilde Diur/ oc intet Folck/huercken Christen eller Hedning.

Dette forne haffuer Jfuer Bere Grønlinger beret/ som var Forstander paa Biscopsgaarden i Grønland i mange Aar/ oc hand haffuer alt dette seet/ oc hand var en aff de som vare udneffnit aff Laugmanden/ at fare til Vesterbygd imod de Skreglinge at uddrifue/oc da de komme/fande de ingen mand/ Men nogit vildt Fæ oc Faar/ saa megit Skibene kunde føre/ oc seglede der met hiem/ oc forne Jfuer var met samme tid.

Fra Vesterbygd ligger et stort Field heder Himmelrædsfield/ oc lenger end dette Field maa ingen segle/ som liff vil beholde/ for de mange Haffsuelge som der er om all Haffuit.

Megen Snee kommer der icke i Grønland/ ey heller er der saa kalt som i Jsland eller i Norge. Der voxer paa høye Field oc i Dalerne Olden saa store som Eble/ oc gode at æde/ der voxer ocsaa den beste Huede som nogensteds kand findis.

Alle disse Biscoper haffue værit paa Grønland indtil den store Mandedød.

Paa Grønland haffuer værit en Biscops stoel eller Sæde i Gordum/det er i Gaarden.

1. Erick.
2. Arnhalt/ hand drog til Norrig igien Anno Christi 1150. oc vilde icke mere til Grønland/ oc bleff hand den første Biscop i Hammers Stict i Norrige Anno 1152.
3. Jon Køtor bleff Biscop paa Grønland i Arnholts sted/ Anno 1150. Døde Anno 1177.
4. Jon døde Anno 1200.
5. Halga døde Anno 1230.
6. Nicolaus døde Anno 1242.
7. Olaff vijet til Biscop Anno 1246. oc kom der til Landet Anno 1247. oc døde 1280.

8. Tord viet til Biſcop Anno 1288. oc kom der til Landet Anno 1289.

9. Arne.

10. Jon Skalle viet 1342.

Anno 1530 gick den ſtore Peſtilentz offuer diſſe Nordre Lande/ oc efter den tid hafue Norrigs Mænd lidet viſt aff Grønlands handel at ſige/ men er jo mere oc mere kommen aff kynde oc minde / uden huis paa Iſland kand findis antegnit der om.

Diſſe forſkrefne Biſper ere alle viede i Trondheim/ fordi den Biſcopsſtoel paa Grønland var Erckebiſcops ſtolen i Trondheim undergifuen/ lige ſom Suderøerne oc Orkenøerne/ oc Færøerne oc alle Biſcopsdømme her i Riget.

Dette efterſkrefne er fundet i den gamle Iſlendſke Bog/ ſom under Iſland er omtalit.

Anno Chriſti 1180 bleff Jon Røter viet til Biſcop paa Grønland/ oc haffde værit 2 Biſper for hannem / Erichor oc Arnhalr.

Anno 1185 bleff et Grønlands Skib for Iſland.

Anno 1187 døde Biſp Jon Røter.

Anno 1185 bleff et Grønlands Skib:

Anno 1188 viet Biſcop Jon til Grønland.

Anno 1189 Oſmund Kaſtandrazi kom aff Grønland met et Skib / ſom var ſammenſlagit alleeniſte met Trænagler/ oc bundet met Diursſenner/ hand kom aff Kroppi i Grønland oc til Iſland i Breidefiord/ oc haffde hand paa ſamme Reyſe værit i Findsbuderne.

Anno 1190 da ſeiglede Oſmund Kaſtandrazi til Grønland igien/ oc bleff borte i Siøen met Skib oc Folck.

Anno 1202 Jon Grønlendinger Biſcop kom anden gang til Iſland.

Anno 1209 døde Jon Biſcop aff Grønland.

Anno 1209 blefue 2 Skibe for Jslenderne/ oc 2 Skibe drefue til Grønland.

Anno 1212 Biscop Helge kom til Grønland.

Anno 1230 døde Bisp Helge aff Grønland.

Anno 1234 viet Nicolaus Grønlands Biscop.

Anno 1239 Bisp Nicolaus foer til Grønland.

Anno 1242 døde Bisp Nicolaus i Grønland.

Anno 1246 viet Biscop Olaff til Grønland.

Anno 1247 Bisp Olaff drog til Grønland.

Anno 1262 Bisp Oluff Grønlandiske Biscop kom til Jsland.

Anno 1246 Brød en Grønlendsk faer aa Hiternæs aa Jsland/ oc drucknede der aff 41 Mænd.

Dette samme Aar kom Herr Johannes Chorsbroder i Nidros/ fra Pawen/ til Bisp Hagen met Pallio den 12 Dag Jule/ oc K. Magnus kom til Nidros paa Palmesøndag/ oc in cœna Domini lagde Biscop Peder aff Bergen oc Biscop Torgils aff Stavanger Pallium offuer Bisp Hagen/ nerværendis K. Magnus oc Dronning Jngeborg/ oc Bisp Olaff aff Grønland/ oc Bisp Gauti aff Færøi/ effter Pafue Clementis befalning.

Anno 1271 da foer Bisp Oluff anden gang til Grønland.

Anno 1280 Bisp Oluff aff Grønland døde.

Anno 1289 viet Biscop Tord til Grønland.

Anno 1289 Biscop Tord drog til Grønland. Biscop Arne kom effter Biscop Tord til Grønland.

Anno 1341 viet Jon Skalle Biscop til Grønland.

Anno 1344 Tord Egilson seiglede til Grønland/ oc det samme Aar tilbage igien til Norrig/ met holden Skib oc megit Gods. Oc var der megit bortrefuit aff denne Bog/ ellers haffde der vel uden tuifl værit mere itegnet om Grønland.

Vdskrifft aff en gammel Norsk Bog/ som kaldis Speculum regale, om Grønlands handel.

Vdi Grønlands Haff hafuer udi gammel tid værit seet store monstra marina, det er/ Haffvnder/ eller store Vidunder i Haffuet/ som hafue værit store forvoxne Creature/ met underlig skick oc skabning.

Det Første hafue de kaldet Haffstramb/ det hafuer værit stor oc høyt/ oc staaet ret ofuer ende op aff Hafuit/ dog icke lenger end midt paa Lifuet: Det hafuer værit skicket som et Menniske paa Hals oc Hoffuit/ met Ansict/ Næse oc Mund/ dog Hofuedet hafuer værit høyt oc spitz op at/ det haffuer hafft Axle/ oc dog ingen Arme eller Hænder/ oc Liffuit hafuer værit smalt neder/ at ingen haffuer nogen tid seet huorledis det hafuer værit skicket neden for Liffuit/ eller paa den nedre ende/ oc haffuer det værit til at see lige som mand saa paa Jls/ oc haffuer altid efterfuld stor Haffstorm/ naar som Spøgelse haffuer ladet sig til siune.

Det Andet bleff kaldet Margyger/ det var skicket som en Quindis Legeme til Beltesteden/ det hafde store Bryst oc lange Haar/ oc store Hænder met lange Finger/ huilcke der hengde sammen/ oc vare lucte lige som Haffuglis Fødder ere/ oc hafuer hafft Fiske i Hænderne oc ædet dennem/ oc dette Spøgelse hafuer oc ladet sig til siune imod Storm/ De som hafue seet samme Spøgelse/ hafue giort sig der en Vantro aff/ saa som de udi Pawedommit hafue giort sig udi mange maader/ Thi de meente saa/ at naar som Spøgelse eller Vidvnder vende sig fra Skibet/ naar det falt ned oc gaff sig under Vandet/ da skulde den tilstaaendis Storm ingen skade giøre dennem/ Men der som samme Spøgelse vende sig til Skibet/ naar det gaff sig under Vandet/ da skulde det betyde dennem wlycke/ at miste Skib oc Folck.

Det tredie slags Haffvnder bleff kaldet Hafgierdinger/ de

vare lige som ald Haffstorm oc alle Bølger i Hafuet haffde samlet sig tilhobe udi tre Parter / oc opvecte tre store Bølger eller Baarer / huilcke udi en trekandt indeluctе oc indgierdede en stor part aff Hafuet / oc vare saa høye som Field oc Klipper / saa at de Skibe der komme udi / motte der blifue / oc kunde icke komme der aff / endog Gud synderlig haffuer hiulpet nogen der fra / oc nogen kand oc hafue værit sted nær uden ved samme Haffgierding / som siden hafue sagt fra samme Haffs farlighed / oc menis det / at Sucke oc atskillige Strømme hafue der kommit sammen / oc foraarsaget saadan Haffsens urolighed.

Vdi samme Haff driffuer ocsaa offuermaade megen Jis langt ud paa Sommeren / oc besynderlig Øster oc Nordost ud ved Landet / huilcken Jis kommer ud aff Sualdbarden / det er / aff Nordbotnen / eller den store Viig / som er bond oc ende paa dette store Norderhaff / som er imellem Norrig / Rysland / Jsland oc Grønland / derfore skulle de som ville seigle der til Landet om Sommeren / seigle vel op mod Sønder oc Sudvest før end de begiffue sig til Landet / paa det de skulle icke komme udi samme Jisvalck eller Jisbrod.

Men de som nogen tid ere der udi komne / de haffue icke anden raad hafft til at bierge Liffuit oc komme der fra / end at de / efterdi samme Jisfloder ere tycke oc stercke / en part 3 eller 4 Fafne tycke / oc Strømmen fører dennem tilsammen i Hafuit / saa at de drifue saa høye som Bierge / da hafue de forlat Skibene udi Jisen / oc begifuet sig paa Jisen met deris Baader / oc huis Kost de haffde / oc dreffuit 4 eller 5 Nætter paa Jisen / oc somme længer / indtil de hafue faaet nogit Land at see / som de kunde komme til met deris Baader.

Oc er saadant icke underligt / at kunde skee udi Grønlands Haff / effterdi at saadant skeer offte her paa den søndre side under Norrig / dog det skeer først om Vaaren / naar Haff Jsen der løsner fra grunden / som udi sit sted vijdere er omtalit.

Der

Der skrifuis ocsaa udi samme Bog/ at være andre slags Ise udi samme Haff/ met underlig skick / huilcket dog er føye vært her at indtegne.

Der ere oc udi samme Haff alleslags Hvale/ oc alleslags Sæle/ som udi Jslands Haff oc under Norrigis side/ om huilcke udi den tractat om Fiske er bleffuen formeldet.

Vdi samme Bog opregnis 3 Aarsager/ huorfor nogen Menniske vil søge der til Landet udi saadan Liffs fare.

1. Den Første er Guds Faderlige Forsiunlighed/ at hand vil at de skal hielpis oc opholdis/ som der paa Landet boe.

2. Den anden er Menniskens Kap oc Ergerighed/ eller for viidenhed til at see de Tingister/ som de høre sige aff oc omtale.

3. Den Tredie er begierlighed til baade oc vinding at forhuerffue/ huilcken mand gierne søger effter/ huor mand veed den er at bekomme / endog der er offte stor farlighed hos: Saa kand mand i Grønland sellie alltingest paa det allerdyreste / huis mand fører der til Landet/ fordi de boe langt fra andre Lande/ oc der søge icke mange til/ oc de behøfue at kiøbe fra andre Lande/ huad de skulle bruge/ baade Jærn oc Timmer til deris Huus/ oc der imod bekommer mand de Vare igien der paa Landet / som ere Buckskind/ oc Oxehuder oc Kohuder/ oc Rinshuder/ oc huide Biørnskind/ Vlffskind oc Sælskind / Jtem/ Rosmar tænder/ oc Rosmarhuder eller Reb/ som ere giorde der aff / om huilcke Diur eller Fisk der mere omtalis i den tractat om Fiske.

Vdi Norrigis Chronicke formeldis et steds/ at der ocsaa haffue udi gammel tid vancket paa Grønland/ Maaer oc Sabel oc Beffuerskind. Ingen kand vide / huor stor samme Land er/ dog holder mand saa/ at det icke er noget Øe Land/ men er Landfast ved andet Land / Thi der ere de Diur paa Grønland / som icke fødis paa Ølande eller findis der / uden de blifue didførde/ som ere Vlffue / huilcke ere utallige/ oc offuermaade mange der paa Landet/ oc Rinsdiur/ huilcke de kalde Rein eller Reinsdiur/

oc findis allenisfe udi disse Norderlande/ som udi den tractat om Diur formeldis.

Der ere oc mange Harer/ Item Biørne/ huilcke mand acter at fødis allenisfe udi det Land/ oc ingen anden steds/ de Biørne ere huide / oc kaldis derfor Huide biørn / oc ere megit større/ stercker oc grummere / end de sorte Biørne / som i disse Lande ere/ Oc lige som voris Biørne leffue ved Kiød / oc dræbe Heste oc Queg til deris Føde / saa far den huide Biørn ud i Haffuet/ oc dræber Huale oc Sæle oc æder dem/ oc kand hand lige saa vel suømme oc være i Vandet/ som Hualen eller Sælen kand / om huilcket mere findis i den tractat om de Diur / som ere i disse Norder Lande.

Hand drifuer oc stundum hid til Landet/ men offtere til Jsland/ aff denne aarsage/ at hand drager ud paa Jisen om Vaaren/ eller om Sommeren/ effter Sæle oc Sælunger/ oc fordi at Jisen da er løs fra Landet / da driffuer den offte saa langt udi Haffuit met hannem / at hand icke tør begiffue sig til Landet igien/ for de store Troldhuale der ere i Haffuet/ som ere hannem hadske oc fiendske/ lige som hand er de smaa Huale/ derfor bliffuer hand ved Jisbiergene / paa huilcke/ oc under huilcke/ hand haffuer sin rundelig Føde / baade aff Sæle / som følge met samme Jisberg/ oc legge deris Vnger der paa / oc aff anden Fisk som følger met Jisbiergene / oc giude deris Sæd oc Vnger der under / at de under samme Jisbierg kunde være trygge for hine store Huale: Oc naar Huidebiørnen da faar et Land i siune/ saa begiffuer hand sig der til / Saa som er skeet nogen mange Aar forleden udi Kielvig i Findmarcken / at der kom en huid Biørn paa Landet/ oc giorde der stor skade/ før de finge dræbt hannem.

Item Anno 1321 kom en stor huid Biørn paa Jisen aff Norderstranden til Jsland/ oc dræbte 8 Mænd i Leliarvig oc reff dem alle i stycker/ oc aad somme aff dem/ hand bleff siden dræbt S. Vitalis dag paa Strømnæs.

Anno 1562 førde Povel Stigsøn Kong. M. Befalnings-mand offuer Jisland/ 2 huide Biørn Skind til K. May. Kong Frederich.

Det er en gantske ringe oc liden part som er bygt oc bevaanet aff dette Land/ thi der er intet bart aff Landet/ enten Vinter eller Sommer/ uden en føye part langs ud ved Stranden/ eller Hafsbredden: Alt det andet aff Landet er betact oc offuerlagt met tyck Jis oc Jogel/ at ingen Menniske kand vide/ huor tyck det er/ thi alle Dale ligge fulde aff Jis/ saa at intet Menniske kand komme der igiennem/ oc derfore kand ingen vide/ huor stort det Land er/ fordi ingen kand komme oppe paa Landet oc forfare det/ dog kand mand der aff formercke/ at der maa sommesteds være hull igiennem/ enten ud ved Stranden/ eller igiennem Dalerne/ huilcken vey Diurene maa alleniste vide/ som komme offuen aff Landet/ oc der med til Hafuet: Men saa vijt som mand haffuer kundet komme paa de næste Klipper/ oc seee sig omkring/ da hafue de icke kundet seet nogen sted bar Jord eller Platz til at bygge paa/ vijdere end nu bygt er/ huilcket er gantske lidet ud ved stranden: Ja de haffue taget 8 dagis Kost met sig/ oc vilde draget op i Landet oc beseet det viid omkring/ men de haffue icke kundet komme op i Landet for høye Klipper/ Snee/ oc Jokul eller Jis paa Klipperne oc i alle Dale.

Grønlands Religion.

Der boe icke mange Folck paa Landet/ fordi der er lidet bart aff Landet som de kunde bygge paa/ oc ere de Christne som der boe/ oc hafue Kircker oc Præster/ oc der som det Land laa nær hos andet Land/ da kunde det regnis for tredie parten aff et Biscopsdomme/ oc dog hafue de deris egen Biscop der paa Landet/ fordi de ere saa langt beliggendis fra andre Folck.

Føde oc Kost paa Grønland.

Endog de Ypperste oc Rigiste der paa Landet hafue saaet der Korn/

Korn/oc forsøgt om det vilde der voxe/dog hafuer det liden fremgang faaet/for Kuld oc Frost skyld/Men den menige Mand der paa Landet/ veed icke huad Brød er/ oc hafuer aldrig seet Korn/ Men det er sagt fra Grønland / at der voxer besynderlig got Græs / oc de hafue baade got oc stort oc megit Fæ oc Queg der paa Landet/ baade Kiøer oc Oxen/ Geder oc Faar/ oc hafue der aff offuerflødig Smør/ oc Ost oc Kiød/ som de leffue aff/ der til hafue de ocsaa Vildt oc veideskab nock/ saa som Rinsdiur oc huide Biørne/ huilcke de ocsaa æde; Item/ Sæle oc Huale / oc anden slag Haffsfisk.

Paa Grønland ere ocsaa det slags Fugle/ som udi andre Land skulde være høyt actet/ som ere Falcker / baade Sneehuide oc graa / som ere der flere end i noget andet Land/ oc Landsfolcket intet til gaffn.

Item/ der er ocsaa Malmersteen/ met atskillige farfue/ baade huide oc røde/ oc blaaspettet oc grønspettet/ det er/ blaaspraglet oc grønspraglet.

Grønland menis at ligge ved Verdens yderste side/ mod norden / oc saa got som under Nordledingen / saa at der intet Land er ret Norden fra: Oc er der om Vinteren ingen Dag / oc om Sommeren ingen Nat / oc er der meste parten got Vær om Sommeren/ oc deylig Soelskin/ saa vel den tid som Natten skal være/ som om Dagen.

Om Nordliusen.

Paa Grønland sees om Natten et Meteoron oc klar skin paa Himmelen/ huis skick saaledis er/ at jo mørckere Natten er/ jo klarere skinner samme Lius: det er jo minder at Maanen skinner/ oc naar hand er enten udi sit første eller sidste Quarter / jo mere siunis samme Lius paa himmelen/ dog altid imod Norden/ oc kommer icke saa høyt op paa Himmelen/ at det kand sees i andre Lande/ uden Grønland oc Jisland / oc den nordeste part aff Norrig/ oc kaldis derfor Nordlius: det er til at see lige som en flyendis

endis Ild oc Lue / oc strecker sig ud paa Himmelen / lige som et høyt oc langt Gierde / oc skinder sig op oc ned i et Øyeblick / lige som mange Orgepiber kunde staa hos hin anden / oc i en haandvendning skiude sig op oc ned / oc huor som Luen skiuder sig / der udi allerklariste op oc ned / oc frem oc tilbage / da kand det hastelige blifue der mørckt / oc lige som en røg lade efter sig / oc strax i et Øyeblick optændis igien paa et andet sted / oc lige saa optændis igien / der som det tilforne siuntis at være udsluckt / Jngen kand tæncke huor hastelig samme skin røris op oc ned / frem oc tilbage / lige som det hoppede oc dantzede med stor venlighed / uden den som det seet hafuer : oc naar det er saa klariste paa Himmelen / da kand mand see der ved / baade i huus som Vindver er paa / oc uden Huus / lige som naar Maanen skinner / oc naar de[illegible]ynder at dagis / da forsuinder samme Nordlius.

Hand fremsætter ocsaa trende conjecturas eller gi[illegible]elser udi samme Speculo regali, huad orsag der monne være til samme Nordlius / huilcke jeg icke vil her indskrifue / efterdi de siunis mig icke at være rette oc nøyactige.

Naar der er Storm oc Uvær paa Grønland / da blæser der haardere oc kaaldere Vind / end nogen andensteds / Men Stormen varer icke længe / oc er langt imellem før det stormer atter igien / thi kaldis det et Vædergot Land. Dette forskrefne er saa kortelig udtaget om Grønland / aff forskreffne Bog.

Denne Bogs Indhold.

17. Ber-

Register.

Daler-

Mo-

Register.

Til Læseren.

GVnstige Læser/ Der som dette Arbeide befalder dig/ da maa du met det første forvente den rette gamle oc fuldkomne Norske Chronike/ som saa tit oc offte bliffuer aff voris Autore citert, oc icke tilforn haf-uer værit saa fuldkommen udgangen paa Trycken/ som nu/ med Guds hielp/ skee skal/ om dette bliffuer vel optagen.

Vale.

F I N I S.

